

EUROPEAN HUMANITIES STUDIES:
State and Society

EUROPEJSKIE STUDIA HUMANISTYCZNE:
Państwo i Społeczeństwo

SCIENTIFIC COMMITTEE/ KOMITET NAUKOWY

Ivan Bekh – Institute of Problems of Education NAPS of Ukraine (Ukraine)
Zlata Boyko – East European Institut of Psychology (Ukraine)
Magdalena Fiternicka-Gorzko – Pomorska Akademia v Slupsku (Poland)
Maria Groenwald - University of Gdańsk (Poland)
Victor Kotsur – Perejaslav-Khmelnytsky State Pedagogical University by Grygoriy Skovoroda” (Ukraine)
Oleksandr Ljashenko – National Academy of Pedagogical Sciences of Ukraine (Ukraine)
Ursula Majher-Legaviets – Foundation by Mikolaj Rey (Poland)
Tatiana Martsynkovskaja – East European Institut of Psychology (Germany)
Vladimir Menshikov – Daugavpils University (Latvia)
Katerina Ovcharek – Institute of Positive Psychology (Bulgaria)
Mutlu Parkan – University of Stambul (Turkey)
Janna Petrochko – Institute of Problems of Education NAPS of Ukraine (Ukraine)
Valentyn Rybalka – East European Institute of Psychology (France - Ukraine)
Oleksandra Savchenko – National Academy of Pedagogical Sciences of Ukraine (Ukraine)
Irina Simaeva - Polish Academy of Sciences (Poland)
Henryk Sobchuk – Polish Academy of Sciences (Representation in Kiev) (Poland)
Beata Stanishevskaja – Polish Academy of Sciences (Representation in Kiev) (Poland)
Olga Sukhomlynska – Institute of Education, NAPS of Ukraine (Ukraine)
Irina Surina – Pomorska Akademia v Slupsku (Poland)
Hideko Takeyasu – Kyoto Women's University (Japan)
Alexandr Vinogradov – National University of “Kyiv-Mohyla Academy” (Ukraine)
Herbert Gottfried Zoglowek – Pomeranian University, Slupsk (Poland); University of Tromso-Norwegian Arctic University, Alta (Norway)

EDITORIAL BOARD/ KOMITET REDAKCYJNY

Irina Manokha – Chief Editor, Doctor of Science, Professor
Andrzej Mirski – Science Editor, Ph.D., Associate Professor
Gabriele Simoncini – Deputy Editor, Dr., Professor
Wojciech Zhwolinsky – Science and Language Editor (Pol.), EEIP (Ukraine - France)
Natalia Iaremchuk – Science and Language Editor (Pol.), EEIP (Ukraine - France)
Andriy Vornachov – Science and Language Editor (Engl.), EEIP (Ukraine - France)
Daria Arinicheva – Stylistic and Language Editor (Engl.), EEIP (Ukraine - France)
Julia Poliarush – Support Manager, East European Institute of Psychology (EEIP) (Ukraine - France)

Project of cover page and maket-book: **Olexandr Omelyan**

EDITOR/ WYDAWCA:

East European Institute of Psychology (EEIP) / Wschodnioeuropejski Instytut Psychologii
Oddział w Krakowie (Polska) - 30-009 Kraków / Oddział w Kijowie (Ukraina) - 03039, Kijów, Ukraina
str. Holosiivska 13, of. 528-530, 03039, Kyiv, Ukraine

Partnership / Współpraca

Polska Akademia Nauk (Przedstawicielstwo w Kijowie), pl. Defilad 1, 00-901 Warszawa, Poland
Fundacja im. M. Reja, ul. Nad Potokiem 20, 30-830 Kraków, Poland

Peer-reviewed journal / Czasopismo recenzowane

ISSN 2450-6486 European Humanities Studies: State and Society

ISSN 2413-9025 European Humanities Studies

Issue 1, 2026

DOI: <https://doi.org/10.38014/ehs-ss.2026.1.00>

1.

PSYCHOLOGICAL AND PEDAGOGICAL ASPECTS OF MODERN EDUCATION

PSYCHOLOGICZNE I PEDAGOGICZNE ASPEKTY WSPÓŁCZESNEJ EDUKACJI

ISSN 2450-6486

<http://ehs.eeipsy.org>DOI: <https://doi.org/10.38014/ehs-ss.2026.1.01>

This publication was made with the funds of a joint Grant of
EEIP (Ukraine - France) and ChF "Education: Future"

Svitlana BYKOVA

Psychological indicators of personal achievement: results of a content analysis of students' work in various disciplines

SVITLANA BYKOVA. **Psychological indicators of personal achievement: results of a content analysis of students' work in various disciplines.** *This article presents the results of a study into the indicators of success identified by higher education students. The primary research method employed is content analysis, the application of which has enabled the identification of the main textual codes associated with human success. The results of the content analysis of essays by students from various specialisations, and their quantitative and qualitative comparison, showed that the most significant and predominantly selected markers are those of material wealth (financial security, high earnings), power and status (possession of power, influence, authority), result-orientation (purposefulness, effectiveness, decision-making ability and accountability for outcomes), and characteristics of the social spectrum (such as empathy and sensitivity) are not particularly significant, nor is conformity to encouraged social norms (for example, discipline); at the same time, the ability to interact and communicate remains important. Therefore, based*

on the research findings, it can be argued that during one's student years, success is achieved by demonstrating competence in professional activities; consequently, we believe that to enhance the success of today's students, they should be given a sense of professional identity whilst still in education (for example, through the introduction of dual education).

Keywords: achievement, success, creativity, specialisation, content analysis.

1. Statement of the problem

An important task for educational institutions is to foster the development of individuals who are intellectually capable, patriotic, capable of growth and self-development, creative, and able to achieve their goals and succeed. Consequently, it is pertinent to study human success, identify relevant criteria and indicators, and examine its manifestation in various spheres and types of activity, etc.

2. Analysis of recent research and publications

The examination, analysis and synthesis of information regarding personal success, the results of studies into its psychological profile, and the characteristics of how success manifests in various activities can be found in the works of many researchers. In particular, in the works of N.O. Lyashenko, T.O. Pavlyuk, A.V. Lizun, R.Yu. Mikhalchuk, V. Kirichenko, A. Sardak, N. Litovchenko and others. It is worth focusing on identifying specific personality characteristics that serve as relevant indicators of success as a stable personality trait and are important for an individual's effectiveness and achievement of success [1].

It should be noted that the objectivity of assessing an individual's success is ensured by society or a reference group analysing and evaluating their achievements, which are significant for the world at large or for a specific social environment in particular. Therefore, societal values and external indicators are important for enhancing the objectivity of success assessment. Such external indicators include a person's appearance, their material well-being, career progression, marital status, and so on [3].

Thus, following an analysis of a substantial body of literature, Y.M. Ilyina identified the competencies (characteristics) associated with success and those that do not contribute to it. Among the characteristics of success are authenticity; communication skills and the ability to establish

constructive relationships; personal boundaries (establishing one's own psychological space); perceiving obstacles and failures as experience and a stimulus for achievement; the ability to choose a motivating goal; the ability to utilise one's own resources; responsibility; prioritisation of motives; reflectiveness; naturalness and spontaneity, the ability to act in situations of uncertainty; boldness, risk-taking, constructive assertiveness; speed of response to challenges; valuing one's own time; independence; proactivity; constructive attitudes; a predominance of achievement motivation rather than avoidance; a will to power; global thinking; professional mastery; capacity for self-development; health; the ability to derive pleasure; emotional resilience. Among the psychological traits whose prominence indicates a lack of inclination towards success, the following are highlighted: minimal demands on one's own life; self-sacrifice; destructive habits, laziness; perfectionism; constant anxiety and fear; imitation of others' experiences [5].

T. Bilukha, L. Deynychenko and T. Kukhar investigated the personal factors underlying academic success (specifically in vocational education). To address the research objectives, they employed the following psychodiagnostic methods: 'Expert Assessment of Students' Academic Performance', which involved expert lecturers evaluating students' academic performance using scales for academic achievement, motivation (desire to learn); health status; social conformity; psychological resilience; communicative competence; and the overall (integral) expression of academic performance. The survey data on students was supplemented by the results of modular and end-of-term assessments. The results showed that successful students demonstrate restraint and behaviour in accordance with social norms. They are characterised more by diligence than by giftedness, as well as a high level of intellectual development, emotional stability, realism, composure and work capacity, and formalised communication with those around them [2].

Researchers who have identified markers of success in business and entrepreneurship have highlighted the following qualities that contribute to success not only in business but also in social relationships: a healthy sense of self-worth; having life goals and the ability to set them for oneself; constructive, positive thinking; willpower; self-confidence and belief in one's own abilities; consistency; an active approach to life; having a personal image and the ability to shape it; freedom and independence in decision-making; the desire to have money as a means of achieving one's own goals, rather than merely to secure one's livelihood; the

ability to choose something that no one has done before; the ability to establish and manage social interaction; decision-making and taking responsibility for it [5].

Thus, information regarding the personal characteristics of success is actively being studied, at the same time, immersion in a particular activity (which is also dynamic), for Ukrainians, a prolonged period of stress, tension and constant danger due to the war, a shift in value priorities, etc., undoubtedly influence the benchmarks of success and affect its personal markers, which requires detailed study.

The aim of this article is therefore to conduct a content analysis of self-assessment essays written by students from various specialisations and to identify the characteristics of a successful person that they highlight.

3. Presentation of the main material

Content analysis of students' self-assessment essays was chosen as the main research method in order to summarise and classify the characteristics of a successful person identified by them. Both quantitative and qualitative content analysis are to be applied.

Quantitative content analysis involves a counting process in which procedures are established for processing existing categories and applying classifications to identified groups, ranking them and measuring the relevant associations [6]. This method can be used as the primary research method. In international research, content analysis is widely used and is considered one of the leading research methods, particularly in psychology and pedagogy [4]. Content analysis makes it possible to 'embed' the text's content within a social context, to understand and analyse it simultaneously in the context of the manifestation of social life and its evaluation. Such 'embedding' of a specific text within the subject matter under investigation enables the researcher to establish:

- what exactly is reflected in the text, as well as to analyse what existed previously;
- the information present in the text;
- to draw conclusions and establish the nature of the perception of information, which, according to researchers, can be considered a 'textual code' valuable for obtaining quantitative information about the content of the document [6]. We therefore chose content analysis, as it enables us to identify these features recorded in specific documents (in our case, the works of the subjects under study). The results we obtained were supplemented using the interview method.

Overall, this study used content analysis of the participants' writings to identify psychological indicators of success. We did not limit ourselves to academic success alone; the study addressed a person's success in general. The study was conducted in several stages: identifying indicators of success for the student body as a whole, determining such indicators according to specialisation, summarising and interpreting the data obtained, and determining the results. Accordingly, the study sample consisted of 100 individuals, divided equally into two groups of 50. The first group comprised students of purely technical specialisations, whilst the second group comprised students of such specialisations as Design, Graphic Design and Fine Arts, Decorative Arts, Restoration. The aim of this comparison was to confirm or refute the hypothesis regarding differences in the understanding and identification of psychological indicators of success among individuals with a significant component of creative (artistic) abilities for application in professional practice, and those for whom the presence of such abilities is not a determining factor for achieving success. The study was conducted at the Odesa State Academy of Civil Engineering and Architecture.

The summary results of the content analysis are presented in the table below (see Table 1).

Table 1.
Summary results of the content analysis (n=100)

№	Characteristics	Prevalence of the trait, %
1	intellect, being intelligent	63
2	originality, being unlike others	38
3	harmony	42
4	education, competence in various fields	46
5	self-sufficiency	53
6	financial security, high earnings	97
7	power	82
8	charisma	61
9	determination	43
10	responsibility	52
11	good health	77

12	talent, creative abilities, creativity	41
13	leadership, leadership qualities	58
14	communication skills, ability to communicate	76
15	determination	92
16	adaptability	45
17	effectiveness	91
18	self-fulfilment	76
19	influence, authority	94
20	ambition	81
21	resilience	36
22	initiative	49
23	discipline	21
24	optimism	47
25	empathy, sensitivity	28
26	perseverance	65
27	life satisfaction	63
28	free in one's actions, self-reliant, independent, acting at one's own discretion	78
29	ability to make decisions, 'has a mind of one's own', relies on oneself	71
30	well-developed intuition, having a 'sixth sense'	56

The analysis revealed that the most significant and frequently selected markers are those of material wealth (financial security, high earnings), power and status (possession of power, influence, authority), results-orientation (determination, effectiveness, ambition, decision-making ability and accountability for results), whilst indicators of the social spectrum (such as empathy and sensitivity) are not particularly significant, nor is conformity to encouraged social norms (for example, discipline); however, the ability to interact and communicate remains important. There is less consensus regarding other markers that are

indicators of:

- the volitional sphere (resoluteness, resilience, perseverance), although purposefulness is highly rated; this is likely linked to the fact that success is understood as understanding one's goal—what exactly a person wants, what they are striving for—and moving towards it;
- the emotional sphere (empathy, sensitivity, optimism, resilience) do not predominate in the selection, although they are widely represented. Life satisfaction is also perceived by respondents as a sign of success, yet it encompasses more than just emotional components. It should be noted that research data [7] indicate that success contributes to a person's attainment of life satisfaction;
- communicative (communication skills, the ability to interact), although these are frequently chosen, the percentage is still significantly lower than, for example, material well-being;
- behavioural – free in one's actions, 'one's own master', independent, acting at one's own discretion, able to make decisions. Success is realised through specific actions; what is important is that a successful person is free to choose their own ways and methods of activity and behaviour.

Once again, power, status and material well-being, as well as career progression, are among the top priorities alongside the ability to act freely. Regarding creative traits, a comparison of the two groups (creative and technical specialisations) showed that although material benefits and status characteristics, as well as freedom and the ability to freely realise one's ideas, are prioritised, creative abilities and creativity are also characteristic features of a successful individual. At the same time, we did not find any significant differences between these groups of individuals in this respect.

It should be noted that the identification of markers of success is an individual process and is based on factors of both a subjective and objective nature. At the same time, one's own hierarchy of values, which is naturally shaped by these factors, is always decisive and unique to the individual.

If empathy is a highly rated value in a person's own hierarchy, then its absence will be interpreted by them as a shortcoming that certainly does not correspond to success. The sphere of success or the assessment of success in general is also important. At present, students are at the stage of mastering their profession and assess success based on this primary

activity; such is their dominant subjective view of success during their student years. Although success reflects the subjective view of each participant in the study and is naturally based on values, achievements and the specific sphere in which the individual perceives the realisation and development of success, it is worth noting the unanimous focus on professional activity as the sphere in which success manifests itself and the corresponding description of a successful individual, which testifies to the importance of the educational stage in building a professional trajectory and shaping an individual's success and their self-perception as a successful person. It should be noted that international experience in the field of education shows that fostering a sense of achievement is the most effective method of preparing young people [8].

4. Conclusions

Thus, based on the research findings, it can be noted that success is an integrated characteristic of the personality which, during one's student years, despite the importance of social interaction and personal relationships (love, friendship, family), is primarily accumulated in the professional sphere; therefore, to foster success, it is important to encourage immersion in professional activities from the student years onwards, which will provide students with opportunities for self-realisation, self-expression, and harmonious socialisation. In this context, the introduction of dual education is a key factor in enhancing personal success and the sense of it during one's student years.

References:

1. Бикова, С.В. (2026). Психологічні особливості особистості, що детермінують її успішність. Наукові перспективи, №2(68), 1531-1540. [https://doi.org/10.52058/2708-7530-2026-2\(68\)-1531-1540](https://doi.org/10.52058/2708-7530-2026-2(68)-1531-1540)
2. Білуха, Т., Дейниченко, Л., Кухар, Т. (2022). Особистісні передумови успішності професійного навчання. Наукові праці Міжрегіональної Академії управління персоналом. Психологія, 4 (53), 12-18. <https://doi.org/10.32689/таур.psych.2021.4.2>
3. Буркова, Л.В., Сагалакова, А.Б., Соколовська, Н.Б. (2013). Пошук формули успішності у житті: соціологічне дослідження пріоритетів успішності. Освіта та розвиток обдарованої особистості, № 8-9, 206-212.
4. Дубасенюк, О.А., Чернілевський, Д.В. (2010). Метод контент-аналізу у системі психолого-педагогічних досліджень. Методологія наукової діяльності: навчальний посібник. Вінниця: Вид-во АМСКП. 200-221.

5. Ільїна, Ю.М. (2009). Науковий огляд проблематики успіху та успішності. Актуальні проблеми психології: зб. наук. пр. Ін-ту психології ім. Г.С. Костюка НАПН України. Т.8, Вип. 6. С.106-112. URL: <http://newlearning.org.ua/sites/default/files/praci/zbirnyk-2009/11.htm>
6. Лук'янова, Л.Б. (2010). Контент-аналіз як психолого-педагогічна процедура. Зб. наук. праць Уманського держ. пед. ун-ту ім. П.Тичини. Умань: ПП Жовтий, Ч.4, 149-158.
7. Романовський, О. (2011). Педагогіка успіху: її сутність та основні напрями вивчення. Теорія і практика управління соціальними системами. 2011, №2, 3-8.
8. Соціально успішна особистість: сутність і технології виховання: навч.-метод. посіб. / Федорченко Т.Є. (ред.), Кириченко В.І., Нечерда В.Б., Тарасова Т.В., Безрук К.О., Лаврентьєва І.В. Кропивницький: Імекс-ЛТД, 2022. 181 с.

Transliteration of References:

1. Bykova, S.V. (2026). Psykholohichni osoblyvosti osobystosti, shcho determinuiut yii uspishnist [Psychological characteristics of the individual that determine their performance]. Naukovi perspektyvy, №2(68), 1531-1540 [in Ukrainian].
2. Bilukha, T., Deinychenko, L., Kukhar, T. (2022). Osobystisni peredumovy uspishnosti profesiinoho navchannia [Personal factors contributing to the success of vocational training]. Naukovi pratsi Mizhrehionalnoi Akademii upravlinnia personalom. Psykholohiia, 4 (53), 12-18. <https://doi.org/10.32689/maup.psych.2021.4.2> [in Ukrainian].
3. Burkova, L.V., Sahalakova, A.B., Sokolovska, N.B. (2013). Poshuk formuly uspishnosti u zhytti: sotsiolohichne doslidzhennia priorytetiv uspishnosti [The search for a formula for success in life: a sociological study of the priorities of success]. Osvita ta rozvytok obdarovanoi osobystosti, № 8-9, 206-212 [in Ukrainian].
4. Dubaseniuk, O.A., Chernilevskyi, D.V. (2010). Metod kontent-analizu u systemi psykholoho-pedahohichnykh doslidzhen [The content analysis method in psychological and educational research]. Metodolohiia naukovoї diialnosti: navchalnyi posibnyk. Vinnytsia: Vyd-vo AMSKP. 200-221 [in Ukrainian].
5. Іліна, Ю.М. (2009). Науковий огляд проблематики успіху та успішності [A scholarly review of the issues surrounding success and performance]. Aktualni problemy psykholohii: zb. nauk. pr. In-tu psykholohii im. H.S.Kostiuka NAPN Ukrainy. T.8, Vyp. 6. S.106-112. URL: <http://newlearning.org.ua/sites/default/files/praci/zbirnyk-2009/11.htm> [in Ukrainian].
6. Lukianova, L.B. (2010). Kontent-analiz yak psykholoho-pedahohichna protsedura [Content analysis as a psychological and pedagogical procedure]. Zb. nauk. prats Umanskoho derzh. ped. un-tu im. P.Tychyny. Uman: PP Zhovtyi, Ch.4, 149-158 [in Ukrainian].

7. Romanovskiy, O. (2011). Pedahohika uspikhu: yii sutnist ta osnovni napriamy vyvchennia [The Pedagogy of Success: Its Essence and Main Areas of Study]. Teoriia i praktyka upravlinnia sotsialnymy systemamy. 2011, №2, 3-8 [in Ukrainian].
8. Sotsialno uspishna osobystist: sutnist i tekhnolohii vykhovannia [A socially successful individual: the essence and methods of upbringing]: navch.-metod. posib. / Fedorchenko T.Ie. (red.), Kyrychenko V.I., Necherda V.B., Tarasova T.V., Bezruk K.O., Lavrentieva I.V. Kropyvnytskyi: Imeks-LTD, 2022. 181 s [in Ukrainian].

The Author

Svitlana Valentynivna BYKOVA
*Candidate of Psychological Sciences,
Associate Professor,
Department of Philosophy, Political Science,
Psychology and Law,
Odesa State Academy of Civil Engineering
and Architecture,
Odesa, Ukraine
ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-9730-776X>
E-mail: bykovas@ukr.net*

Abstracts

СВІТЛАНА БИКОВА. Психологічні показники особистісних досягнень: результати контент-аналізу робіт студентів з різних дисциплін. У статті наведено результати дослідження ознак успішності, що виділяються здобувачами вищої освіти. Основним методом дослідження є контент-аналіз, застосування якого дозволило виділити основні текстові коди успішності людини. Результати контент-аналізу творів студентів різних спеціалізацій, кількісно-якісне їх порівняння, показало, що найбільш значущими та переважно обраними є маркери матеріального статку (забезпеченість, високі заробітки), владно-статусні (наявність влади, впливовість, авторитетність), результат-зорієнтованість (цілеспрямованість, результативність, вміння приймати рішення і відповідальність за результат), ознаки соціального спектру (як-то емпатія, чуйність) є не надто значущими, як і відповідність заохочуваним соціальним нормам

(наприклад, дисциплінованість), водночас важливим все ж є вміння спілкуватися та комунікувати. Отже, за результатами дослідження, можна стверджувати важливість у студентському віці становлення успішності шляхом підтвердження компетентності здобувача у професійній діяльності, тому вважаємо, що для посилення успішності сучасного студента варто надати йому таке самовідчуття у професії ще на етапі навчання (наприклад, через запровадження дуальної освіти).

Ключові слова: успішність, успіх, творчість, спеціалізація, контент-аналіз.

SWIĘŁANA BYKOWA. **Psychologiczne wskaźniki osiągnięć osobistych: wyniki analizy treści prac studentów z różnych dyscyplin.** W artykule przedstawiono wyniki badań dotyczących wskaźników sukcesu wskazywanych przez studentów. Główną metodą badawczą jest analiza treści, której zastosowanie umożliwiło wyodrębnienie kluczowych kodów tekstowych odnoszących się do sukcesu jednostki. Wyniki analizy treści prac studentów różnych kierunków oraz ich ilościowo-jakościowe porównanie wykazały, że za najbardziej znaczące i najczęściej wybierane są wskaźniki materialne (bezpieczeństwo finansowe, wysokie zarobki), władzy i statusu (posiadanie władzy, wpływowość, autorytet), a także orientacja na wyniki (determinacja, skuteczność, umiejętność podejmowania decyzji oraz odpowiedzialność za skutki), cechy należące do sfery społecznej (takie jak empatia, wrażliwość) uznawane są za mniej istotne, podobnie jak zgodność z aprobowanymi normami społecznymi (np. dyscyplina), jednocześnie nadal istotną rolę odgrywają umiejętności komunikacyjne. Na podstawie uzyskanych wyników badania, można stwierdzić, że w wieku studenckim kluczowe znaczenie ma budowanie sukcesu poprzez potwierdzanie kompetencji jednostki w działalności zawodowej, w związku z tym w celu zwiększenia sukcesu współczesnego studenta za zasadne uważa się wspieranie kształtowania poczucia własnej wartości w zawodzie już na etapie nauki (na przykład poprzez wprowadzenie kształcenia dualnego).

Słowa kluczowe: osiągnięcia, sukces, kreatywność, kierunek, analiza treści.

ISSN 2450-6486

<http://ehs.eeipsy.org>DOI: <https://doi.org/10.38014/ehs-ss.2026.1.02>

This publication was made with the funds of a joint Grant of
EEIP (Ukraine - France) and ChF "Education: Future"

Natalia DUBININA, Yanina MARYANKO,
Tatiana KARTEL

Foreign language competence as a component of preparation of future civil-engineers for international cooperation

NATALIA DUBININA, YANINA MARYANKO, TATIANA KARTEL.

Foreign language competence as a component of preparation of future civil-engineers for international cooperation. *The article is devoted to the development of foreign language skills for the implementation of international cooperation. Nowadays international cooperation is one of the components of reformation and modernization of educational system in Ukraine that promotes its integration into the world's educational space by means of introduction of exchange programs, mutual scientific achievements and sponsorship support. This namely helps significantly increase the quality of educational process, academic mobility and make the infrastructure more contemporary that is of great importance for the implementation of post-war country reconstruction. So, one can highlight the following directions of international cooperation: integration into European space; academic mobility; scientific cooperation.*

Thus, it's worth saying that in the implementation of international cooperation in all the above-mentioned directions the availability of foreign language skills competence plays a significant role.

As we know, foreign language competence is the basis of international cooperation that promotes the integration of Ukraine into the EU, business development, scientific exchange and legal aid. At present foreign languages knowledge is compulsory for all specialists for communication implementation on all the levels (everyday, professional, scientific etc.).

Let's look through all the above-mentioned directions of international cooperation: 1) integration into the European space aims at the forthcoming of the Ukrainian educational standards to European. What concerns foreign languages, it is about the skills to join domestic and European methods of their learning with the purpose of mastering by future specialists the skills of four kinds of language activity (reading, writing, listening and speaking); 2) academic mobility – the exchange programs that promote learning internship abroad, for example, Erasmus +. The exchange programs are important not only for the improvement of foreign language knowledge, but also the skills of their use in educational and professional activity with the purpose of establishing the relationships with international partners for further work; 3) scientific cooperation that is aimed at carrying out and publication of mutual scientific achievements of Ukrainian and European authors. Now this direction is becoming especially actual among postgraduate and doctoral students. Carrying out the scientific research and their further coverage in international journals promotes the scientific recognition of specialists abroad and, in such a way, the implementation of international cooperation.

Key words: *international cooperation, foreign language skills, foreign language knowledge, educational process, European space, scientific research, academic mobility, exchange programs, internship, scientific cooperation.*

1. Problem statement

At present, in view of the military state in Ukraine, the preparation of applicants is a difficult and labour-consuming process that requires the detailed consideration. As we know, lately the educational process in higher educational establishments in Ukraine has changed radically: program, methods and principals of studying have changed, new

pedagogical and information technologies began to be widely used, besides, the role of a teacher has changed. The content of modern higher education aims to prepare a specialist, who is able to analyze, think critically, suggest new ideas, owns such professional-personal characteristics, as: creativity, scientific position, imagination, initiative, scientific judgement, has well-formed foreign language skills of professional and everyday communication (reading and understanding texts of professional thematics, implementation of foreign language professional communication within the country as well as abroad. Based on the above-mentioned, the necessity to change approaches in preparation of specialists for implementation of professional activity abroad has increased.

The aim of the article is to develop the methodics of the foreign languages competence formation by future civil-engineers in order to imply international cooperation in future and to prove its efficiency.

Literature analysis. Currently, the problem of the foreign languages competence formation is quite up-to-date and is constantly being researched. The reasons for this are constant changes and innovations, which people must be prepared for in order to remain professionals in their field, competitive and in demand in the labour market and to have the opportunity to imply international cooperation. A large number of Ukrainian and foreign modern scientists researched the formation and improvement of the foreign language competence skills by different specialists of higher educational establishments. They have devoted their works to different aspects of this problem.

L. Konoplyanuk, O. Kovalenko (The use of authentic video materials for foreign language professional communicative competence formation by future engineers); R. Gorbatuk (The formation of foreign language competence by future engineers-energetics); N. Biduk (Communicative competence of future teacher-philologists); N. Zavinychenko (The features of communicative competence development of future practical psychologist of educational system); V. Chorna (The features of foreign language communicative competence in improvement of specialized activity of foreign languages teacher); S. Voitaluk (The formation of foreign language competence of future philologists-polonists as a pedagogical problem); N. Sorokina (Professional foreign-language competence of future philologists in the system of key educational competences); L.

Rusalkina, I. Makoday., L. Dudikova, E. Manzhos (The formation of foreign language competence as a component of professional preparation of future doctors); V. Mirochnuk, O. Tynkaluk (The essence, structure and development of foreign language competence by students of non-lingual specialities); S. Kozubska (The foreign language communicative competence of future IT-specialists); O. Kohan, N. Myhailova (The features of development of foreign language competence by students of non-philological specialities); H. Taranenko (The foreign language competence as a component of professional preparation of future managers); N. Grynaeva (The problem of formation of foreign professional-oriented competence of future specialists of food industry); etc.

As we can see, a lot of modern scientists researched and developed the methodics of formation and improvement of foreign languages knowledge and skills by different specialists that shows a great interest to the given problem. And it is impossible to ignore the works, devoted to the professional preparation of civil-engineers, like K. Androshchuk (Social prerequisites of foreign language professional competence development by future civil-engineers in Ukraine); Yu. Pryshupa (The model of formation of self-educational competence of future civil-engineers); T. Kartel, Y. Maryanko, O. Zaitseva, H. Syvokin (Dialogical foreign languages learning as a means of foreign languages formation by future civil-engineers) etc.

Having analyzed all these works, the interesting methodics of the foreign languages competence formation and improvement by different specialists, including civil-engineers, the methodics, devoted to the mastering knowledge and skills in foreign languages in order to imply international cooperation (study, work and internship) in foreign countries hasn't been developed yet.

2. The presentation of the main material

Before describing the methodics of foreign language competence formation by future civil-engineers, let's analyze the term "The foreign language competence". So, the foreign language competence is a complex ability of a person to use a foreign language as a means of communication, professional activity and interaction within cultures. It traditionally includes knowledge of language norms (grammar, vocabulary) and skills of their use in oral and written communication (speaking in a foreign language) and sociocultural knowledge.

From the point of view of N. Sorokina, the foreign language competence is an integrative ability of a student to use a foreign language as an instrument of professional activity and professional cognition [15].

L. Rusalkina understands this phenomenon as the formed ability to be the subjects of communicative activity of speaking, who orientate in a professional situation of communication, use linguistic and paralinguistic means of speech expression, connected with everyday activity of a certain specialist, respect traditions and culture of native speakers. And she interprets "the professional foreign language competence" as a complex of knowledge, practical-oriented skills of mastering of foreign languages professional communication skills, techniques of logical thinking, directed to solving professional-oriented situational tasks [14].

V. Mirochnyk thinks that a modern specialist has to learn possibilities of foreign partners, their work, achievements with the purpose of introduction of the best results in their work with the help of technical means of communication, to support business contacts, carry out business communication with foreign partners in a foreign language [11]. It testifies that today a modern specialist has to master a foreign language that enables him/her to realize such aspects of professional activity as: familiarization with new technologies, discoveries and tendencies in development of science and techniques.

S. Kozubska defines the professional foreign language communicative competence as a qualitative characteristic of a personality, based on a system of scientific and theoretical knowledge and practical skills in the field of professionally-oriented communication by means of foreign languages, as well as a stable motivation for its implementation [8].

So, having analyzed all these definitions, we can conclude that the foreign language competence is a professional characteristic of a specialist that enables to use knowledge and skills of a foreign language in order to apply them in different types of communication: professional, everyday, scientific by means of the correct use of speech models in all types of speech activity (reading, writing, speaking and listening).

The main components of the foreign language competence are: linguistic (vocabulary, grammar and phonetics mastering); social-cultural (context knowledge, behaviour and culture norms of a country); discursive (the skills to build your speech logically and understand connected texts); pragmatic (the ability to adapt a language for a concrete situation of communication); strategic (the ability to compensate the lack of knowledge, namely the use of gestures, paraphrasing etc.).

Among the key aspects of the role of acquiring foreign language skills and abilities, the following can be distinguished: integration and partnership - knowledge of foreign languages significantly affects the integration of Ukraine into the economic system, culture and education of the EU; public administration - requirements for foreign language proficiency have been established for officials of local government bodies, which provide opportunities for international cooperation; business and investments - promotion of national interests on the world stage and interaction with foreign specialists; legal assistance - provision of international legal assistance during criminal proceedings, documentation management; education and science - development of international cooperation, participation in international projects, access to the world's scientific base; professional training - ensuring the competitiveness of specialists of all specialties in the international labor market.

Speaking about the integration of a foreign language into the training of specialists of various specialties, attention should be paid to the training of civil-engineers, which is based on a professionally-oriented approach (combining the study of professional terminology with specialized disciplines). This approach contributes to the ability to work with international documentation, participate in joint projects and thus increase competitiveness in the global labour market and expand access to modern technologies. The main aspects of such integration are: specialized language (study of building materials, structures, design and operation processes); competency-based approach (formation of foreign language professional competence as a component of professional training); use in the profession (reading construction drawings, standards, technical documentation) and development of communication (conducting negotiations, presenting projects, conducting business correspondence).

So, in order to prepare future civil-engineers to imply international cooperation, we have developed the methodics of the foreign language competence formation and improvement. For carrying out this we conducted binary classes of the English language and several components of their professional preparation, like: Descriptive Geometry, Architectural Design and Geodesy.

Let's present our professionally-oriented tasks in English with the use of digital tools (the programs of engineering purpose, like: Geonics, Geotec, 3D Architectural, 3D Max Deluxe Architectural, T-Flex, Sketch-up, StairCon, Roofmaker, AutoCad, OCAD etc. for obtaining knowledge and skills of the English language. As we have already mentioned we

hold binary classes of professional cycle such as Geodesy, Architectural Design, Descriptive Geometry and English.

At geodesy class, working at the theme "The kinds of geodetic works when building engineering structures" at first future civil-engineers got the vocabulary: a surveyor, to draw a plan, to lay a foundation, to dig a trench, to measure a plot of land, pegs and tape, to build-in, waste waters, bearing area, leveling.

At the next stage of the class, they were to watch the video "How a small brick building is built". It showed the process of building a structure from laying a foundation to the roof covering. The students could see what building materials were used, how they were fastened and what specialists were engaged in this process. Then they answered the questions:

1. *What geodesic means are necessary before the construction of a building?*
2. *Describe the procedure of laying a foundation.*
3. *How is the topography of an area done?*
4. *Do you agree with the statement "A building isn't better than its foundation?"*
5. *What workmen work on the construction of a building?*

Then future civil-engineers held a series of geodetic events of any object, using the special programs, like Geonics, Geotec. The technology "A round table" was used.

At the practical class in Descriptive Geometry, devoted to the theme "The fulfilment of a general plan and its role in the building process", the students were proposed the vocabulary: a blueprint, the construction of a building, to mark the axes, a multistory structure, cross section, a floor, an attic, a cellar, computer programming, to erect a structure.

Future civil-engineers were demonstrated the presentation of the general plan fulfilment, then they answered the questions they saw at the multimedia board:

1. *What is a general plan?*
2. *What structures are drawn on a general plan?*
3. *What is the role of a general plan in building process?*
4. *What mistakes take place without using a general plan?*

The interactive technology "Debates" was applied. After this the students created a general plan of a locality with the use of the special program editors: Cad Std Lite, Nano CAD, OCAD, T-Flex.

The practical class in Architectural Design was devoted to the theme "Town reconstruction". At first the students made up the vocabulary. Then they were shown the videos about Town reconstruction and after watching they answered the questions:

1. *What measures should be taken when a structure becomes outdated?*
2. *What is the renewal of a building based on?*
3. *What is the purpose of building reconstruction?*
4. *Describe the program of building reconstruction*
5. *What's the economical evaluation of a building connected with?*

Then the students found the information about the reconstruction of any building in Ukraine or abroad in the e-library, made up a presentation or a video and presented it. The others were to guess what building it was.

These classes became the subsoil for carrying out the professionally-oriented tasks where different situations of professional activity with the use of digital tools were applied. So, let's illustrate them with the examples.

A situation-exercise. At the class on the theme "Geodetic filming" students carried out geodetic filming on the locality, using Digital Tools. The class started with the demonstration of videos, depicting different kinds of filming: underground, earth, underwater and air. The students were divided into 4 groups. Each team had to make one filming. They did this task, applying special editors and then showed their presentations to the audience. Then they answered the questions:

1. *What types of surveys do you know?*
2. *What's the role of each one?*
3. *What programs are used for creating these surveys?*

Another class on the theme "The elements of building drawings" was devoted to the creation of building drawings by means of Digital Tools. Future specialists were demonstrated the slides, depicting different kinds of prints, lines, scales and formats, being used when carrying out building drawings. After this the students were divided into 5 groups (4 people in each). Each group has received one situation-exercise in creating the basic elements of building drawings by means of special program editors, like: Autodesk, 3D Max, Design and A9 Cad.

At the class on the theme "Town reconstruction" the students were shown the slides, depicting famous landmarks of the city at first before, then after reconstruction: a cathedral, a trading centre, a gallery, a hotel and a theatre. The students were divided into 4 groups. The essence of this exercise was in identifying the building components, restored in every object and in establishing compliance between the elements of the first and the second columns:

The objects	The restored parts of buildings
A cathedral	A roof
A trading centre	A front
A gallery	Walls
A hotel	A background
A theater	Stairs

After this the students had to reconstruct one more part of the given object with the help of special program editors (Roofmaker-2, Stair Con 340 SP3, Acronhome, Revit, ArchiCad) and then talked about the restored parts in English.

During the class on the theme "Building materials" the students were offered to watch several slides with the depiction of building materials, widely used in building process (wood, stone, bricks, concrete, glass, plastics etc.). After watching the students did the situation-exercise in determining compliance. On the screen in one column - building materials and in another one - their properties were presented. It was necessary to match building materials to their properties.

Let's illustrate the examples of situations-illustrations use.

During the practical class on the theme "Kinds of geodetic works when building engineering structures" future civil-engineers were divided into 4 groups and were proposed to play situations-illustrations about carrying out geodetic works when building different structures: a tunnel, a parking, a culture building, a supermarket. Each group has received its object. Several students (colleges-geodesists from abroad), who were interested in the process of erection of this building objects, were chosen: carrying out topographical filming, measurements on the locality, foundation measurements, checking the level of soil waters, the preparation of land to the digging of a foundation pit and laying a foundation. When carrying out the geodetic works the students used such program editors, like: GEONICS, GEOTEC, 3D Tunnel, Praxis, Praxis Dynamic Module. After this each group was telling their "foreign colleagues" about carrying out the geodetic works when building different structures in English with the use of terminological vocabulary.

At the class, devoted to the theme "The procedure of building drawings' carrying out", the students were divided into 4 groups and proposed to take part in the creation of a situation-illustration about the procedure of different building drawings' carrying out. In each group 1 person was chosen (a designing engineer from the USA), who was interested in the

procedure of building drawings' carrying out in Ukraine. After watching the slides each group has received a certain building object. 4 objects were chosen: a residential building, a cafe, a theatre, a playground. The students were to create a drawing of a given object with the use of program editors (3D Home Architect Deluxe, Turbo Cad, NanoCad, OCAD, T-Flex). Then they were telling about it their "foreign colleagues".

Then, working at the given theme, the students were proposed to find in the e-library the information about the procedure of carrying out the drawings of architectural monuments of Odesa and take videos. Such outstanding landmarks were proposed: The Theatre and Ballet House, The city garden, Spaso-Prebrazhensky Cathedral, Primorsky Boulevard, Katerynynska Square. At the final stage future civil-engineers presented their videos to their "foreign colleagues".

At the practical class on the theme "Building equipment and means of mechanization" the students created a situation-illustration about the specifics of carrying out the construction-mounting works. The students were demonstrated the videos of the buildings' erection process. After watching several students were chosen (civil-engineers from Great Britain), who were interested in building equipment and means of mechanization, used in the process of erection of buildings of a certain purpose, the specifics of carrying out the construction-mounting works. On the multimedia board the students could see the thematic vocabulary and illustrations of building mechanisms and means of mechanization (hoisting cranes, excavators, bulldozers, pile-drivers, concrete mixers, winches, etc.). Then the future civil-engineers took part in the discussion about the purpose of these building mechanisms and means of mechanization.

At the class on the theme "Types of foundations" after the demonstration of the slides and videos about the erection of different types of foundations, each group (5-6 students) were asked to make up a situation-assessment: to describe a certain type of a foundation, to define its advantages and disadvantages, to tell about the process of its erection and features of use.

During the practical class on the theme "A general plan and its role in the building process" the future civil-engineers were proposed to watch the videos about carrying out a general plan of a locality. The students were divided into 4 groups and took part in the creation of a situation-assessment about carrying out a general plan of the locality, its correction with the following objects: a restaurant, a aquapark, a cinema and a museum. The task was being carried out with the help of the following

editors: (3D Architectural, T-Flex, Staircon, Roofmaker, Archicad, Sketch up etc.). After this the participants of each group found positive and negative aspects in the plans and were commenting on in English.

At the class, devoted to the theme "Architectural styles", future civil-engineers were demonstrated several short films about the erection of buildings of different epochs: Gothic, Classicism, Baroque, Renaissance and Modernism. Then the participants were divided into 5 groups. Each one was proposed to do the tasks using a situation-assessment: they were to appreciate the quality of buildings' erection, built in the certain architectural style (3 buildings), and to find out the advantages and disadvantages in the construction of such building elements as: a facade, interior and exterior walls, columns, partitions, buttresses, windows, towers, roofs, etc.).

Let's illustrate the examples of situations-telling.

At the practical class on the theme "Geodetic measurements and calculations when erecting structures" future civil-engineers played the situation about carrying out geodetic works on the locality with the use of program editors. One of the students was a geodesist. The group was divided into 4 teams (4 in each one). The students of each group played the role of future civil-engineers from abroad. The task of a chief geodesist was to carry out the introductory briefing, to familiarize foreign practitioners with the procedure of carrying out geodetic works on the locality with the use of program editors and safety measures". Then the practitioners went to the plot to do geodetic measurements. Then 3 more people were chosen: a journalist, who interviewed a chief geodesist and 2 camera men, who took pictures and videos. Then the students were to create a reportage about their work and a blog, which they posted in the Internet.

At the class, devoted to: "Carrying out a building's section", future civil-engineers were to play such situation-telling: the students of your faculty undergo an annual internship in a designing company abroad, during which they got the task: to create a project, that includes a design of a facade, external and internal walls, a background, staircases and a roof. The students were divided into 4 groups. Each group received its project, that was necessary to create with the help of such editors as: 3D Home Autodesk, Floor Estimate, Stair Con-340 SP3, T-Flex, Roofmaker-2, Idecad Architectural and present it in English. Then several judges were chosen and they had to select the best project. At the end the students created their blog, which they posted in the Internet.

During the class on the theme "Soil, its essence, properties and types" a problem situation was applied. Students were asked to find independently in the electronic library illustrative materials on soil erosion, its types and causes of occurrence. The work was carried out in pairs. Each pair received 2 illustrations of soil erosion. It was necessary to determine the type of erosion, and then, using the already studied special editors, to carry out a number of geodetic measures to identify the depth and cause of erosion and report on their work in English.

At the class, dedicated to the theme "Building Design", a problem situation was applied regarding the creation of a hotel project. To complete this task, students were divided into 3 groups (6 people in each). The multimedia encyclopedia "My House" was recommended as a reference material, which illustrated an example of creating a house project. All the projects were displayed on the Websites, the students created themselves.

3. Conclusions

Foreign language competence skills is an important component of students' preparation to international cooperation, as it makes it possible to integrate into the global educational space, implement exchange programs, conduct and publish scientific research, which increases the chances of Ukrainian specialists on the world stage. In view of the above-mentioned, foreign language training in higher education Institutions requires a serious attitude and constant improvement. The methodics of foreign language competence formation by future civil-engineers, developed by us, helps them not only master knowledge and skills in professional foreign language, but will also be crucial in implementing professional tasks with the use of up-to-date Digital Tools, which indicates the competence of future civil-engineers on the labour market.

References:

1. Андрощук К. (2024). Передумови розвитку іншомовної професійної компетентності майбутніх інженерів-будівельників в Україні / Освітня аналітика України. №2(28). С. 85-96.
2. Бідюк Н. (2012). Комунікативна компетентність майбутнього вчителя філолога: зміст та структура // Інформаційно-комунікаційні технології в сучасній освіті: досвід, проблеми, перспективи: Збірник наукових праць третьої Міжнародної науково-практичної конференції (12 – 14 листопада 2012р.). – Львів, 2012. С. 158 – 160.

3. Войталюк С. (2025). Формування іншомовної компетентності майбутніх філологів-полоністів як педагогічна проблема // Актуальні питання гуманітарних наук. Вип. 84, т.1. С. 283-289.
4. Горбатюк Р., Білан Н. (2023). Модель формування іншомовної компетентності майбутніх інженерів-енергетиків // Збірник наукових праць Уманського державного університету. Вип.1. С. 129-137.
5. Гриняєва Н. (2018). Проблема формування іншомовної професійно-орієнтованої компетентності майбутніх фахівців харчової промисловості // Вісник університету А. Нобеля. Серія "Педагогіка і психологія". Педагогічні науки. №2 (16). С. 177-183.
6. Завіниченко Н. (2003). Особливості розвитку комунікативної компетентності майбутнього практичного психолога системи освіти : дис. канд. психол. наук: спец. 19.00.07 / Н. Б. Завіниченко – Інститут психології ім. Г. С. Костюка АПН України. - 216 с.
7. Картель Т. М., Мар'яно Я. Г., Зайцева Ю. О., Сивокін Г. В. (2016). Діалогічне навчання англійської мови як засіб формування іншомовної мовленнєвої компетентності майбутніх інженерів-будівельників // Лінгвістична підготовка студентів нефілологічних спеціальностей вищих навчальних закладів у контексті Болонського процесу та загальноєвропейських рекомендацій з вивчення, викладання та оцінювання мов : матеріали VII Міжнар. наук.-метод. конф., м. Одеса, 6–7 жовт. 2016 р. С. 68-72.
8. Козубська С. (2024). Foreign language communicative competence of future IT-specialists: the essence and main characteristics // Академічні візії. Вип. 35. С. 1-8.
9. Конопляник Л. М., Коваленко О. О. (2016). Використання автентичних відеоматеріалів для формування іншомовної професійної комунікативної компетентності майбутніх інженерів // Вісник Національного авіаційного університету. Сер.: Педагогіка. Психологія. Вип. 2 (9). С. 90 – 96.
10. Кохан О, Михайлова Н. (2018). Особливості розвитку іншомовної компетентності у студентів нефілологічних спеціальностей // Вища освіта у контексті інтеграції до Європейського освітнього простору. С. 327-334.
11. Мірочник В. (2016). Розвиток іншомовної комунікативної компетенції студентів немовних спеціальностей // Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія "Перекладознавство та міжкультурна комунікація". С. 91-94.
12. Макодай І., Дудікова Л., Манжос Е. (2021). Формування іншомовної комунікативної компетентності студентів медичного університету // Особистісно-професійний розвиток майбутнього вчителя: матеріали V Всеукраїнської науково-практичної інтернет-конференції. Вінниця, 2021. С. 99-108.

13. Пришупа Ю. (2015). Модель формування самоосвітньої компетентності майбутніх інженерів-будівельників. Наукові записки Національного університету "Острозька академія". Сер.: Філологічна. Вип. 56. С. 250–253.
14. Русалкіна Л. (2020). Теоретико-методичні засади англomовної професійної підготовки майбутніх лікарів: дис. канд. пед. наук: спец. 13.00.04 – теорія і методика професійної освіти / Л.Г. Русалкіна – Південноукраїнський державний педагогічний університет імені К.Д. Ушинського. - 426 с.
15. Сорокіна Н. (2010). Професійна іншомовна компетентність майбутніх філологів у системі ключових освітніх компетенцій // Вісник Житомирського державного університету. Вип. 49. Педагогічні науки. С. 81-84.
16. Тараненко Х. (2025). Іншомовна компетентність як складова професійної підготовки майбутніх менеджерів // Науковий журнал "Economic synergy". Вип. 1 (15). С. 151-162.
17. Тинкалюк О. Сутність і структура іншомовної комунікативної компетенції студентів немовних спеціальностей вищих навчальних закладів // Вісник Львівського університету. Серія "Педагогічна". Вип. 24. С. 53-63.
18. Чорна В. (2021). Особливості іншомовної комунікативної компетентності в удосконаленні фахової діяльності вчителя іноземної мови // Імідж сучасного педагога. №5 (200). С. 81-84.

Transliteration of References:

1. Androshchuk K. (2024). Peredumovy rozvytku inshomovnoi profesiinoi kompetentnosti maibutnikh inzheneriv-budivelnikiv v Ukraini / Osvitnia analityka Ukrainy. №2(28). S. 85-96.
2. Bidiuk N. (2012). Komunikatyvna kompetentnist maibutnoho vchytelia filoloha: zmist ta struktura // Informatsiino-komunikatsiini tekhnolohii v suchasni osviti: dosvid, problemy, perspektyvy: Zbirnyk naukovykh prats tretoi Mizhnarodnoi naukovo-praktychnoi konferentsii (12 – 14 lystopada 2012r.). – Lviv, 2012. S. 158 – 160.
3. Voitaliuk S. (2025). Formuvannia inshomovnoi kompetentnosti maibutnikh filolohiv-polonistiv yak pedahohichna problema // Aktualni pytannia humanitarnykh nauk. Vyp. 84, t.1. S. 283-289.
4. Horbatiuk R., Bilan N. (2023). Model formuvannia inshomovnoi kompetentnosti maibutnikh inzheneriv-enerhetykiv // Zbirnyk naukovykh prats Umanskoho derzhavnoho universytetu. Vyp.1. S. 129-137.
5. Hrynaiieva N. (2018). Problema formuvannia inshomovnoi profesiino-orientovanoi kompetentnosti maibutnikh fakhivtsiv kharchovoi promyslovosti // Visnyk univesytetu A. Nobelia. Seriiia "Pedahohika i psykholohiia". Pedahohichni nauky. №2 (16). S. 177-183.
6. Zavynychenko N. (2003). Osoblyvosti rozvytku komunikatyvnoi kompetentnosti maibutnoho praktychnoho psykholoha systemy osvity : dys. kand. psykhol. nauk:

- spets. 19.00.07 / N. B. Zavynychenko – Instytut psykholohii im. H. S. Kostiuksa APN Ukrainy. - 216 s.
7. Kartel T. M., Marianko Ya. H., Zaitseva Yu. O., Syvokin H. V. (2016). Dialohichne navchannia anhliskoi movy yak zasib formuvannia inshomovnoi movlennievoi kompetentnosti maibutnikh inzheneriv-budivelnykiv // *Linhvistychna pidhotovka studentiv nefilolohichnykh spetsialnostei vyshchykh navchalnykh zakladiv u konteksti Bolonskoho protsesu ta zahalnoievropeiskykh rekomendatsii z vyvchennia, vykladannia ta otsiniuvannia mov : materialy VII Mizhnar. nauk.-metod. konf., m. Odesa, 6–7 zhovt. 2016 r.* S. 68-72.
 8. Kozubska S. (2024). Foreign language communicative competence of future IT-specialists: the essence and main characteristics // *Akademichni vizii.* Vyp. 35. S. 1-8.
 9. Konoplianyk L. M., Kovalenko O. O. (2016). Vykorystannia avtentychnykh videomaterialiv dlia formuvannia inshomovnoi profesiinoi komunikatyvnoi kompetentnosti maibutnikh inzheneriv // *Visnyk Natsionalnoho aviatsiinoho universytetu. Ser.: Pedahohika. Psykholohiia.* Vyp. 2 (9). S. 90 – 96.
 10. Kokhan O., Mykhailova N. (2018). Osoblyvosti rozvytku inshomovnoi kompetentnosti u studentiv nefilolohichnykh spetsialnostei // *Vyshcha osvita u konteksti intehtatsii do Yevropeiskoho osvithnoho prostoru.* S. 327-334.
 11. Mirochnyk V. (2016). Rozvytok inshomovnoi komunikatyvnoi kompetentsii studentiv nemovnykh spetsialnostei // *Naukovyi visnyk Khersonskoho derzhavnoho universytetu. Seriia "Perekladoznavstvo ta mizhkulturna komunikatsiia".* S. 91-94.
 12. Makodai I., Dudikova L., Manzhos E. (2021). Formuvannia inshomovnoi komunikatyvnoi kompetentnosti studentiv medychnoho universytetu // *Osobystisno-profesiinyi rozvytok maibutnoho vchytelia: materialy V Vseukrainskoi naukovo-praktychnoi internet-konferentsii.* Vinnytsia, 2021. S. 99-108.
 13. Pryshupa Yu. (2015). Model formuvannia samoosvitnoi kompetentnosti maibutnikh inzheneriv-budivelnykiv. Naukovi zapysky Natsionalnoho universytetu "Ostrozka akademiia". Ser.: Filolohichna. Vyp. 56. S. 250–253.
 14. Rusalkina L. (2020). Teoretyko-metodychni zasady anhlomovnoi profesiinoi pidhotovky maibutnikh likariv: dys. kand. ped. nauk: spets. 13.00.04 – teoriia i metodyka profesiinoi osvity / L.H. Rusalkina – Pivdennoukrainskyi derzhavnyi pedahohichnyi universytet imeni K.D. Ushynskoho. - 426 s.
 15. Sorokina N. (2010). Profesiina inshomovna kompetentnist maibutnikh filolohiv u systemi kliuchovykh osvithnykh kompetentsii // *Visnyk Zhytomyrskoho derzhavnoho universytetu.* Vyp. 49. Pedahohichni nauky. S. 81-84.
 16. Taranenko Kh. (2025). Inshomovna kompetentnist yak skladova profesiinoi pidhotovky maibutnikh menedzheriv // *Naukovyi zhurnal "Economic synergy".* Vyp. 1 (15). S. 151-162.

17. Tynkaliuk O. Sutnist i struktura inshomovnoi komunikatyvnoi kompetentsii studentiv nemovnykh spetsialnostei vyshchykh navchalnykh zakladiv // Visnyk Lvivskoho universytetu. Seriiia "Pedahohichna". Vyp. 24. S. 53-63.
18. Chorna V. (2021). Osoblyvosti inshomovnoi komunikatyvnoi kompetentnosti v udoskonalenni fakhovoi diialnosti vchytelia inozemnoi movy // Imidzh suchasnoho pedahoha. №5 (200). S. 81-84.

Authors

Natalia DUBININA

*Ph.D, Associate Professor,
Department of Language Training and
International Communication,
The Odesa State Academy of Civil Engineering
and Architecture,
Odesa, Ukraine
ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-3250-9528>
E-mail: naty.dubinina83@ukr.net*

Yanina MARYANKO

*Ph.D, Associate Professor,
Department of Language Training and
International Communication,
The Odesa State Academy of Civil Engineering
and Architecture,
Odesa, Ukraine
ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-7936-2562>
E-mail: naty.dubinina83@ukr.net*

Tatiana KARTEL

*Ph.D, Associate Professor,
Department of Language Training and
International Communication,
The Odesa State Academy of Civil Engineering
and Architecture,
Odesa, Ukraine
ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-9815-0554>
E-mail: kartel22@odaba.edu.ua*

Abstracts

НАТАЛЯ ДУБІНІНА, ЯНІНА МАР'ЯНКО, ТЕТЯНА КАРТЕЛЬ.
Іншомовна компетенція як складова підготовки майбутніх інженерів-будівельників до міжнародного співробітництва. Наразі міжнародне співробітництво є однією зі складових реформування і модернізації освіти в Україні, що сприяє її інтеграції у світовий освітній простір шляхом впровадження програм обміну, спільним науковим дослідженням та спонсорській підтримці. Саме це допомагає суттєво підвищити якість освітнього процесу, академічну мобільність та осучаснити інфраструктуру, що має велике значення для здійснення післявоєнної відбудови країни. Отже, можна виділити наступні напрямки міжнародного співробітництва: інтеграція в європейський простір; академічна мобільність; наукова співпраця.

Таким чином, слід зазначити, що у здійсненні міжнародного співробітництва у всіх вищезазначених напрямках, ключову роль відіграє саме наявність вмінь і навичок іншомовної компетенції. Іншомовна компетенція є основою міжнародного співробітництва, що сприяє інтеграції України до ЄС, розвитку бізнесу, науковому обміну та правовій допомозі. Сьогодні знання іноземних мов є обов'язковим абсолютно для всіх фахівців для здійснення комунікації на всіх рівнях (побутової, професійної, наукової тощо).

Отже, зупинимось детальніше на раніше згаданих напрямках міжнародного співробітництва: 1) інтеграція в європейський простір має на меті наближення українських освітніх стандартів до європейських. Щодо іноземних мов, мова йдеться про вміння поєднати вітчизняну та європейську методiku їх вивчення з метою опанування майбутніми фахівцями вмінь і навичок з чотирьох видів мовленнєвої діяльності (читання, письмо, аудіювання та комунікації); 2) академічна мобільність - програми обміну, які сприяють навчанню та стажуванню за кордоном, наприклад, Erasmus +. Здійснення програм обміну є важливим не лише для вдосконалення знань з іноземної мови, а також вміння їх застосовувати у навчальній та професійній діяльності з метою налагодження зв'язків з міжнародними партнерами для подальшої роботи; 3) наукова співпраця, яка спрямована на проведення та публікацію спільних наукових досліджень українських та європейських авторів. Цей напрямок наразі набуває особливої актуальності серед аспірантів та докторантів.

Проведення наукових досліджень та їх подальше висвітлення у зарубіжних журналах сприяє науковому визнанню фахівців за кордоном і, у такий спосіб, здійсненню міжнародної співпраці.

Key words: міжнародне співробітництво, навички іноземної мови, знання іноземної мови, освітній процес, Європейський простір, наукове дослідження, академічна мобільність, програми обміну, стажування, наукове співробітництво.

NATALIA DUBININA, YANINA MARIANKO, TETIANA KARTEL.

Kompetencja języków obcych jako składnik przygotowania przyszłych inżynierów budownictwa do współpracy międzynarodowej. Obecnie współpraca międzynarodowa stanowi jeden z kluczowych elementów reformowania i modernizacji edukacji w Ukrainie, przyczyniając się do jej integracji ze światową przestrzenią edukacyjną poprzez wdrażanie programów wymiany, wspólne badania naukowe oraz wsparcie sponsorskie. Czynniki te sprzyjają istotnemu podnoszeniu jakości procesu kształcenia, mobilności akademickiej oraz modernizacji infrastruktury, co ma szczególne znaczenie w kontekście powojennej odbudowy kraju. Można zatem wyróżnić następujące kierunki współpracy międzynarodowej: integrację z przestrzenią europejską, mobilność akademicką oraz współpracę naukową.

Należy podkreślić, że we współpracy międzynarodowej we wszystkich wskazanych obszarach kluczową rolę odgrywa posiadanie umiejętności i nawyków kompetencji języków obcych. Kompetencja języków obcych stanowi podstawę współpracy międzynarodowej, sprzyjając integracji Ukrainy z Unią Europejską, rozwojowi działalności gospodarczej, wymianie naukowej oraz współpracy prawnej. Obecnie znajomość języków obcych jest niezbędna dla wszystkich specjalistów w celu skutecznej komunikacji na wszystkich poziomach (codziennym, zawodowym i naukowym).

Rozpatrzmy bardziej szczegółowo na wcześniej wspomnianych kierunkach współpracy międzynarodowej: 1) integracja z przestrzenią europejską ma na celu zbliżenie ukraińskich standardów edukacyjnych do standardów europejskich. W odniesieniu do nauczania języków obcych chodzi o konieczność łączenia krajowych i europejskich metod dydaktycznych w celu rozwijania u przyszłych specjalistów kompetencji i umiejętności w czterech obszarach sprawności językowej (czytanie, pisanie, rozumienie ze słuchu oraz mówienie); 2) mobilność akademicka obejmuje programy wymiany sprzyjające studiowaniu i odbywaniu staży za granicą, takie jak Erasmus+. Realizacja owych programów ma znaczenie nie tylko dla doskonalenia znajomości języka obcego, lecz także dla rozwijania

umiejętności jego praktycznego zastosowania w działalności edukacyjnej i zawodowej oraz nawiązywania relacji z partnerami międzynarodowymi w celu dalszej współpracy; 3) współpraca naukowa koncentruje się na realizacji i publikowaniu wspólnych badań naukowych autorów ukraińskich i europejskich. Obszar ten zyskuje obecnie szczególne znaczenie wśród doktorantów. Przeprowadzenie badań naukowych oraz ich dalsze publikowanie w czasopiśmie zagranicznych sprzyja rozpoznawalności naukowej specjalistów w innych krajach, co przyczynia się do rozwoju współpracy międzynarodowej.

Słowa kluczowe: współpraca międzynarodowa, umiejętność języków obcych, znajomość języków obcych, proces kształcenia, przestrzeń europejska, badania naukowe, mobilność akademicka, programy wymiany, staże, współpraca naukowa.

ISSN 2450-6486

<http://ehs.eeipsy.org>DOI: <https://doi.org/10.38014/ehs-ss.2026.1.03>

This publication was made with the funds of a joint Grant of
EEIP (Ukraine - France) and ChF "Education: Future"

Альона ОГНЕВА

Соціальний інтелект як регулятор стилів міжособистісної взаємодії студентів

ALONA OHNEVA. **Social intelligence as a regulator of interpersonal interaction styles of students.** *The article examines social intelligence as a psychological mechanism regulating interpersonal interaction styles among students. Social intelligence is conceptualized as an integrative ability that enables individuals to understand social situations, predict others' behavior, and select effective interaction strategies.*

The empirical study was conducted using the Guilford Social Intelligence Test and Leary's Interpersonal Diagnosis of Personality. Spearman's correlation coefficient was applied for statistical analysis.

The findings reveal significant relationships between social intelligence and interpersonal interaction styles. High levels of social intelligence are associated with constructive behavioral patterns (friendliness, cooperation, altruism), whereas low levels correlate with aggressive, egocentric, and dependent interaction styles.

It is concluded that social intelligence functions as a regulator of interpersonal behavior in social environments.

Keywords: social intelligence, interpersonal interaction, behavioral styles, students, social competence, regulation.

Received 03.30.2026

Peer-reviewed 04.12.2026

Revised version received 04.18.2026

Accepted 04.20.2026

1. Вступ

У сучасних умовах трансформації вищої освіти та інтеграції до європейського освітнього простору особливої актуальності набуває проблема розвитку соціально-психологічних компетентностей студентів. Ефективність професійної діяльності майбутніх фахівців значною мірою визначається їх здатністю до міжособистісної взаємодії, що актуалізує дослідження соціального інтелекту як важливого психологічного ресурсу особистості.

Соціальний інтелект розглядається як інтегративна здатність, що забезпечує розуміння соціальних ситуацій, інтерпретацію поведінки інших людей та вибір адекватних стратегій взаємодії. У сучасних дослідженнях він постає як один із ключових чинників соціальної адаптації, комунікативної ефективності та психологічної зрілості особистості.

Попри значну кількість наукових праць, присвячених дослідженню соціального інтелекту, його функціональна роль у регуляції стилів міжособистісної взаємодії залишається недостатньо розкритою.

Соціальний інтелект у сучасній психології розглядається як багатовимірний конструкт, що включає когнітивні, емоційні та поведінкові компоненти. Він забезпечує здатність особистості адекватно сприймати соціальні сигнали, інтерпретувати наміри та емоції інших людей, а також прогнозувати розвиток міжособистісних ситуацій.

Згідно з підходом Дж. Гілфорда, соціальний інтелект є складовою загальної інтелектуальної структури та включає операції, зміст і продукти соціального пізнання. У свою чергу, концепція міжособистісних відносин Т. Лірі дозволяє розглядати поведінку особистості в координатах домінування – підпорядкування та дружелюбності – ворожості.

Таким чином, поєднання зазначених підходів створює методологічну основу для дослідження взаємозв'язку соціального інтелекту та стилів міжособистісної взаємодії.

Зазначене підкреслює необхідність комплексного дослідження соціального інтелекту як чинника, що інтегрує когнітивні та поведінкові аспекти соціальної взаємодії.

У сучасних психологічних дослідженнях соціальний інтелект розглядається як один із ключових чинників ефективної міжособистісної взаємодії та соціальної адаптації особистості. Ряд досліджень підтверджує (Bandura, 1997; Guilford, 1967; Sternberg,

2020), що високий рівень соціального інтелекту пов'язаний із розвитком комунікативних компетентностей, емпатії та здатності до конструктивного вирішення міжособистісних конфліктів.

Зокрема, у працях зарубіжних і вітчизняних дослідників наголошується, що соціальний інтелект виступає предиктором успішної соціальної поведінки, ефективності групової взаємодії та психологічного благополуччя (Bandura, 1997). Водночас недостатній рівень розвитку соціального інтелекту може зумовлювати труднощі у встановленні міжособистісних контактів, підвищену конфліктність та соціальну дезадаптацію.

Разом із тим, проблема взаємозв'язку соціального інтелекту та стилів міжособистісної взаємодії потребує подальшого емпіричного уточнення, що й зумовило спрямованість даного дослідження.

Метою дослідження є аналіз соціального інтелекту як регулятора стилів міжособистісної взаємодії студентів.

2. Виклад основного матеріалу

Емпіричне дослідження проводилося серед студентів закладів вищої освіти ($n = 194$).

До вибірки увійшли студенти закладів вищої освіти віком від 18 до 23 років, які навчаються за різними спеціальностями. Дослідження проводилося на добровільних засадах із дотриманням етичних принципів психологічного дослідження.

У дослідженні було використано *методи*:

- тест соціального інтелекту Дж. Гілфорда;
- методику діагностики міжособистісних відносин Т. Лірі.

Для обробки результатів застосовано коефіцієнт рангової кореляції Спірмена. Статистична обробка даних здійснювалася з використанням програмного забезпечення SPSS.

Отримані дані дозволили здійснити комплексний аналіз взаємозв'язків між показниками соціального інтелекту та стилями міжособистісної взаємодії, що забезпечило більш глибоке розуміння механізмів соціальної поведінки студентів.

Аналіз кореляційних зв'язків між показниками соціального інтелекту та стилями міжособистісної взаємодії виявив наявність статистично значущих залежностей різної спрямованості.

Зокрема, встановлено, що конструктивні стилі міжособистісної взаємодії мають позитивні зв'язки з показниками соціального інтелекту. Так, дружелюбність (FRND) позитивно корелює з

усіма показниками соціального інтелекту ($r = 0,300-0,389$; $p \leq 0,01$), доброзичливість (FRI) – ($r = 0,257-0,386$; $p \leq 0,01$), альтруїстичність (ALT) – ($r = 0,159-0,350$; $p \leq 0,05-0,01$), а домінування (DOM) – ($r = 0,181-0,425$; $p \leq 0,05-0,01$).

Водночас деструктивні стилі взаємодії мають переважно негативні зв'язки із соціальним інтелектом. Виявлено негативні кореляції з егоїстичністю (EGO) ($r = -0,204 - -0,340$; $p \leq 0,01$), агресивністю (AGR) ($r = -0,170 - -0,369$; $p \leq 0,05-0,01$), підозрілістю (SUS) ($r = -0,219 - -0,292$; $p \leq 0,01$), а також залежністю (DEP) і підпорядкованістю (SUB) ($r \approx -0,141 - -0,217$; $p \leq 0,05-0,01$).

Отримані результати свідчать про те, що зі зростанням рівня соціального інтелекту посилюються конструктивні моделі поведінки та зменшується вираженість деструктивних стилів міжособистісної взаємодії.

Таблиця 1.

Кореляційні зв'язки між показниками соціального інтелекту та стилями міжособистісної взаємодії

		Показники соціального інтелекту			
		CBI	CBC	CBT	CBS
Показники міжособистісних стосунків	AUT	- 252**	244**	244**	323**
	EGO	- 340**	- 328**	- 204**	- 316**
	AGR	- 170*	- 280**	- 279**	- 369**
	SUS		- 219**	- 255**	- 292**
	SUB			- 205**	- 166*
	DEP			- 217**	- 141*
	FRI	307**	386**	257**	374**
	ALT	159*	350**	218**	331**
	DOM	181*	341**	376**	425**
	FRND	300**	389**	232**	376**

Примітки: параметри міжособистісних стосунків: 1) AUT – «авторитарний», фактор EGO – «егоїстичний», AGR – «агресивний», SUS – «підозрілий», SUB – «підпорядковується», DEP – «залежний», FRI – «доброзичливий», ALT – «альтруїстична», DOM – «домінування», FRND – «дружелюбність»; 2) «*», «**» – 5%, 1% рівні значущості, відповідно; 3) значення відображено без нулів та ком.

Отримані кореляційні зв'язки свідчать про системний характер впливу соціального інтелекту на формування міжособистісних стилів взаємодії. Позитивні зв'язки з кооперативними та соціально

прийнятними формами поведінки вказують на те, що соціальний інтелект сприяє розвитку адаптивних стратегій взаємодії.

Негативні кореляції з агресивними та підозрілими стилями поведінки дозволяють припустити, що соціальний інтелект виконує функцію своєрідного психологічного «фільтра», який знижує ймовірність деструктивних проявів у міжособистісній взаємодії.

Для поглибленого аналізу отриманих результатів доцільно розглянути особливості міжособистісної взаємодії студентів залежно від рівня розвитку соціального інтелекту.

З цією метою було здійснено порівняльний аналіз показників міжособистісних стосунків у групах студентів із високим та низьким рівнем соціального інтелекту, результати якого представлено у Таблиці 1 та на Рис. 1.

Рис. 1. Порівняльний аналіз міжособистісних стосунків студентів із різним рівнем соціального інтелекту

Аналіз показників міжособистісної взаємодії, отриманих за методикою Т. Лірі, виявив суттєві відмінності між студентами з високим (CI+) і низьким (CI-) рівнем соціального інтелекту.

Респонденти з високим рівнем соціального інтелекту демонструють вищі показники за шкалами доброзичливості (FRI – 70,5 проти 30,8),

дружелюбності (FRND – 70,1 проти 46,3), альтруїстичності (ALT – 63,8 проти 48,2) та помірно вираженого егоцентризму (EGO – 71,1 проти 60,3), що може відображати усвідомлення власних меж та інтересів. Такий профіль свідчить про орієнтацію на співпрацю, емоційну відкритість та соціальну активність.

Натомість студенти з низьким рівнем соціального інтелекту характеризуються вищими показниками підозрілості (SUS – 66,8 проти 53,2), агресивності (AGR – 63,3 проти 67,8) та домінування (DOM – 54,1 проти 58,6), що може свідчити про тенденції до конфліктної та захисної поведінки.

Показники залежності (DEP) та підпорядкування (SUB) не виявили суттєвих відмінностей між групами, що свідчить про їх більшу залежність від ситуаційних чинників.

Отримані результати підтверджують, що рівень соціального інтелекту визначає характер міжособистісної взаємодії та виступає важливим регулятором соціальної поведінки.

3. Обговорення результатів дослідження

Отримані результати дозволяють розглядати соціальний інтелект як системоутворювальний чинник, що визначає характер міжособистісної взаємодії студентів. Виявлені кореляційні зв'язки та міжгрупові відмінності свідчать про те, що соціальний інтелект забезпечує вибір адаптивних моделей поведінки у соціальному середовищі.

Студенти з високим рівнем соціального інтелекту демонструють орієнтацію на співробітництво, доброзичливість та соціальну активність, що узгоджується з сучасними уявленнями про соціальний інтелект як інтегративну здатність, яка поєднує когнітивні, емоційні та поведінкові компоненти.

Натомість низький рівень соціального інтелекту пов'язаний із проявами агресивності, підозрілості та залежності, що може ускладнювати ефективну соціальну взаємодію та сприяти формуванню дезадаптивних поведінкових стратегій.

Отримані результати узгоджуються з сучасними теоретичними підходами до розуміння соціального інтелекту як інтегративної характеристики особистості, що поєднує когнітивні, емоційні та поведінкові компоненти (Goleman, 2006).

Отримані результати також свідчать про важливість розвитку соціального інтелекту як складової професійної підготовки студентів,

особливо в умовах зростання вимог до комунікативних та соціальних компетентностей у сучасному суспільстві.

Таким чином, соціальний інтелект можна розглядати як ключовий ресурс особистості, що забезпечує ефективність адаптації та взаємодії у соціальному середовищі.

4. Висновки

Встановлено наявність статистично значущих зв'язків між показниками соціального інтелекту та стилями міжособистісної взаємодії студентів, що підтверджує їх взаємозумовлений характер.

Доведено, що високий рівень соціального інтелекту пов'язаний із конструктивними моделями поведінки (дружелюбність, доброзичливість, альтруїзм), тоді як низький – із деструктивними стилями (агресивність, егоцентризм, підозрілість, залежність).

Виявлено, що соціальний інтелект виступає психологічним механізмом регуляції міжособистісної взаємодії та визначає вибір поведінкових стратегій особистості у соціальному середовищі.

Наукова новизна дослідження полягає у розкритті функціональної ролі соціального інтелекту як регулятора стилів міжособистісної взаємодії студентської молоді.

Практичне значення отриманих результатів полягає у можливості їх використання при розробці програм розвитку соціальних компетентностей та психологічного супроводу студентів.

Отримані результати дозволяють більш глибоко інтерпретувати роль соціального інтелекту у формуванні міжособистісної поведінки студентів. Встановлені кореляційні зв'язки свідчать про те, що соціальний інтелект не лише відображає здатність до розуміння соціальних ситуацій, але й визначає вибір поведінкових стратегій у процесі взаємодії.

Позитивні зв'язки між соціальним інтелектом і такими характеристиками, як дружелюбність, доброзичливість та альтруїзм, вказують на його важливу роль у формуванні соціально прийнятної поведінки. Це підтверджує, що особи з високим рівнем соціального інтелекту більш схильні до кооперації, емпатійного реагування та конструктивної взаємодії.

Водночас негативні кореляції з агресивністю, підозрілістю та залежністю свідчать про те, що соціальний інтелект виконує регуляторну функцію, знижуючи ймовірність деструктивних проявів у міжособистісній взаємодії. У цьому контексті його можна

розглядати як психологічний механізм, що забезпечує баланс між особистісними потребами та вимогами соціального середовища.

Таким чином, результати дослідження розширюють уявлення про соціальний інтелект як інтегративну характеристику особистості, що визначає не лише рівень соціального пізнання, а й ефективність поведінкових стратегій у міжособистісній взаємодії.

Перспективи подальших досліджень полягають у поглибленому вивченні чинників розвитку соціального інтелекту, а також у розробці та апробації програм його цілеспрямованого формування у студентської молоді. Доцільним є також аналіз динаміки розвитку соціального інтелекту в процесі професійної підготовки майбутніх фахівців.

References:

1. Bandura, A. (1997). *Self-efficacy: The exercise of control*. New York: W. H. Freeman.
2. Goleman, D. (2006). *Social intelligence: The new science of human relationships*. New York: Bantam Books.
3. Guilford, J. P. (1967). *The nature of human intelligence*. New York: McGraw-Hill.
4. Leary, T. (1957). *Interpersonal diagnosis of personality*. New York: Ronald Press.
5. Sternberg, R. J. (2020). *Intelligence: A systems view*. Cambridge: Cambridge University Press.

Transliteration of References:

1. Bandura, A. (1997). *Self-efficacy: The exercise of control*. New York: W. H. Freeman.
2. Goleman, D. (2006). *Social intelligence: The new science of human relationships*. New York: Bantam Books.
3. Guilford, J. P. (1967). *The nature of human intelligence*. New York: McGraw-Hill.
4. Leary, T. (1957). *Interpersonal diagnosis of personality*. New York: Ronald Press.
5. Sternberg, R. J. (2020). *Intelligence: A systems view*. Cambridge: Cambridge University Press.

The Author

Alona Mykolaivna OHNEVA
*Post Graduated student,
International Humanitarian University,
Odesa, Ukraine
ORCID: <https://orcid.org/0009-0008-4836-8038>
E-mail: tarasenkoalena91@gmail.com*

Abstracts

АЛЬОНА ОГНЕВА. Соціальний інтелект як регулятор стилів міжособистісної взаємодії студентів. У статті досліджено соціальний інтелект як психологічний механізм регуляції стилів міжособистісної взаємодії студентської молоді. Соціальний інтелект розглядається як інтегративна здатність особистості до розуміння соціальних ситуацій, прогнозування поведінки інших та вибору ефективних стратегій взаємодії.

Емпіричне дослідження проведено із застосуванням тесту соціального інтелекту Дж. Гілфорда та методики діагностики міжособистісних відносин Т. Лірі. Для аналізу результатів використано коефіцієнт кореляції Спірмена.

Встановлено, що соціальний інтелект має статистично значущі зв'язки зі стилями міжособистісної взаємодії. Високий рівень соціального інтелекту асоціюється з конструктивними моделями поведінки (дружелюбність, кооперація, альтруїзм), тоді як низький рівень пов'язаний із агресивними, егоцентричними та залежними стилями.

Доведено, що соціальний інтелект виступає регулятором поведінки особистості у соціальному середовищі.

Ключові слова: соціальний інтелект, міжособистісна взаємодія, стилі поведінки, студенти, соціальна компетентність, регуляція

ALONA OGNIĘWA. Inteligencja społeczna jako regulator stylów interakcji interpersonalnych studentów. W artykule analizowano inteligencję społeczną jako mechanizm psychologiczny regulujący style interakcji międzyosobowej studentów. Inteligencja społeczna rozumiana jest jako zdolność integracyjna jednostki do rozumienia sytuacji społecznych, przewidywania zachowań innych oraz wybór efektywnych strategii interakcji.

Badanie empiryczne przeprowadzono z wykorzystaniem Testu Inteligencji Społecznej J.P. Guilforda oraz metodyki pomiaru relacji interpersonalnych T. Leary'ego. Do analizy danych zastosowano współczynnik korelacji rang Spearmana.

Stwierdzono, że inteligencja społeczna pozostaje w istotnych związkach ze stylami interakcji interpersonalnej. Wysoki poziom inteligencji społecznej wiąże się z konstruktywnymi modelami zachowań

(życzliwość, współpraca, altruizm), natomiast niski poziom jest powiązany ze stylami agresywnymi, egocentrycznymi oraz zależnymi.

Wykazano, że inteligencja społeczna pełni funkcję regulatora zachowań jednostki w środowisku społecznym.

Słowa kluczowe: *inteligencja społeczna, interakcja interpersonalna, style zachowań, studenci, kompetencje społeczne, regulacja.*

ISSN 2450-6486

<http://ehs.eeipsy.org>DOI: <https://doi.org/10.38014/ehs-ss.2026.1.04>

This publication was made with the funds of a joint Grant of
EEIP (Ukraine - France) and ChF "Education: Future"

Natalia OHORODNYK

Developing future seafarers' soft skills through maritime English in the context of professional personality growth

NATALIA OHORODNYK. **Developing future seafarers' soft skills through maritime English in the context of professional personality growth.** *This article argues that a seafarer's professional reliability depends on the synergy between technical knowledge (hard skills) and soft skills, which form the basis of maritime safety and psychological resilience. This study demonstrates the significant linguo-didactic potential of Maritime English for integrated soft skills development. The author proposes a mechanism for this integration by transforming traditional language exercises into scenario-based role-play models. Practical examples for marine engineering cadets illustrate how integrated instructions effectively foster critical thinking and decision-making in high-stress maritime environments.*

Keywords: *soft skills, future seafarers, English language, professional personality.*

1. Statement of the scientific problem

The modern maritime industry is undergoing a global technological and socio-cultural transformation, fundamentally altering the requirements for the professional competence of ship officers. The implementation of high-tech autonomous systems, digitalization of management, and operation within multinational crews are shifting the focus from purely technical expertise (hard skills) to the development of universal soft skills. Today, a maritime professional's reliability is determined not only by their ability to operate complex equipment but also by their level of psychological resilience, situational leadership, and effective communication in stressful situations. (Cicek, et al., 2019; Alop, 2021; Caeiro-Rodríguez, et al., 2021)

However, an analysis of the training process for future marine engineers and electrical engineers reveals a significant contradiction. On one hand, international standards (STCW) and the demands of leading crewing companies require officers to have highly developed "human element" skills to ensure maritime safety. On the other hand, the educational process in maritime higher education institutions is still dominated by a narrow specialization paradigm, where soft skills development is viewed as secondary or isolated from core professional disciplines. (Alop, 2021)

In this context, Maritime English takes on particular importance as a universal tool for professional socialization. Yet, the potential of this discipline as a means of forming a holistic professional personality and integrated soft skills development remains insufficiently explored. Traditional Maritime English teaching methods often focus on mastering terminology and specific professional knowledge, ignoring the development of critical thinking and behavioral models necessary for survival and effective performance in the confined space of a ship. (Kudryavtseva, et al., 2024; Afanasiievska, et al., 2024; Liashenko, 2024)

Thus, there is an urgent scientific problem in substantiating the methodical foundations for integrating soft skills into the English language training of future seafarers, which would bridge the gap between theoretical training and real-world psycho-behavioral professional challenges.

2. Analysis of recent research

Given the multidisciplinary nature of hard and soft skills, they are the subject of study across many scientific fields. Ukrainian and foreign researchers have explored various aspects of this problem. Specifically, the psychological conditions for developing soft skills in future specialists during professional training are highlighted in the works of H. Horska, I. Melnychuk, N. Makhnachova, A. Midliar, N. Dluhunovych, K. Koval, S. Shestakova, and others. Key soft skills contributing to the success of young specialists across industries are analyzed by foreign authors such as L. Lippman, R. Ryberg, R. Carney, and K. Moore.

The linguo-didactic conditions for forming communicative abilities, particularly in foreign language learning, are presented in studies by O. Kurinnyi, T. Cherkasova, and Zh. Didenko. Special attention is paid to the integrative nature of soft skills for maritime professionals, for whom they are not merely an addition to technical knowledge but a catalyst for its effective application in real production situations. This issue is addressed in foreign studies by K. Cicek, E. Akyuz, M. Celik, B. Schulz, M. Wats, R. Wats, P. Rao Fadhil, and others. The specifics of integrating soft skills into the Maritime English teaching process were investigated by I. Afanasievska, N. Pohorletska, V. Kudriavtseva, S. Barsuk, O. Frolova, O. Kolmykova, U. Liashenko, and L. Wang.

Despite the significant volume of theoretical and experimental work, the mechanism of their practical implementation through Maritime English tools within the context of a seafarer's holistic professional personality development requires further clarification.

The aim of the article is to substantiate the feasibility of using scenario-based modeling and integrated communicative tasks in Maritime English classes to form soft (universal) competencies that ensure successful professional self-realization in modern seafaring.

3. Main material presentation

the development of a future seafarer's professional personality is a complex transformation from a cadet into a specialist capable of not just performing technical functions but living and acting effectively in the specific environment of a closed society and high danger. Considering today's realities, industry experts identify competence, psychological resilience, and professional identity as key factors influencing this process. (Cicek, et al., 2019)

These factors are multicomponent, combining both professional (hard skills) and social (soft skills). Technical skills in a professional context involve not only the ability to use equipment but, for marine engineers and electricians, include diagnostics, maintenance, and repair of ship systems. This is general professional competence: specialized knowledge, personal experience, and practical skills required for specific tasks. They are measurable, teachable, verifiable, and confirmed by certificates or diplomas. They typically form the basis of safe ship operation. (Caeiro-Rodríguez, et al., 2021; Cherusheva, 2023).

The other two factors – psychological resilience and professional identity – represent a complex of social, personal, and psychological qualities that are universal and responsible for job success, career growth, and effective interaction. A seafarer's professional identity involves internalizing corporate values and is based on self-discipline, conscious responsibility for safety, and readiness for constructive interaction within a mixed crew. (Cicek, et al., 2019; Alop, 2021; Kovalska N., 2024)

Psychological resilience (resilience) in future seafarers is interpreted in scientific discourse as a dynamic set of cognitive and emotional qualities that ensure functional reliability in extreme situations, a high level of emotional self-regulation, and adaptability to confined spaces and relative social isolation.

If hard skills ensure the effective operation of ship equipment, soft skills determine how to survive and work effectively at sea. According to active seafarers, universal soft skills form the "framework" of a modern seafarer's professional personality. Moreover, being transversal (transferable), soft skills can be applied in any field of activity and private life, making them critical in the modern world. (Schulz, 2008; Cicek, et al., 2019)

The actualization of soft skills development is driven by profound transformations in professional, technological, and social spheres. Today, they are no longer just a "pleasant addition" to hard skills but a vital condition for professional success. Statistics show that 72% of employers believe soft skills are more important than purely technical knowledge. It is also estimated that 85% of career success depends on social skills, and teams with well-established internal communication work three times more effectively. (Wats, et al., 2009; Dluhunovych, 2014; Caeiro-Rodríguez, et al., 2021; Horska & Melnychuk, 2023)

Seafarers with "interdisciplinary universalism" can operate at the intersection of disciplines and with diverse people. In the context of

the modern technosphere, this involves an integrative development of cognitive and behavioral qualities combining systems engineering thinking, cross-cultural competence, and situational leadership.

Soft skills are significantly harder to "transfer" into practice and cannot be taught by traditional methods. Practitioners believe non-traditional methods are necessary – those involving emotional engagement, reflection, interactive interaction, and practice. Only this approach stimulates real behavioral change.

The role of English in the maritime industry is paramount. Today, it is a core competence and a universal tool ensuring ship safety and successful transportation. Modern approaches to teaching Maritime English allow for combining professionally oriented communicative tasks with the formation of valuable social skills, enhancing a future specialist's competitiveness. (Rao, 2019; Malykhina, et al., 2024; Nernere, 2025)

Maritime English, integrating a competency-based approach with content-language and communicative methods, makes it possible to achieve additional goals in developing socially and professionally significant qualities. Soft skills formation should be an integral part of the educational process, embedded in the development of professionally oriented English communicative competence through speaking, listening, reading, and writing. (Kudryavtseva, et al., 2024; Afanasiievskaya, et al., 2024; Liashenko, 2024)

The tool for implementing this approach is the task instruction, and the method is shifting the emphasis to additional speech actions that prompt cadets to use social interaction skills and critical analysis. To integrate soft skills, instructions must transform from simple language tasks (e.g., "Read and answer") into scenario-based role-play models. For example, to develop analytical skills: *"Read the failure report. Working in pairs, identify the three most critical safety risks arising from this situation. Justify why these factors are the highest priority for reporting to the Chief."*

For emotional management and conflict resolution: *"Role-play the situation: a cadet systematically ignores PPE rules. The Chief Engineer should provide feedback that avoids triggering anger but ensures the danger is understood. Use 'I-statements' for constructive feedback."*

For decision-making under stress: *"You are in a time-limited emergency – engine room fire. Formulate a clear and concise message for the coastguard. Then, change the input data (e.g., VHF failure) and propose an alternative plan using only visual/audible signals."* Unlike traditional writing tasks, this immerses cadets in the work environment and trains rapid decision-making under stress.

4. Conclusions

In the modern maritime industry, developing a seafarer's professional personality goes beyond technical training. Professional reliability is determined by the synergy of technical knowledge and soft skills, which form the basis for safety, teamwork, and resilience.

The shift toward universalization and interdisciplinarity demands creative integrative approaches in maritime education. Maritime English possesses powerful linguo-didactic potential for soft skills development. The key mechanism is transforming methodical tools, specifically task instructions, into scenario-based role-plays. This allows for simultaneous improvement in language competence and the development of critical thinking, emotional intelligence, and situational leadership.

Future research should focus on developing a comprehensive system of integrated case studies for marine engineering and electrical engineering cadets, bringing the English learning process as close as possible to the real-world operating conditions of modern high-tech vessels.

References:

1. Афанасієвська І., Погорлецька Н. Розвиток надпрофесійних навичок майбутніх суднових механіків у процесі вивчення морської англійської мови, Актуальні питання гуманітарних наук. 2024. Вип. 75. Том 1. С. 224-230. doi <https://doi.org/10.24919/2308-4863/75-1-34>
2. Горська, Г. О., & Мельничук, І. Я. (2023). Психологічні умови розвитку soft skills майбутніх спеціалістів у процесі професійної підготовки. Наукові записки. Серія: Психологія, (2), 15–22. DOI <https://doi.org/10.32782/cusu-psy-2023-2-2>
3. Длугунович Н. А. Soft skills як необхідна складова підготовки ІТ-фахівців. Вісник Хмельницького національного університету. 2014. № 6. С. 239–242.
4. Ковальська Н.М. (2024) Системно-еволюційний підхід до концепту «soft skills» Вчені записки ТНУ імені В.І. Вернадського. Серія: Психологія. Том 35 (74). № 3. С. 95-102.
5. Кудрявцева В., Барсук С., Фролова О. (2024) Інтеграція м'яких умінь у програму з морської англійської мови. Викладання мов у вищих навчальних закладах освіти на сучасному етапі. Міжпредметні зв'язки. Вип. 44. С. 95-109. DOI: <https://doi.org/10.26565/2073-4379-2024-44-06>
6. Ляшенко У. І. Розвиток hard та soft skills курсантів вищих морських навчальних закладів при вивченні дисципліни «Морська англійська мова» ScienceRise: Pedagogical Education. 2024. №2 (59). с.50-55.
7. Alop, A. (2021) Smart Shipping Needs Smart Maritime Education and Training. The 1st International Conference on Maritime Education and Development. Springer, Cham. https://doi.org/10.1007/978-3-030-64088-0_12

8. Cicek, K., Akyuz, E., Celik, M. (2019) Future Skills Requirements Analysis in Maritime Industry. *Procedia Computer Science*. Vol. 158. P. 270–274. <https://www.sciencedirect.com/science/article/pii/S1877050919312116>
9. Malykhina, O., Aristova, N., Kugai, K., Vyshnevskaya, M., & Makhovych, I. (2024). Soft skills development in the English language classroom: students' perspectives on the problem. *society. integration. education. Proceedings of the International Scientific Conference*, 1, 182-193. <https://doi.org/10.17770/sie2024vol1.7852>
10. Nernere, M. S. (2025). Beyond language proficiency: integrating soft skills into Business English teaching. *EnJourMe (English Journal of Merdeka) : Culture, Language, and Teaching of English*, 9(2). <https://doi.org/10.26905/enjourme.v9i2.15047>
11. Kudryavtseva, V., Barsuk, S., Frolova, O. (2024) Soft Skills for Maritime Students: Possibility versus Necessity. *Proceedings of the 29th International Maritime Lecturers Association (IMLA) Conference (September 25–28, 2024)*. Istanbul: ITU Maritime Faculty & Piri Reis University. P. 226-235.
12. Caeiro-Rodríguez, M., et al. (2021). Teaching Soft Skills in Engineering Education: An European Perspective. *IEEE Access*, 9, 29222–29242. DOI: <https://doi.org/10.1109/ACCESS.2021.30595162>
13. Rao, P.S. (2019). The Need to Develop Soft Skills among the English Language Learners in the 21st Century. *Research Journal of English (RJOE)*, 4(2), 286–292.
14. Wats, M., & Wats, R.K. (2009). Developing Soft Skills in Students. *The International Journal of Learning: Annual Review*. 15(12). 1-10. DOI:10.18848/1447-9494/CGP/v15i12/46032
15. Schulz B. (2008) The importance of soft skills: Education beyond academic knowledge. *Journal of Language and Communication*. P. 146-154.

Transliteration of References:

1. Afanasiievskaya, I., Pohorletska, N. (2024) Rozvytok nadprofesiinykh navychok maibutnykh sudnovykh mekhanikiv u protsesi vyvchennia morskoi anhliskoi movy, *Aktualni pytannia humanitarnykh nauk*. Vyp. 75. Tom 1. S. 224-230. doi <https://doi.org/10.24919/2308-4863/75-1-34>
2. Horska, H., & Melnychuk, I. (2023). Psykholohichni umovy rozvytku soft skills maibutnykh spetsialistiv u protsesi profesiinoy pidhotovky. *Naukovi zapysky. Seriya: Psykholohiia*, (2), 15–22. DOI <https://doi.org/10.32782/cusu-psy-2023-2-2>
3. Dluhunovych, N. (2014) Soft skills yak neobkhidna skladova pidhotovky IT-fakhivtsiv. *Visnyk Khmelnytskoho natsionalnoho universytetu*. № 6. S. 239–242.
4. Kovalska N.M. (2024) Systemno-evoliutsiyni pidkhid do kontseptu «soft skills» Vcheni zapysky TNU imeni V.I. Vernadskoho. *Seriia: Psykholohiia*. Tom 35 (74). № 3. S. 95-102.
5. Kudriavtseva, V., Barsuk, S., Frolova, O. (2024) Intehratsiia miakykh umin u prohramu z morskoi anhliskoi movy. *Vykladannia mov u vyshchykh navchalnykh zakladakh osvity na suchasnomu etapi. Mizhpredmetni zviazky*.

- Vyp. 44. S. 95-109. DOI: <https://doi.org/10.26565/2073-4379-2024-44-06>
6. Liashenko, U. (2024) Rozvytok hard ta soft skills kursantiv vyshchykh morskyykh navchalnykh zakladiv pry vyvchenni dystsypliny «Morska anhliiska mova» ScienceRise: Pedagogical Education. №2 (59). S.50-55.
 7. Cherusheva, H. (2023). Kontseptualni pidkhody do vyznachennia «soft skills» u suchasnykh modeliakh upravlinskoï kompetentnosti. Orhanizatsiina psykholohiia. Ekonomichna psykholohiia, (1(28), 128-137. <https://doi.org/10.31108/2.2023.1.28.13>
 8. Alop, A. (2021) Smart Shipping Needs Smart Maritime Education and Training. The 1st International Conference on Maritime Education and Development. Springer, Cham. https://doi.org/10.1007/978-3-030-64088-0_12
 9. Cicek, K., Akyuz, E., Celik, M. (2019) Future Skills Requirements Analysis in Maritime Industry. Procedia Computer Science. Vol. 158. P. 270–274. <https://www.sciencedirect.com/science/article/pii/S1877050919312116>
 10. Malykhina, O., Aristova, N., Kugai, K., Vyshnevskaya, M., & Makhovych, I. (2024). Soft skills development in the English language classroom: students' perspectives on the problem. society. integration. education. Proceedings of the International Scientific Conference, 1, 182-193. <https://doi.org/10.17770/sie2024vol1.7852>
 11. Nernere, M. S. (2025). Beyond language proficiency: integrating soft skills into Business English teaching. EnJourMe (English Journal of Merdeka) : Culture, Language, and Teaching of English, 9(2). <https://doi.org/10.26905/enjourme.v9i2.15047>
 12. Kudryavtseva, V., Barsuk, S., Frolova, O. (2024) Soft Skills for Maritime Students: Possibility versus Necessity. Proceedings of the 29th International Maritime Lecturers Association (IMLA) Conference (September 25–28, 2024). Istanbul: ITU Maritime Faculty & Piri Reis University. P. 226-235.
 13. Caeiro-Rodríguez, M., et al. (2021). Teaching Soft Skills in Engineering Education: An European Perspective. IEEE Access, 9, 29222–29242. DOI: <https://doi.org/10.1109/ACCESS.2021.30595162>
 14. Rao, P.S. (2019). The Need to Develop Soft Skills among the English Language Learners in the 21st Century. Research Journal of English (RJOE), 4(2), 286–292.
 15. Wats, M., & Wats, R.K. (2009). Developing Soft Skills in Students. The International Journal of Learning: Annual Review. 15(12). 1-10. DOI:10.18848/1447-9494/CGP/v15i12/46032
 16. Schulz, B. (2008) The importance of soft skills: Education beyond academic knowledge. Journal of Language and Communication. P. 146-154. DOI:10.1016/0006-3207(93)90452-7

The Author

Natalia OHORODNYK
*PhD, Associate Professor,
Head of the Department of English
in Marine Engineering
Kherson State Maritime Academy,
Kherson, Ukraine
ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-1831-2275>
E-mail: marinemarine321@gmail.com*

Abstracts

НАТАЛІЯ ОГОРОДНИК. Розвиток м'яких навичок майбутніх моряків через морську англійську мову в контексті професійного особистісного зростання. У статті обґрунтовано, що професійна надійність сучасного моряка визначається синергією фахових знань (*hard skills*) та розвинених м'яких навичок (*soft skills*), які становлять базис безпеки мореплавства та психологічної стійкості в екстремальних умовах. Акцентовано увагу на парадигмі універсалізації морської освіти, що висуває запит на фахівців з високим рівнем адаптивності та ситуативного лідерства. Доведено значний лінгводидактичний потенціал дисципліни «Maritime English» для інтегрованого формування м'яких навичок. Автором запропоновано механізм такої інтеграції через трансформацію традиційних мовленнєвих вправ у сценарно-рольові моделі. На прикладах для курсантів механічних спеціальностей продемонстровано ефективність використання інтегрованих інструкцій для розвитку критичного мислення та навичок прийняття рішень у стресових ситуаціях.

Ключові слова: м'які навички, майбутні моряки, англійська мова, професійна особистість.

NATALIA OHORODNYK. Rozwój kompetencji miękkich przyszłych marynarzy poprzez język angielski morski w kontekście rozwoju osobowości zawodowej. W artykule uzasadniono, że niezawodność zawodowa współczesnego marynarza zależy od synergii wiedzy specjalistycznej (*hard skills*) oraz rozwiniętych kompetencji miękkich (*soft skills*), które stanowią fundament bezpieczeństwa

żeglugi oraz odporności psychicznej w warunkach ekstremalnych. Zwrócono uwagę na paradygmat uniwersalizacji szkolnictwa morskiego, który generuje zapotrzebowanie na specjalistów o wysokim poziomie adaptacyjności oraz zdolności przywództwa sytuacyjnego. Wykazano znaczący potencjał glottodydaktyczny przedmiotu "Maritime English" w zakresie zintegrowanego kształtowania kompetencji miękkich. Autorka proponuje mechanizm takiej integracji poprzez transformację tradycyjnych ćwiczeń językowych w scenariuszowe modele odgrywania ról. Na przykładach kursantów kierunków mechanicznych zademonstrowano skuteczność zastosowania zintegrowanych instrukcji w rozwijaniu myślenia krytycznego oraz umiejętności podejmowania decyzji w sytuacjach stresowych.

Słowa kluczowe: kompetencje miękkie, przyszli marynarze, język angielski, osobowość zawodowa.

ISSN 2450-6486

<http://ehs.eeipsy.org>DOI: <https://doi.org/10.38014/ehs-ss.2026.1.05>

This publication was made with the funds of a joint Grant of
EEIP (Ukraine - France) and ChF "Education: Future"

Tetiana PLEKHANOVA

Emotional intelligence as a professional success factor for pediatric interns

TETIANA PLEKHANOVA. Emotional intelligence as a professional success factor for pediatric interns. *Emotional intelligence (EI) plays an important role in effective medical practice, particularly in pediatrics, where physicians interact within the triad of child, parents, and healthcare professionals. Studies indicate that approximately 33% of pediatric interns experience difficulties in managing their own emotional states, while more than 27% report challenges in recognizing the emotions of others. These limitations may hinder the establishment of trust and reduce the effectiveness of the diagnostic and treatment process. Therefore, the development of emotional intelligence should be regarded as an essential component of postgraduate medical education. Training methodologies for pediatric interns should incorporate targeted approaches aimed at developing and strengthening EI. The integration of structured training sessions, reflective practices, and continuous feedback appears to be the most effective strategy. Such an approach enables future pediatricians not only to acquire professional competencies but also to develop essential transversal skills that support the principles of modern patient-centered medicine.*

Keywords: emotional intelligence, professional success factor, pediatric interns, communicative competencies, postgraduate education.

1. Introduction

Communication in medicine is considered to be a fundamental clinical skill for establishing rapport with the patient, paving the way for successful diagnosis and treatment [1]. The ability to communicate with patients begins to form during undergraduate medical education and is refined throughout independent professional practice [2]. The internship period is a critical stage in a physician's professional development, as it is during this time that theoretical knowledge is integrated into practical activity. For a pediatric intern, this task is further complicated by the need to possess communication skills not only for interacting with the pediatric patient, accounting for their age-related, physiological, and psychological characteristics, as well as the child's fear and anxiety during examination, but also for managing the emotional tension and heightened anxiety of parents, necessitating simultaneous communication with multiple family members [3]. The development of "soft skills" (trans-professional skills) ensures success, high efficiency, the ability to build communication, cooperate, make decisions, and engage in continuous learning and professional adaptation [4]. Emotional Intelligence (EI) is a determining factor in the formation of a pediatrician's communicative skills; it implies an individual's readiness to manage their own emotions and the emotions of others to achieve necessary goals [5]. These skills can influence not only professional success but also the productivity of the educational process, including the effectiveness of communication during training [6]. However, despite the significance of this competence for educational participants, researchers currently highlight a critical lack of "emotional competence formation within the educational system at all levels" [7]. Therefore, it is imperative to determine the levels of EI development during training and, based on the data obtained, identify the need for improving educational and developmental processes [8].

The aim of our study was to assess the level of EI in first-year pediatric interns to determine the requirements for optimizing the educational process.

2. Survey results

A survey was conducted among 18 first-year interns. The sample consisted of 16 females (88.8%) and 2 males (11.2%), with an average age of 25.9 years. Nearly one-third of the interns (27.7%) had prior work experience in the medical field as nursing staff. The majority (72.3%) were motivated to continue their career as pediatricians.

EI diagnostics were performed using N. Hall's assessment, one of the most widely used methods focused on identifying an individual's ability to understand relationships represented in emotions and to manage their emotional sphere based on decision-making. The assessment involves 30 statements, with 6 response options for each, scored via a point system. The methodology identifies 5 scales reflecting emotional awareness, managing one's own emotions (emotional resilience, emotional stability) and self-motivation (the ability to control one's emotions), empathy levels, the ability to recognize the emotions of others and influence their emotional state. This methodology allows for the determination of both partial EI (the selective development of specific components of emotional competence, where only certain abilities reach a sufficient level) and integrative EI (a comprehensive ability to combine self-awareness, self-regulation, empathy, and social skills for effective interaction).

Table 1.**Emotional Intelligence (EI) Indicators of Pediatric Interns**

EI levels	Low	Average	High
Emotional awareness	11,1%	72,3%	16,6%
Managing one's emotions	33,3%	55,6%	11,1%
Self-motivation	16,7%	66,7%	16,6%
Empathy	11,1%	77,8%	11,1%
Recognizing others' emotions	27,7%	61,2%	11,1%
Interpersonal EI	27,7%	61,2%	11,1%
Intrapersonal EI	11,1%	77,8%	11,1%
Integrative EI	27,7%	61,2%	11,1%

The survey *results* indicate that only 11.1% of respondents possess a high level of integrative EI. These interns demonstrate the capacity to remain open to communication and feelings, both pleasant and unpleasant; are able to manage their own emotions and those of others; are capable of interpreting the nuances of shifting emotions and utilizing them to prioritize cognitive focus and essential information; they have the capacity to accurately express emotions and related needs. Interns with an average level of EI (61.2%) generally exhibit a sound understanding of themselves and others emotionally. They successfully regulate their emotions through conscious effort, maintain a positive self-attitude, and experience overall psychological comfort. Conversely, nearly one-third (27.7%) demonstrate a low level of integrative EI. Similar trends were observed regarding interpersonal EI. This deficit inherently complicates

patient communication, rapport-building, and the establishment of trust, subsequently hindering the application of professional skills and clinical actions.

Analysis of partial EI components revealed a sufficient level of empathy, that was found in 88.9% of interns, characterizing a high awareness and understanding of others' feelings – a critical foundation for teamwork and communication.

Self-motivation, identified in 83.3% of respondents, indicates an emotional predisposition toward goal achievement and proactive behavior. These individuals are highly motivated, take initiative, and are receptive to new information and skills.

Emotional awareness is also inherent in the majority of interns (High: 16.6%; Average: 72.3%), enabling them to define priorities, evaluate personal strengths and weaknesses, and identify emotions during decision-making.

Despite these foundational EI strengths, 33.3% of interns struggle to manage their internal states and maintain emotional equilibrium, while 27.7% lack the skills to recognize others' emotions. These deficiencies directly impact the establishment of contact with both pediatric patients and their parents. The data suggests a significant potential for EI growth, provided that specialized educational techniques are employed. These include training sessions aimed at developing the ability to understand one's own emotions and the emotions of others, skills of practical self-discovery and emotional behavior management, as well as discussion-based methods and exercises designed to reduce tension and foster positive emotional contact within the team. The development of specific skills and abilities will also facilitate the enhancement of cognitive ability and emotional intelligence among medical interns [9].

To enhance the quality of medical internship training and improve the development of communicative competencies, the educational process must account for the state of EI, thereby facilitating targeted preparation for professional communication [10]. The platform for the effective development of EI in medical interns involves active participation in the educational process, during which interaction skills within the "child-parent-medical personnel" triad are formed. The primary instructional method is the simulation of clinical scenarios guided by an instructor [11]. The integration of self-awareness exercises into the curriculum assists interns in identifying their own "emotional triggers" (e.g., parental aggression, a child's crying, emotional instability, or lack of discipline

among medical staff). Furthermore, self-regulation techniques, such as the “pause before action” to maintain emotional equilibrium during stress and cognitive reframing, are utilized. The “Standardized Patient” methodology enables role-playing and simulation-based learning (assuming roles such as the physician, concerned parents/guardians, or the nurse). Following these simulations, a debriefing is conducted to analyze not only clinical actions but also the emotional background of the participants, involving inquiries into the feelings and emotional states of individual participants and the team as a whole [12]. Discussion-based methods, specifically group discussions, are employed to address ethical dilemmas and emotionally demanding situations, such as delivering bad news. Assessment of communicative skills by peers, instructors, and, where possible, patients, provides essential feedback. This stimulates the development of empathy, emotional self-management, the recognition of others’ emotions, and the cultivation of interpersonal relationships. In our practice of medical internship training, we have implemented the completion of course projects based on clinical cases from practice, wherein interns describe their own feelings, emotions, and the patient’s reactions. Such educational forms develop the ability to view a situation from another person’s perspective, thereby fostering decentration.

3. Conclusions

The development of EI should become an integral component of internship training. The methodology and techniques for training pediatric interns must necessarily focus on the development and continuous refinement of the intern’s EI. The most effective approach is the combination of training sessions with reflective practices and consistent feedback. This allows the future pediatrician not only to acquire professional training but also to master trans-professional skills, which form the foundation of modern human-centered medicine.

References:

1. Колодницька, О. (2021). Комунікативна культура майбутнього лікаря. Медична освіта.; 2(додаток): 74-78.
2. Галіяш, Н., & Бількевич, Н., & Петренко, Н. (2019). Формування комунікативної компетентності як фундаментальної складової професії лікаря. Медична освіта.; 2: 67-74. DOI: <https://doi.org/10.11603/me.2414-5998.2019.2.10346>.
3. Бекетова, Г., & Горячева, І., & Солдатова, О., & Алексеєнко, Н., & Нехаєнко, М., & Ган Р. (2015). Значення комунікативних навичок в сучасній фаховій

- підготівці лікарів-інтернів. Збірник наук. праць НМАПО ім. П. Л. Шупика; 24 (1): 581-585.
4. Soft Skills and Emotional Intelligence. National Soft Skills Association, (2022). URL: <https://www.nationalsoftskills.org/soft-skills-and-emotional-intelligence>
 5. Why soft skills and emotional intelligence are more important than ever. European Commission. (2021). URL: https://eures.ec.europa.eu/why-soft-skills-and-emotional-intelligence-are-more-important-ever-2021-07-27_en
 6. Гутор, Л. (2024). Етична складова деонтологічної підготовки майбутніх лікарів у медичних університетах України. Естетика і етика педагогічної дії. Вип. 30: 88–99. DOI: <https://doi.org/10.33989/2226-4051.2024.30.3209212>.
 7. Ждан, В., & Дворник, В., & Аветіков, Д., & Беляева, О. (2025). Гуманізація медичної освіти як чинник професійного становлення, розвитку і самореалізації майбутніх фахівців у галузі охорони здоров'я: матеріали міжнародної науково-практичної конференції. (Полтава, 20 березня, 2025р.) : 3-7
 8. Бухальська, С., & Куклевська, О. (2023). Розвиток емоційного інтелекту здобувачів медичної та фармацевтичної освіти: зміст, структура, рівні розвитку. New pedagogical thought.. Вип. 116. №. 4: 52–57. DOI: <https://doi.org/10.37026/2520-6427-2023-116-4-52-57>
 9. Чухно, І. (2021). Формування soft skills як складова якісної підготовки студентів медичних ЗВО в сучасних умовах. Topical issues of modern science, society and education: Proceedings of International Scientific and Practical Conference. (Харків, 8-10 серпня, 2021 р.) : 613–619. URL: <https://repo.knmu.edu.ua/bitstreams/f4c212e4-5f2e-4839-8df7-99dcc16d5a9a/download>
 10. Дроненко, В. (2018). Дослідження комунікативної компетентності майбутніх лікарів. Медична освіта.; 4: 41-46.
 11. Турлюн, Т., & Саніна, Н., & Конопкіна, Л. (2024). Застосування інтерактивних технологій навчання в медичній освіті. Медична освіта. Вип.4.: 58–63. DOI: <https://doi.org/10.11603/m.2414-5998.2023.4.14235>
 12. Кудря, І., & Кулішов, С., & Третяк, Н. (2020). Симуляційні технології в сучасному освітньому процесі підготовки майбутніх лікарів. Вісник проблем біології і медицини. Вип. 2. № 156: 198–201. URL: <https://repository.pdmu.edu.ua/handle/123456789/12866>

Transliteration of References:

1. Kolodnytska, O. (2021). Komunikatyvna kultura maibutnoho likaria. Medychna osvita.; 2(dodatok): 74-78.
2. Haliash, N., & Bilkevych, N., & Petrenko, N. (2019). Formuvannia komunikativnoi kompetentnosti yak fundamentalnoi skladovoi profesii likaria. Medychna osvita.; 2: 67-74. DOI: <https://doi.org/10.11603/me.2414-5998.2019.2.10346>.
3. Beketova, H., & Horiacheva, I., & Soldatova, O., & Aleksieienko, N., & Nekhaienko, M., & Han R. (2015). Znachennia komunikativnykh navychok v

- suchasni fakhovii pidhotivtsi likariv-interniv. Zbirnyk nauk. prats NMAPO im. P. L. Shupyka.; 24 (1): 581-585.
4. Soft Skills and Emotional Intelligence. National Soft Skills Association, (2022). URL: <https://www.nationalsoftskills.org/soft-skills-and-emotional-intelligence>
 5. Why soft skills and emotional intelligence are more important than ever. European Comission. (2021). URL: https://eures.ec.europa.eu/why-soft-skills-and-emotionalintelligence-are-more-important-ever-2021-07-27_en
 6. Hutor, L. (2024). Etychna skladova deontolohichnoi pidhotovky maibutnikh likariv u medychnykh universytetakh Ukrainy. Estetyka i etyka pedahohichnoi dii. Vyp. 30: 88–99. DOI: <https://doi.org/10.33989/2226-4051.2024.30.3209212>.
 7. Zhdan, V., & Dvornyk, V., & Avetikov, D., & Bieliaieva, O. (2025). Humanizatsiia medychnoi osvity yak chynnyk profesiinoho stanovlennia, rozvytku i samorealizatsii maibutnikh fakhivtsiv u haluzi okhorony zdorov'ya: materialy mizhnarodnoi naukovo-praktychnoi konferentsii.(Poltava, 20 bereznia, 2025r.) : 3-7
 8. Bukhalska, S., & Kuklevska, O. (2023). Rozvytok emotsiinoho intelektu zdobuvachiv medychnoi ta farmatsevtichnoi osvity: zmist, struktura, rivni rozvytku. New pedagogical thought.. Vyp. 116. №. 4: 52–57. DOI: <https://doi.org/10.37026/2520-6427-2023-116-4-52-57>
 9. Chukhno, I. (2021). Formuvannia soft skills yak skladova yakisnoi pidhotovky studentiv medychnykh ZVO v suchasnykh umovakh. Topical issues of modern science, society and education: Proceedings of I International Scientific and Practical Conference. (Kharkiv, 8-10 serpnia, 2021 r.) : 613–619. URL: <https://repo.knmu.edu.ua/bitstreams/f4c212e4-5f2e-4839-8df7-99dcc16d5a9a/download>
 10. Dronenko, V.(2018). Doslidzhennia komunikatyvnoi kompetentnosti maibutnikh likariv. Medychna osvita.; 4: 41-46.
 11. Turlun, T., & Sanina, N., & Konopkina, L. (2024). Zastosuvannia interaktyvnykh tekhnolohii navchannia v medychnii osviti. Medychna osvita. Vyp.4.: 58–63. DOI: <https://doi.org/10.11603/m.2414-5998.2023.4.14235>
 12. Kudria, I., & Kulishov, S., & Tretiak, N. (2020). Symuliatysiini tekhnolohii v suchasnomu osvitnomu protsesi pidhotovky maibutnikh likariv. Visnyk problem biolohii i medytsyny. Vyp. 2. № 156: 198–201. URL: <https://repository.pdmu.edu.ua/handle/123456789/12866>

The Author

Tetiana PLEKHANOVA
*Candidate of Medical Sciences (PhD),
Associate Professor, Department of Pediatrics No. 3
and Neonatology,
Dnipro State Medical University,
Dnipro, Ukraine*

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-9243-5399>

E-mail: pletan@ukr.net

Abstracts

ТЕТЯНА ПЛЕХАНОВА. Емоційний інтелект як фактор професійного успіху інтернів-педіатрів. Емоційний інтелект (EI) є критичним фактором успіху в медичній практиці, особливо в педіатрії, де лікар взаємодіє з триадою: дитина — батьки — медичний персонал. Проведені дослідження показують, що значна частина інтернів (близько 33%) відчуває труднощі з керуванням власним емоційним станом, а понад 27% — з розпізнаванням емоцій інших. Це може створювати бар'єри у встановленні довіри та проведенні ефективного лікування. Розвиток EI має стати невід'ємною частиною підготовки в інтернатурі. Методологія та методики підготовки лікаря-інтерна педіатричного профіля обов'язково повинні орієнтуватися на розвиток EI та сприяти його удосконаленню. При підготовці лікаря, найбільш ефективним є поєднання тренінгових занять з рефлексивними практиками та постійним зворотним зв'язком. Це дозволяє майбутньому педіатру не лише отримати професійну підготовку, а й оволодіти надпрофесійними навичками, що є основою сучасної людиноцентричної медицини.

Ключові слова: емоційний інтелект, фактор професійного успіху, інтерни-педіатри, комунікативні компетентності, післядипломне навчання.

TETIANA PLEKHANOVA. Inteligencja emocjonalna jako czynnik sukcesu zawodowego stażystów pediatricznych. Inteligencja emocjonalna (IE) jest kluczowym czynnikiem sukcesu w praktyce medycznej, zwłaszcza w pediatrii, gdzie lekarz wchodzi w interakcje z triadą: dziecko — rodzice — personel medyczny. Badania pokazują, że znaczna część stażystów (około 33%) ma trudności z zarządzaniem własnym stanem emocjonalnym, a ponad 27% — z rozpoznawaniem emocji innych. Może to stwarzać bariery w budowaniu zaufania i skutecznym leczeniu. Rozwój IE powinien stać się integralną częścią szkolenia stażystów. Metodologia i techniki szkolenia stażystów pediatricznych muszą koniecznie koncentrować się na rozwoju IE i przyczyniać się do jego doskonalenia. W kształceniu lekarzy najskuteczniejsze jest połączenie

sesji szkoleniowych z praktyką refleksyjną i stałym feedbackiem. Pozwala to przyszłemu pediatrze nie tylko na zdobycie profesjonalnego wykształcenia, ale także na opanowanie ponadprofesjonalnych umiejętności, które stanowią podstawę współczesnej medycyny skoncentrowanej na człowieku.

Słowa kluczowe: *inteligencja emocjonalna, czynnik sukcesu zawodowego, stażyści pediatryczni, kompetencje komunikacyjne, kształcenie podyplomowe.*

ISSN 2450-6486

<http://ehs.eeipsy.org>DOI: <https://doi.org/10.38014/ehs-ss.2026.1.06>

This publication was made with the funds of a joint Grant of
EEIP (Ukraine - France) and ChF "Education: Future"

Oleh YATSUKH

Implementation of case-based learning in online teaching of civil safety

OLEH YATSUKH. Implementation of case-based learning in online teaching of «Civil safety». *The article examines the implementation of the Case Study method in distance education while teaching the discipline "Civil Safety". The relevance of active learning technologies for developing professional competencies in emergency prevention and risk assessment is substantiated. Theoretical approaches of Ukrainian and international researchers to the effectiveness of case-based learning are analyzed. The study presents practical experience in designing and applying professionally oriented cases related to risk assessment at major accident hazard installations in accordance with Seveso III standards. The results confirm that the use of Case Studies in an online learning environment increases student motivation, enhances analytical thinking, improves teamwork skills, and supports the development of decision-making abilities in crisis situations.*

Keywords: Case Study method, distance learning, civil safety, risk assessment, Seveso III.

1. Problem Statement

The current stage of higher education development is characterized by the intensive integration of digital technologies and the expansion of distance learning practices. These processes have been driven by global challenges, including the COVID-19 pandemic, the martial law conditions in Ukraine, and the necessity to ensure continuity of the educational process [1, 2]. Under such circumstances, distance education has become not only an alternative form of instruction but also an essential tool for training modern professionals capable of acting effectively in situations of uncertainty, risk, and crisis [3, 4].

Particular relevance is gained by improving teaching methods for safety-oriented disciplines, especially the course «Civil Safety», which aims at developing students' competencies in preventing emergencies, assessing risks, organizing protective measures, and making managerial decisions in crisis situations [5]. However, the distance learning format complicates the implementation of the practice-oriented component of education, thus requiring the application of innovative active learning technologies [6].

One of the most effective approaches that allows the integration of theoretical knowledge with practical analysis of professional situations is the case study method [7, 8]. Its essence lies in the use of real or realistic problem-based scenarios that require comprehensive analysis, group discussion, and the development of justified solutions.

2. Analysis of Recent Research and Publications

In both Ukrainian and international academic literature, the case study method is considered an effective tool for enhancing students' cognitive activity, developing critical thinking, communication skills, and professional responsibility.

The issue of implementing case-based learning in Ukrainian educational practice has been addressed by researchers such as P. Sheremeta, H. Kanishchenko [9], M. Buzhanska [10] and Yu. Surmin [11], who emphasize that cases model real professional situations, which is particularly important for applied specialties, including civil safety, engineering, and management.

According to M. Buzhanska [10], the case method is an effective instructional tool that combines theoretical knowledge with real-life practice, stimulates students' interest in learning, and contributes to the development of research, communication, and creative decision-making skills.

Yu. Surmin [11] highlights that the specificity of the case method is determined by didactic principles such as providing students with maximum freedom in the learning process and ensuring sufficient access to visual and informational materials.

International studies also confirm the effectiveness of case-based learning. M. Reichelt [12] argues that the case study method teaches not only problem-solving but also the construction of argumentation: participants compare alternative approaches, justify their decisions, and develop professional communication competencies.

Despite the significant number of studies, the issue of applying the case study method in distance education for teaching specialized safety disciplines remains insufficiently explored.

The aim of this article is to analyze the peculiarities of applying the case study method in distance education while teaching the discipline «Civil Safety» and to determine its potential for developing professional competencies of higher education students.

The object of the study is the educational process in higher education institutions under distance learning conditions while teaching the discipline «Civil Safety».

The subject of the study is the application of the case study method as an active pedagogical technology in distance education for the formation of professional competencies of future civil safety specialists.

Research Methods. The methodological framework of the study is based on both theoretical and empirical research methods. Theoretical methods included the analysis of scientific and methodological literature on distance learning and case-based teaching. Empirical methods involved pedagogical observation, student surveys, and statistical processing of the results. Comparative analysis and generalization were applied to evaluate students' performance in solving practical case-based tasks.

3. Research results and their discussion

The study examined the possibilities of implementing the case study method as an active pedagogical technology in distance education while teaching the discipline «Civil Safety». Special attention was given to the practice-oriented nature of training, as professional activity in the field of civil protection requires the ability to operate under increased risk, make rapid decisions, and predict the consequences of emergencies.

The case method was implemented through the development and introduction of problem-based situations close to real professional

conditions. Students were offered cases related to risk assessment at hazardous industrial facilities, emergency response during chemical accidents, evacuation planning, and the analysis of technogenic threats in accordance with European standards, particularly Seveso III [13].

Practical classes were conducted using interactive online platforms such as Zoom and Moodle, which ensured opportunities for group discussion, presentation of solutions, and collective analysis of scenarios. This approach increased students' motivation and engagement in the learning process.

Case studies (situational exercises) are characterized by a clearly defined structure and specific didactic objectives. In the educational process of the Department of Civil Safety at Dmytro Motornyi Tavria State Agrotechnological University, case-based tasks are used to develop the professional competencies of higher education students. In particular, within the course «Civil Safety», during the practical class «Risk Assessment at Major Accident Hazard Installations», students are provided with a situational background and assigned case tasks. In this context, learners act as civil safety specialists, assess potential risks, and develop appropriate managerial decisions.

4. Case Study (Seveso III Format)

Risk Assessment at a Major Accident Hazard Installation (Civil Safety Practical Training Case)

1. General Information (Seveso III Context)

The industrial enterprise «ChemSafe Fertilizer Plant Ltd.» is classified as a Major Accident Hazard (MAH) establishment according to the EU Seveso III Directive (2012/18/EU) due to the storage and use of hazardous chemical substances above threshold quantities.

Main hazardous substances on site: anhydrous ammonia (up to 20 tonnes); nitric acid (storage tanks); compressed gases used in production.

Surrounding vulnerable areas: residential district – 800 m; primary school – 300 m; river ecosystem – 150 m.

2. Case Background (Accident Scenario)

During a scheduled safety inspection, the Civil Safety Engineer identified several critical deficiencies:

Corrosion damage on an ammonia pipeline;

Failure of the automatic alarm and warning system;

Insufficient emergency training of staff;

Outdated Internal Emergency Plan (not compliant with Seveso requirements).

Additionally, strong winds are forecast, meaning that in the event of a toxic release, the ammonia cloud may spread toward the residential area.

3. Problem Statement

The enterprise management requests an urgent risk assessment and safety improvement plan to ensure compliance with: Seveso III Directive requirements; major accident prevention policy (MAPP); emergency preparedness and response measures.

Students act as Safety Authorities / Risk Assessors responsible for analyzing the case.

Student Tasks (Seveso-Based Risk Assessment)

Task 1. Hazard Identification

Identify the major hazards and potential accident scenarios.
Guiding questions:

- What are the main sources of danger?
- Which substances present the highest risk?
- What types of major accidents may occur?

Task 2. Risk Analysis and Vulnerability Assessment

Evaluate probability of pipeline rupture, potential scale of toxic dispersion, and impact on population and environment.

Task 3. Risk Matrix Development

Accident Scenario	Likelihood	Severity	Risk Level
Ammonia leak from pipeline	Medium	High	Critical
Nitric acid spill into river	Low	High	Significant
Explosion in storage area	Low	Very High	Critical

Task 4. Major Accident Prevention Measures (MAPP)

Propose measures in accordance with Seveso III:

Technical: pipeline replacement, gas detectors, alarm systems.

Organizational: emergency drills, Safety Management System update.

Community protection: public warning, evacuation routes.

Task 5. Emergency Response Plan

Develop priority actions for the first hour after accident detection: shutdown, alerting services, evacuation decisions, public communication.

Expected Learning Outcomes

Students should be able to apply Seveso III principles, identify major hazards, conduct risk assessment, and develop prevention strategies.

The obtained results demonstrated that the use of the case method in distance education ensures an effective integration of theoretical knowledge with practical tasks. Students showed a higher level of engagement compared to traditional online lectures, as solving case-based scenarios required independent information search, risk analysis, justification of managerial decisions, and well-argued presentation of conclusions.

An important outcome of the study was the development of key professional competencies among future civil safety specialists, particularly the advancement of analytical thinking, the ability to assess hazards, predict accident consequences, as well as the improvement of teamwork skills and professional communication.

At the same time, certain challenges were identified, including limited technical resources, varying levels of students' digital competence, and insufficient practical experience.

This confirms the need for methodological support from the instructor, who in a distance learning environment performs the functions of a moderator, consultant, and coordinator of the educational process.

5. Conclusions

The conducted research allows the following conclusions:

1. The case method is an effective pedagogical technology that ensures the integration of theoretical knowledge and students' practical activities within a distance learning format.
2. The use of case-based tasks contributes to the development of professional competencies of future civil safety specialists, particularly in risk assessment, decision-making, and emergency management.
3. The effectiveness of implementing case-based learning depends on the quality of case design, students' digital preparedness, technical support, and the instructor's methodological guidance. Therefore, creating a structured case database for safety-oriented disciplines at Dmytro Motornyi Tavria State Agrotechnological University is recommended.
4. Future research should focus on analyzing the application of the case study method in teaching specific disciplines within civil safety training programs.

References:

1. Yatsukh, O., & Zoria, M. (2022). Electronic journal as a tool for monitoring students' success in the process of receiving higher education. *European Humanities Studies: State and Society*, (3), 114–124. <https://doi.org/10.38014/ehs-ss.2022.3.09>
2. Yatsukh, O. (2024). Support of higher education in Ukraine through the Viber social network during the period of martial law. *European Humanities Studies: State and Society*, 1(1), 98–111. <https://doi.org/10.38014/ehs-ss.2024.1.07>
3. Рогач Ю.П., & Яцух О.В. (2020). Організація дистанційного навчання при підготовці бакалаврів з цивільної безпеки в умовах карантину [Organization of distance learning in training bachelors in civil safety under quarantine]. Л.М. Маркіна (Ред.), Актуальні питання техногенної та цивільної безпеки України (С. 40-43). Торубара В.В.
4. Яцух О.В. (2022). Застосування сучасних інформаційних технологій в освітньому процесі ТДАТУ імені Дмитра Моторного [Application of modern information technologies in the educational process]. А.А. Григорова (Ред.), Сучасні комп'ютерні системи та мережі в управлінні (С. 174-176). Вишемирський В. С.
5. Яцух О.В., & Зоря М.В. (2024). Використання соціальних мереж при отриманні вищої освіти в Україні [The use of social networks in higher education in Ukraine]. Удосконалення освітньо-виховного процесу в закладі вищої освіти (Вип. 27, С. 423-434). ТДАТУ.
6. Яцух, О. (2024). Використання соціальної мережі Viber у вищій освіті в період дії воєнного стану в Україні [Use of Viber in higher education during martial law]. Вища освіта України у контексті інтеграції до європейського освітнього простору, 92 (2), 196-207. <https://doi.org/10.38014/osvita.2023.92.180>.
7. Saifuddin, Tasneem, A., & Khan, M. (2025). A comparative study of student-centered interactive teaching strategies and traditional approaches in history education. *Policy Research Journal*, 3(3), 372–383.
8. Стинська, В., Чепіль, М., & Прокопів, Л. (2023). Кейс-метод як інновація у методиці підготовки студентів магістратури у ЗВО. *Молодь і ринок*, (4), 16–19. <https://doi.org/10.24919/2308-4634.2023.279115>
9. Шеремета, П., & Канищенко, Л. (1999). Кейс-метод: З досвіду викладання в українській бізнес-школі (2-ге вид.). Центр інновацій і розвитку.
10. Бужанська, М. (2021). Особливості використання кейс-методу під час вивчення дисципліни «Безпека життєдіяльності та охорона праці». Наукові записки Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка. Серія: педагогіка, 1(1), 67–74. <https://doi.org/10.25128/2415-3605.21.1.8>.
11. Сурмін, Ю. П. (2015). Кейс-метод: становлення та розвиток в Україні. Вісник Національної академії державного управління при Президентові України, (2), 19–28.

12. Reichelt, M. (2000). Case studies in L2 teacher education. *Elt Journal*, 54(4), 346–353. <https://doi.org/10.1093/elt/54.4.346>
13. European Commission. (2015). Seveso III Directive (2012/18/EU): Guidance on risk assessment for major accident hazard installations. Publications Office of the European Union. <http://data.europa.eu/eli/dir/2012/18/oj>

Transliteration of References:

1. Yatsukh, O., & Zoria, M. (2022). Electronic journal as a tool for monitoring students' success in the process of receiving higher education. *European Humanities Studies: State and Society*, (3), 114–124. <https://doi.org/10.38014/ehs-ss.2022.3.09>
2. Yatsukh, O. (2024). Support of higher education in Ukraine through the Viber social network during the period of martial law. *European Humanities Studies: State and Society*, 1(1), 98–111. <https://doi.org/10.38014/ehs-ss.2024.1.07>.
3. Rohach, Yu. P., & Yatsukh, O. V. (2020). Orhanizatsiia dystantsiinoho navchannia pry pidhotovtsi bakalavriv z tsyvilnoi bezpeky v umovakh karantynu [Organization of distance learning in training bachelors in civil safety under quarantine]. In L. M. Markina (Ed.), *Aktualni pytannia tekhnohennoi ta tsyvilnoi bezpeky Ukrainy* (pp. 40–43). Torubara. [in Ukrainian].
4. Yatsukh, O. V. (2022). Zastosuvannia suchasnykh informatsiinykh tekhnolohii v osvithomu protsesi TDATU imeni Dmytra Motornoho [Application of modern information technologies in the educational process]. In A. A. Hryhorova (Ed.), *Suchasni kompiuterni systemy ta merezhi v upravlinni* (pp. 174–176). Vyshemyrskyi. [in Ukrainian].
5. Yatsukh, O. V., & Zoria, M. V. (2024). Vykorystannia sotsialnykh merezh pry otrymanni vyshchoi osvity v Ukraini [The use of social networks in higher education in Ukraine]. In *Udoskonalennia osvitho-vykhovnoho protsesu v zakladi vyshchoi osvity* (Issue 27, pp. 423–434). TDATU. [in Ukrainian].
6. Yatsukh, O. (2024). Vykorystannia sotsialnoi merezhi Viber u vyshchii osviti v period dii voiennoho stanu v Ukraini [Use of Viber in higher education during martial law]. *Vyshcha osvita Ukrainy u konteksti intehtatsii do yevropeiskoho osvithoho prostoru*, 92(2), 196–207. <https://doi.org/10.38014/osvita.2023.92.180> [in Ukrainian].
7. Saifuddin, Tasneem, A., & Khan, M. (2025). A comparative study of student-centered interactive teaching strategies and traditional approaches in history education. *Policy Research Journal*, 3(3), 372–383.
8. Stynska, V., Chepil, M., & Prokopiv, L. (2023). Case method as an innovation in the methodology of training master's students in higher education institutions. *Molod i rynok*, (4), 16–19. <https://doi.org/10.24919/2308-4634.2023.279115> [in Ukrainian].
9. Sheremeta, P. M., & Kanishchenko, L. H. (1999). *Keis-metod: Z dosvidu vykladannia v ukraïnskii biznes-shkoli* (2nd ed.). Tsentri innovatsii i rozvytku. [in Ukrainian].

10. Surmin, Yu. P. (2015). Keis-metod: Stanovlennia ta rozvytok v Ukraini. Visnyk Natsionalnoi akademii derzhavnoho upravlinnia pry Prezydentovi Ukrainy, (2), 19–28. [in Ukrainian].
11. Buzhanska, M. (2021). Osoblyvosti vykorystannia keis-metodu pid chas vyvchennia dystsypliny «Bezpeka zhyttiedialnosti ta okhrona pratsi». Naukovi zapysky Ternopilskoho natsionalnoho pedahohichnoho universytetu imeni Volodymyra Hnatiuka. Serii: Pedahohika, 1(1), 67–74. <https://doi.org/10.25128/2415-3605.21.1.8> [in Ukrainian].
12. Reichelt, M. (2000). Case studies in L2 teacher education. *Elt Journal*, 54(4), 346–353. <https://doi.org/10.1093/elt/54.4.346>
13. European Commission. (2015). Seveso III Directive (2012/18/EU): Guidance on risk assessment for major accident hazard installations. Publications Office of the European Union. <http://data.europa.eu/eli/dir/2012/18/oj>

The Author

Oleh YATSUKH

Candidate of Agricultural Sciences (Ph.D.),

Associate Professor,

Department of Civil Security, Dmytro Motornyi

Tavriya State Agrotechnological University, Ukraine,

Zaporizhzhia

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-8265-1573>

E-mail: oleh.yatsukh@tsatu.edu.ua

Abstracts

ОЛЕГ ЯЦУХ. Застосування кейс-методу в дистанційній освіті при викладанні дисципліни «Цивільна безпека». У статті розглянуто особливості застосування кейс-методу в умовах дистанційної освіти при викладанні дисципліни «Цивільна безпека». Обґрунтовано актуальність використання активних педагогічних технологій для формування професійних компетентностей здобувачів вищої освіти у сфері запобігання надзвичайним ситуаціям та оцінювання ризиків. Проаналізовано наукові підходи вітчизняних і зарубіжних дослідників щодо ефективності case study у професійній підготовці. Представлено досвід впровадження практикоорієнтованих кейсів, пов'язаних з оцінкою ризиків на об'єктах підвищеної небезпеки відповідно до стандартів Seveso III. Доведено, що використання кейс-методу в онлайн-середовищі

сприяє підвищенню мотивації студентів, розвитку аналітичного мислення, навичок командної роботи та прийняття управлінських рішень у кризових умовах.

Ключові слова: кейс-метод, дистанційна освіта, цивільна безпека, оцінка ризиків, Seveso III.

OLEH YATSUKH. Wykorzystanie metody studium przypadku w nauczaniu zdalnym przedmiotu «Bezpieczeństwo cywilne». W artykule omówiono zastosowanie metody Case Study w warunkach nauczania zdalnego przedmiotu «Bezpieczeństwo cywilne». Uzasadniono aktualność wykorzystania aktywnych technologii dydaktycznych w procesie kształtowania kompetencji zawodowych studentów w zakresie zapobiegania sytuacjom nadzwyczajnym oraz oceny ryzyka. Przeanalizowano podejścia badaczy ukraińskich i zagranicznych dotyczące efektywności metody studium przypadku w kształceniu zawodowym. Przedstawiono doświadczenia wdrażania praktycznych studiów przypadku związanych z oceną ryzyka na obiektach podwyższonego ryzyka, zgodnie ze standardami Seveso III. Wykazano, że zastosowanie metody studium przypadku w środowisku online sprzyja wzrostowi motywacji studentów, rozwojowi myślenia analitycznego, umiejętności pracy zespołowej oraz podejmowania decyzji zarządczych w sytuacjach kryzysowych.

Słowa kluczowe: metoda Case Study, nauczanie zdalne, bezpieczeństwo cywilne, ocena ryzyka, Seveso III.

2.

REFORMING EDUCATION IN WARTIME

REFORMA EDUKACJI W CZASIE WOJNY

ISSN 2450-6486

<http://ehs.eeipsy.org>DOI: <https://doi.org/10.38014/ehs-ss.2026.1.07>

This publication was made with the funds of a joint Grant of
EEIP (Ukraine - France) and ChF "Education: Future"

Лідія ДЕРКАЧ

Уроки українського досвіду реформування вищої освіти в умовах когнітивної війни: головні тенденції та ВИКЛИКИ

LIDIA DERKACH. Lessons from the Ukrainian experience of reforming higher education in the context of cognitive warfare: main trends and challenges. *The given article examines the challenges, tendencies, prospects of the System of Higher Education of Ukraine caused by the cognitive warfare. Ukrainian lessons of Educational Reforming, its major directions, approaches and disputable problems are revealed in the educational space. Based on the analytical literature review of the latest scientific sources of information on changes and transformations in Ukrainian educational sector of 2024-2026 period of time till now, it was established that Ukrainian educational leaders and researchers have wealth of ideas and experience to move the Higher Educational Reform in the direction that would benefit the country as whole and well-being of its students and people. Nowadays, there is urgent need to proceed from the rhetoric of changes to the rhetoric of creative, effective moves grounded on national values and national educational context and achievements that*

have been obtained by the year 2026. It was concluded that as we reflect on hard-fought progress in the Ukrainian Higher Educational System, regarding the analysis of advances and losses of the Reform, we also have an optimistic opportunity to make important changes in how we approach development at warfare.

Keywords: *Ukrainian Higher Education System, cognitive warfare, reform, challenges, approaches, perspectives, advances and losses, creative moves, national identity, values, educational context, well-being.*

1. Постановка проблеми та актуальність дослідження

Вища освіта України в умовах когнітивної війни [4; 6; 13; 16; 17; 18; 21; 22] є предметом уваги широкого кола науковців. Актуальними та дискусійними, не вирішеними остаточно до сього часу, залишаються питання суб'єктного простору вищої школи України в кризових та екстремальних умовах воєнного часу, повномасштабної війни.

Нагальними, вельми гострими є проблеми реформування вищої освіти на сучасному етапі тривалої, динамічної повномасштабної війни, зокрема: адаптація Українського соціуму до демографічної кризи під час когнітивної війни, цифровізація навчального процесу у закладах ЗВО, концептуалізація понять дистанційне та «змішане» навчання у контексті процесу та форм організації навчання у сучасній вищій школі в умовах воєнного стану.

Складність та багатомірність феномена узагальнення уроків Українського досвіду реформування вищої освіти крізь призму когнітивно-дронові війни проявляється в декількох напрямках, і, в першу чергу, у розмаїтті висвітлених актуальних проблем освітнього простору вищої освіти, які потребують термінового обґрунтування та вирішення під час когнітивної війни.

Аналіз наукових джерел [1; 2; 3; 5; 6; 7; 8; 9; 10] засвідчує наявність психолого-педагогічної, економічної, юридичної тощо літератури, присвяченої з'ясуванню різних векторів проблемного поля досліджуваного феномена. Проблема Українського досвіду реформування та трансформації вищої освіти у воєнний період є тісно пов'язаною з різними дискурсами психолого-педагогічної та інших наук, і має безпосереднє відношення до наукового осмислення механізмів та закономірностей професіогенезу здобувача вищої освіти під час кризових та екстремальних умов навчання. Особливої

актуальності набувають проблеми становлення філософсько-освітньої парадигми та модернізаційних трансформацій у системі вищої освіти України в умовах війни, які ґрунтовно проаналізовано в різноспектних наукових працях вітчизняних фахівців [4; 11; 12; 16; 20; 21; 23; 24].

Дослідження свідчать про актуальний запит українського суспільства щодо розуміння уроків досвіду реформування вищої освіти в країні під час воєнного стану. Привертають увагу та викликають наукову зацікавленість *напрями розвитку сучасної вищої освіти під час когнітивної війни*, зокрема:

- оновлення гуманітарної освіти під час війни, які визначені О. Гончаровою [18, 2026].
- обґрунтування О. Шультгою деяких узагальнень, а також визначення функцій університетів як драйверів збереження людського капіталу в антикризових стратегіях регіонального економічного відновлення [10, 2026].
- матриця сучасних освітніх викликів у контексті довіри до освіти, запропонована у науковій праці О. Сидоренка, Т. Зверко, та І. Паненко [24, 2025].
- фактор залучення майбутніх вчителів до роботи на деокупованих територіях як інструмент оптимізації освітньої діяльності, висвітлений у перспективних наукових роботах І. Єсікової та А. Новолокіна [2, 2025].
- імплементація гуманістичної освітньої моделі під час війни, запропонована в дослідженні О. Степанечко [23, 2025].
- виклики та перспективи вищої освіти в Україні в умовах воєнного стану в розумінні С. Сідлецького та А. Шандар [8, 2024].

Отже, базові наукові здобутки різнопрофільних фахівців у галузі вищої освіти (2024-2026), наведені вище, надають зріз, характеристики здобутків і прогалин, реального стану вищої освіти України в умовах повномасштабної російської агресії, узагальнюють основні виклики та проблеми, з якими зіткнулась вища освіта в Україні, констатують підсумки 2025 року в освіті: між війною, реформами та реальністю [11].

Однак, з нашої позиції, дискусійними залишаються питання щодо розвитку та змін вищої освіти в умовах війни та цифрової трансформації, концептуалізація понять «змішане навчання» та дистанційне навчання у закладах ЗВО у кризових та екстремальних

умовах навчання, нові формати роботи із абітурієнтами, першокурсниками, ментальне та психічне здоров'я студентської молоді в умовах воєнних загроз [1; 2; 3; 5; 6; 8; 9; 14; 15; 19; 23; 24].

І в цьому контексті дослідження української наукової спільноти свідчать про інноваційний, системний пошук раціональних шляхів, напрямів для вирішення нагальних проблем вищої освіти, спроби дати креативні відповіді на актуальний запит Українського суспільства щодо розуміння уроків досвіду реформування вищої освіти в країні під час постійної з 2022 року воєнної загрози.

Таким чином, об'єднуючим фактором вищенаведених наукових пошуків українських вчених, є констатація значущості створення безпрецедентних умов для ефективного функціонування українських університетів в умовах нової природи, стратегій, тактик, дронівих інновацій сучасної когнітивної війни [1; 7; 11; 12; 16; 18; 23; 24].

Концептуальні засади вивчення феномену «вища освіта в умовах когнітивно-дронових тривалої війни» зумовляють *актуальність* нашого дослідження, і вимагають узагальнення головних тенденцій у вищій освіті України станом на 2026 рік та визначення ключових трендів в адаптаційних та структурних процесах трансформації стратегій і заходів управління освітою, вихованням студентської молоді в умовах постійних кризових та екстремальних ситуацій.

У руслі даного дослідження сучасні українські освітяни акцентують увагу на головних викликах та ключових трендах вищої освіти 2026 року, протиріччях, що мають місце між теорією та практикою, методикою викладання у вищих навчальних закладах під час воєнного стану [2; 3; 5; 8; 9; 10; 12; 16; 17; 18; 23; 24].

Тому, на наш погляд, українська вища освіта сьогодення потребує нової культури мислення, визначення світоглядного підґрунтя трансформації змісту та сенсу освітнього процесу, структурних та адаптаційних трансформацій, базуючись на національній ідентичності, національних цінностях, національному освітньому контексті в умовах тривалої війни для формування фундаментальних знань інтелектуальної еліти соціуму – університетської молоді.

Мета статті – здійснити аналітичний огляд наукових джерел, що висвітлюють уроки українського досвіду реформування вищої освіти в умовах когнітивної війни (2024 - 2026 роки) та окреслити головні тенденції і виклики вищої освіти України в умовах воєнних загроз і руйнацій станом на 2026 рік.

2. Виклад основного матеріалу

Здійснений аналіз наукових доробок дозволив констатувати, що не зважаючи на виклики повномасштабної війни, а саме:

- руйнування освітньої інфраструктури структури ЗВО;
- потенційні кадрові втрати;
- скорочення коштів на вищу освіту;
- відрахування українських та студентів-іноземців з ЗВО;
- гарантування академічної доброчесності у ЗВО;
- воєнний стан як такий [9, с. 562];
- вища освіта і наука залишаються простором розвитку країни, інноваційних пошуків вдосконалення вітчизняної мережі закладів вищої освіти під час воєнного стану можливості внести важливі зміни в наш підхід до розуміння процесу «розвиток особистості» у воєнних умовах.

Як слушно зазначає проф. Соколенко О.Л., «в умовах стрімкого загострення виявлених труднощів...навіть у таких складних воєнних умовах є можливості для розвитку української вищої освіти» [9, с. 562].

За три роки системних змін в освіті і науці України в умовах війни, згідно звіту МОН за 2025 рік [11], вибудовувалася комплексна реформа з рівним доступом до якісної освіти, індивідуальним вибором освітньої траєкторії здобувача вищої освіти та його індивідуальними ресурсами психологічного благополуччя.

Стратегічний план МОН реформування та трансформацій української освіти до 2027 року включає дев'ять пріоритетів, серед яких п'ять стосуються перспектив динамічних змін у вищій освіті, зокрема:

- якісна вища освіта;
- розвиток науки та інновацій;
- європейська інтеграція України у сферах освіти і науки;
- цифрова трансформація освіти і науки;
- підтримка та супровід осіб з особливими освітніми потребами.

З огляду на вищеперераховані орієнтири трансформацій вищої освітньої парадигми до 2027 року, звернемося до аналізу наукових розвідок вітчизняних науковців, що ґрунтуються на викликах та перспективах вищої освіти через призму війни.

Основні тенденції та виклики вищої освіти країни станом на 2026 рік відзеркалюють *базові потреби українського освітнього соціуму в забезпеченні:*

- *безпекової інфраструктури закладів вищої освіти задля забезпечення здоров'я та безпеки здобувачам вищої освіти та персоналу ЗВО [4; 6; 14; 15; 16; 18; 19; 20; 21];*
- *подолання негативного впливу когнітивної війни на контингент здобувачів вищої освіти [14; 15; 16; 17; 19] та склад науково-педагогічних працівників;*
- *нівелювання загострення проблеми та її раціонального вирішення у забезпечення рівного доступу особистості до якісної вищої освіти [4; 11];*
- *якісної профорієнтаційної роботи у закладах вищої освіти України: тривала когнітивна війна в країні спровокувала демографічні зміни у контингентах здобувачів (2022-2026 рік) вищої освіти, зменшення кількості студентів [4; 9; 11];*
- *умов подолання адаптаційних та організаційних труднощів, пов'язаних із онлайн, оффлайн та змішаним навчанням здобувачів, особливо, першокурсників. Нагальна, до сього часу не вирішена проблема із організації самостійної роботи студентів-початківців із формування психолого-педагогічних засад індивідуального когнітивного стилю обробки наукової інформації та індивідуального стилю навчання, розвиток особистісного потенціалу студента-науковця з першого курсу бакалаврату в умовах широкомасштабної, тривалої війни [14; 15];*
- *забезпечення навчального процесу у ЗВО, що ґрунтуються на перевагах та недоліках студентоцентрованого та інтерактивних підходів, системне ознайомлення здобувачів із інноваціями в системі вищої освіти, як запорука забезпечення якості освіти [2; 3; 5; 9; 12; 17; 23; 24];*
- *раціонального вирішення фінансових проблем, що стосуються підвищення вартості навчання в університетах, оплати праці науково-педагогічних працівників через економічні чинники війни [9];*
- *врахуванні негативних психологічних, нейропсихологічних чинників впливу стресу, гострого стресу (дистресу) на психічний стан, ментальне здоров'я та психологічне благополуччя здобувачів ЗВО під час навчального процесу в екстремальних та кризових умовах (повітряна тривога, ракетні та бомбові удари, атаки безпілотників тощо) [14; 15; 16; 17; 19; 20; 21; 22];*

- *інтенсивного запровадження ІТ технологій у навчально-виховний процес ЗВО з урахуванням індивідуальної комп'ютерно-орієнтованої методичної системи розвитку особистісного потенціалу здобувачів та формування у них інформативних компетентностей на основі інтерактивного підходу*[5]
- *виважених, адекватних психолого-педагогічних умов вибору методик проведення практичних навчальних занять в умовах дистанційного навчання* [3; 17; 19].

3. Висновки

Аналітичний огляд наукових джерел, що висвітлюють уроки українського досвіду реформування вищої освіти в умовах когнітивної війни (2024 -2026 роки), та окреслення головних тенденцій та викликів вищої освіти в умовах воєнних загроз станом на 2026 рік дозволило дійти таких висновків:

1. Теоретичне осмислення проблеми отриманого досвіду реформування вищої освіти в умовах когнітивної війни відображено в наукових працях українських вчених, дослідників, практиків, і презентує, на наш погляд, виважені, глибинні підходи до аналізу головних тенденцій, викликів і потреб української освітньої спільноти у 2026 році під час воєнних загроз.

2. Реформування вищої освіти країни продовжується, і новим етапом здійснення трансформацій, змін у вищій освіті є запуск урядом країни 10-річного прогнозування потреби у фахівцях, посилення в регіонах дуальної освіти [7].

3. Здобутками вищої освіти у 2024-2026 рр. в умовах воєнного стану є беззаперечний факт, що українські університети не просто вижили, а трансформувалися. Інтенсивно використовуються адаптивні технології навчання у ЗВО, розвивається викладання в університетах на засадах лідерства, інноваційності, змінюються шляхи удосконалення змісту вищої освіти під час когнітивної війни. Посилюється національний компонент, операційний, а також інтегративні тенденції змісту освіти, посилюється розвиток педагогічної майстерності викладачів закладів вищої освіти в цифровому освітньому середовищі у воєнний час.

4. Потребують деталізованого розуміння та цілісного вивчення теоретико-методологічні проблеми реформування та становлення вищої школи в кризових та екстремальних умовах забезпечення

навчального процесу у закладах вищої освіти. Зокрема, організація ефективної взаємодії викладача із здобувачами в умовах «змішаного» та дистанційного навчання.

5. Подальшого наукового осмислення та обґрунтування потребують принципи побудови професійного спілкування, діалогу, полілогу у цифровому освітньому середовищі, врахування індивідуальних когнітивних стилів здобувачів обробки наукової інформації, їх стилів навчання. У цьому контексті важливої ваги набуває питання: якою має бути лекція, практичне віртуальне заняття в цифровому освітньому середовищі?

Цей напрям досліджень є вельми плідним, оскільки надає здобувачеві можливість вибору, формування прагнення до позитивних змін, стимулюється тенденція студента-науковця з першого курсу до відповідального ставлення до самоактуалізації, індивідуальної траєкторії наукового та особистісного зростання.

6. Іноземні студенти в Україні стають носіями публічної демократії. Через навчання іноземних студентів в українських ЗВО під час когнітивної війни ми поширюємо свій вплив, свою культуру та, що найважливіше сьогодні, позитивний імідж нашої держави. Українська вища освіта стала глобальним хабом всупереч війні.

References:

1. Диплом під обстрілами: як українська вища освіта стала глобальним хабом всупереч війні. 24 березня 2026. <https://nv.ua/ukr/ukraine/events/vstup-2026-3-novi-standarti-universitetiv-v-ukrayini-ta-scho-zminili-dlya-i>
2. Єсікова Ш., Новолокін А. (2025). Підготовка майбутніх вчителів до роботи на де окупованих територіях: сучасні наукові підходи // Проблеми сучасних трансформацій. Серія: педагогіка та психологія. № 10, 2025. С.1-7.
3. Красильник Ю.С., Корчова Г.Л., Руденко М.В. (2021). Методика проведення навчальних занять в умовах дистанційного навчання: навч. посіб. Київ: КНУБА, 2021. 156 с.
4. Кремень В.Г., Луговий В.І., Саух П.Ю. (2023). Вища освіта України в умовах воєнного стану та післявоєнного відновлення: виклики і відповіді // Вісник Національної академії педагогічних наук України. Том 5, № 2, 2023. С.1-5.
5. Лавриненко О. (2024). Розвиток педагогічної майстерності викладачів закладів вищої освіти в цифровому освітньому середовищі у повоєнний час. Київ: Вид-во ТОВ «Юрка Любченка», 2024. 125 с.
6. Максименко С.Д., Деркач Л.М., Максименко К.С., Савченко Г.В., Ірхін Ю.Б. (2025). Психологія когнітивної війни в українському контексті: важливі виміри національної та глобальної безпеки: монографія / за ред. проф. С.Д. Максименка. Київ: Видавництво Людмила, 2025. 728 с. ISBN 978-617-7828-00-0

7. Мацепа А. (2026). Уряд запускає 10-річне прогнозування потреби у фахівцях: паралельно в регіонах посилюють дуальну освіту // Нова Українська школа. 6 квітня 2026 р. <https://nus.org.ua/2026/04/06/uryad-zapuskaye-10-richne--prognozuvannya-potreby-u-fahivtsyakh-paralelno-vregionakh-posulyuut-dualnu-osvitu>
8. Сідлецький С., Шандар А. (2024). Вища освіта в Україні в умовах воєнного стану: виклики та пріоритети // Економіка та суспільство. Вип. 64, 2024. С.1-8.
9. Соколенко О.Л. (2023). Вища освіта крізь призму війни // Юридичний науковий електронний журнал. № 7, 2023. С.562-564.
10. Шульга О. (2026). Університети як драйвери збереження людського капіталу в антикризових стратегіях регіонального економічного відновлення // Економіка та суспільство. Вип. 83. 2026. С.1-7.
11. Три роки системних змін в освіті і науці України в умовах війни. 23 березня 2026. <https://mon.gov.ua/news/try-roky-systemnykh-zmin-v-osviti-i-nautsi-ukrainy-v-umovakh-viiny>
12. Шевчук Г. (2025). Вища освіта України у воєнний період: виклики та тенденції розвитку // Наукові інновації та передові технології. September 2025 DOI:10.52058/2786-5274-2025-9(49)-2110-2117
13. Clavier B., Du Cluze (2022). Cognitive Warfare: The Advent of the Concept of “Cognitics” in the Field of Warfare // Cognitive Warfare. First NATO Scientific Meeting on Cognitive Warfare (France). 21 June 2021. Collaboration Support Office, 2022.
14. Derkach.L.M., Horobets.I.A. (2024). Distress in University Students: Research and Recommendations Regarding Stress Load Decline and Improving Resilience// New Areas of Scientific Research: Exploring New Frontiers. Naples, Italy. International Scientific Unity. pp. 288-291.
15. Derkach.L.M., Horobets.I.A. (2024). Psychological Impact of Distress on Cognitive Sphere of Ukrainian Youth at Wartime// Perspectives of Contemporary Science: Theory and Practice: Proceedings of the IX International Science and Practice Conference. Lviv, 2024. pp. 713-719
16. Derkach L.M.(2026). Ukrainian Higher Education System at Cognitive Warfare: New Insights, Challenges and Perspectives // British-Ukrainian Academic Congress: Proceedings of the International Scientific and Practical Conference (March 20-22, 2026). Liverpool, Great Britain: naukainfo.com, 2026. pp.151-159
17. Gruzinskaya S., Vorobej C. (2024). Psychology and Pedagogy Efficacy Conditions of Efficacy Distance Education at War Times// Visnyk of the Lviv University. Series Psychological sciences. Issue 22. p.21-29.
18. Honcharova O. (2026). Humanitarian Education in War Conditions: Challenges, Risks and Value Guidelines// Вісник науки та освіти, 2026. DOI:10.52058/2786-6165-2026-2(4)-1235-1244
19. Lavrik O.V. (2024). Features of Overcoming Stress and Distress in Students During Distance Education in the Conditions of War// Habitus. Vol.57. 2024. p.128 (in Ukrainian)

20. Luchaninova O.P. (2025). Actualization of the Problem of Professional Training of Military Psychologists in the Conditions of the War Period in Ukraine: Analytical Review// Problems of Modern Transformations: Series: Pedagogics and Psychology. N.9, 2025.
21. Maksymenko S.D., Derkach L.M. (2023). Understanding Modern Cognitive Warfare in a Global Dimension, Its Genesis in the Ukrainian Context: Overview and Directions for Further Research. Cognitive Warfare and Operations of Social Influence.// Obrona a Strategie. 22 (1). P. 126-148.
22. Modern Informational-Cognitive-Hybrid Warfare in Global Extinction and Ukrainian Context: Scientific Research (2024). /S.D.Maksymenko, L.M.Derkach. Kyiv: Liudmyla Publishing House. 2024. 75 p.
23. Stepanechko O. (2025). Challenges and Prospects of Implementing the Humanistic Educational Model in Ukraine During Wartime Conditions// Міжнародний науковий журнал «Грааль науки», №55 (серпень 2025). С. 679-681.
24. Sydorenko O., Zverko T., Panenko I. (2025). The Matrix of Contemporary Educational Challenges in the Context of Trust in Education// Education: Modern Discourses, N.8. 2025. pp.1-8.

Transliteration of References:

1. Dyplom pod obstrilamy: yak ukrainska vyshcha osvita stala hlobalnym khabom vsuperech viini. 24 bereznia 2026. <https://nv.ua/ukr/ukraine/events/vstup-2026-3-novi-standarti-universitetiv-v-ukrayini-ta-scho-zminili-dlya-i>
2. Yesikova Sh., Novolokin A. (2025). Pidhotovka maibutnikh vchyteliv do roboty na de okupovanykh terytoriiakh: suchasni naukovy pidkhody// Problemy suchasnykh transformatsii. Seriya: pedahohika ta psykholohiia. №10. S.1-7.
3. Krasyl'nyk Yu.S., Korchova H.L., Rudenko M.V. (2021). Metodyka provedennia navchalnykh zaniat v umovakh dystantsiinoho navchannia: navch.posib. Kyiv: KNUBA. 2021. 156 s.
4. Kremen V.H., Luhovyi V.I., Saukh P.Iu. (2023). Vyshcha osvita Ukrainy v umovakh voiennoho stanu ta pisliavoiennoho vidnovlennia: vyklyky i vidpovidi// Visnyk Natsionalnoi akademii pedahohichnykh nauk Ukrainy. Tom 5. №2. 2023. S. 1-5.
5. Lavrynenko O. (2024). Rozvytok pedahohichnoi maisternosti vykladachiv zakladiv vyshchoi osvity v tsyfrovomu osvithomu seredovyshchi u povoiennyi chas. Kyiv: Vyd-vo TOV «Iurka Liubchenka». 2024. 125 s.
6. Maksymenko S.D., Derkach L.M., Maksymenko K.S., Savchenko H.V., Irkhin Yu.B. (2025). Psykholohiia kohnityvnoi viiny v ukrainskomu konteksti: vazhlyvi vymiry natsionalnoi ta hlobalnoi bezpeky: monohrafiia / za red. prof. S.D. Maksymenka. Kyiv: Vydavnytstvo Liudmyla. 2025. 728 s. ISBN 978-617-7828-00-0
7. Matsepa A. (2026). Uriad zapuskaie 10-richne prohnouzuвання potreby u fakhivtsiakh: paralelno v rehionakh posyliuiut dualnu osvitu// Nova Ukrainska

- shkola. 6 kvitnia 2026 r. <https://nus.org.ua/2026/04/06/uryad-zapuskaye-10-richne--prognozuvannya-potreby-u-fahivtsyakh-paralelno-vregionakh-posulyuut-dualnu-osvitu>
8. Sidletskyi S., Shandar A. (2024). Vyshcha osvita v Ukraini v umovakh viennoho stanu:vyklyky ta priority// *Ekonomika ta suspilstvo*. Vyp.64. 2024..S.1-8.
 9. Sokolenko O.L. (2023). Vyshcha osvita kriz pryzmu viiny// *Yurydychnyi naukovyi elektronnyi zhurnal*. №7. 2023. S.562-564.
 10. Shulha O. (2026). Universytety yak draivery zberezhenia liudskoho kapitalu v antykrizovykh stratehiakh rehionalnogo ekonomichnogo vidnovlennia // *Ekonomika ta suspilstvo*. Vyp. 83. 2026. S.1-7.
 11. Try roky systemnykh zmin v osviti i nautsi Ukrainy v umovakh viiny.23 bereznia 2026. <https://mon.gov.ua/news/try-roky-systemnykh-zmin-v-osviti-i-nautsi-ukrainy-v-umovakh-viiny>
 12. Shevchuk H. (2025). Vyshcha osvita Ukrainy u voiennoi period:vyklyky ta tendentsii rozvytku // *Naukovi innovatsii ta peredovi tekhnolohii*.September. 2025. DOI:10.52058/2786-5274-2025-9(49)-2110-2117
 13. Clavierie B., Du Cluze (2022) .Cognitive Warfare: The Advent of the Concept of “Cognitics” in the Field of Warfare // *Cognitive Warfare*. First NATO Scientific Meeting on Cognitive Warfare (France).21 June 2021. Collaboration Support Office, 2022.
 14. Derkach.L.M., Horobets.I.A. (2024). Distress in University Students: Research and Recommendations Regarding Stress Load Decline and Improving Resilience// *New Areas of Scientific Research: Exploring New Frontiers*. Naples, Italy. International Scientific Unity. pp. 288-291.
 15. Derkach.L.M., Horobets.I.A. (2024). Psychological Impact of Distress on Cognitive Sphere of Ukrainian Youth at Wartime// *Perspectives of Contemporary Science: Theory and Practice: Proceedings of the IX International Science and Practice Conference*. Lviv. 2024. pp.713-719.
 16. Derkach L.M. (2026). Ukrainian Higher Education System at Cognitive Warfare: New Insights, Challenges and Perspectives // *British-Ukrainian Academic Congress: Proceedings of the International Scientific and Practical Conference (March 20-22, 2026)*. Liverpool, Great Britain: naukainfo.com, 2026. pp. 151-159.
 17. Gruzinskaya S., Vorobej C. (2024). Psychology and Pedagogy Efficacy Conditions of Efficacy Distance Education at War Times// *Visnyk of the Lviv University. Series Psychological sciences*. Issue 22. p.21-29.
 18. Honcharova O. (2026). Humanitarian Education in War Conditions: Challenges, Risks and Value Guidelines//*Visnyk nauky ta osvity*, 2026. DOI:10.52058/2786-6165-2026-2(4)-1235-1244
 19. Lavrik O.V.(2024). Features of Overcoming Stress and Distress in Students During Distance Education in the Conditions of War// *Habitus*. Vol.57, 2024. p.128 (in Ukrainian)
 20. Luchaninova O.P. (2025). Actualization of the Problem of Professional Training of Military Psychologists in the Conditions of the War Period in Ukraine:

- Analytical Review// Problems of Modern Transformations: Series:Pedagogics and Psychology. N.9, 2025.p.
21. Maksymenko S.D.,Derkach L.M. (2023). Understanding Modern Cognitive Warfare in a Global Dimension, Its Genesis in the Ukrainian Context: Overview and Directions for Further Research. Cognitive Warfare and Operations of Social Influence.// Obrana a Strategie. 22 (1). P.126-148.
 22. Modern Informational-Cognitive-Hybrid Warfare in Global Extinction and Ukrainian Context: Scientific Research (2024). /S.D.Maksymenko, L.M.Derkach. Kyiv:Liudmyla Publishing House, 2024, 75 p.
 23. Stepanechko O.(2025). Challenges and Prospects of Implementing the Humanistic Educational Model in Ukraine During Wartime Conditions// Mizhnarodnyi naukovyi zhurnal «Hraal nauky», № 55 (serpen 2025). S. 679-681.
 24. Sydorenko O., Zverko T., Panenko I. (2025). The Matrix of Contemporary Educational Challenges in the Context of Trust in Education// Education: Modern Discourses, N.8, 2025. pp.1-8.

The Author

Lidia DERKACH

Doctor of Psychological Sciences, Professor,

Department of Psychology,

Faculty of Management, University

of Customs and Finance,

Dnipro, Ukraine

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-0638-6210>

E-mail: lydia48@i.ua

Abstracts

ЛІДІЯ ДЕРКАЧ. Уроки українського досвіду реформування вищої освіти в умовах когнітивної війни: головні тенденції та виклики. У статті досліджено виклики, тенденції, перспективи системи вищої освіти України, спричинені когнітивною війною. Розкрито специфіку українських уроків отриманого досвіду реформування вищої освіти в умовах воєнного часу через аналіз основних напрямів, підходів до розвитку, а також спірні проблеми. На основі аналітичного огляду літератури з новітніх джерел інформації про зміни та трансформації в освітньому секторі України з 2024 - 2026 років до теперішнього часу, було встановлено, що українські лідери та дослідники в галузі освіти мають багатство ідей та досвіду для просування Реформи вищої освіти в на-

прямку, який принесе користь в цілому, добробут її студентам і народу. Сьогодні існує нагальна потреба перейти від риторики змін до риторики креативних, ефективних кроків, що ґрунтуються на національній ідентичності у повоєнні часи, національних цінностях, національному освітньому контексті та досягненнях реформування на 2026 рік. Було зроблено висновки, що розмірковуючи над важкодосяжним прогресом в українській системі вищої освіти, аналізуючи досягнення та втрати реформи, ми також маємо оптимістичну можливість внести важливі зміни в наш підхід до розуміння розвитку особистості в умовах війни.

Ключові слова: система вищої освіти України, когнітивна війна, реформа вищої освіти, виклики, тенденції розвитку, досягнення та прорахунки, креативні кроки, національна ідентичність, національні цінності, освітній контекст, добробут.

LIDIJA DERKACH. **Wnioski z Ukraińskich doświadczeń reformowania szkolnictwa wyższego w warunkach wojny kognitywnej: główne tendencje i wyzwania.** W artykule przeanalizowano wyzwania, tendencje oraz perspektywy rozwoju systemu szkolnictwa wyższego Ukrainy, spowodowane oddziaływaniem wojny kognitywnej. Ukazano specyfikę ukraińskich doświadczeń reformowania szkolnictwa wyższego w warunkach wojny poprzez analizę głównych kierunków zmian, podejść rozwojowych oraz problemów spornych.

Na podstawie analitycznego przeglądu literatury z najnowszych źródeł informacji o przemianach i transformacjach w sektorze edukacji Ukrainy w latach 2024-2026 ustalono, że ukraińscy liderzy i badacze w dziedzinie edukacji dysponują znacznym potencjałem ideowym i doświadczeniem sprzyjającym dalszemu rozwijaniu reform szkolnictwa wyższego w kierunku przynoszącym korzyści ogólne, dobrobyt jej studentom oraz narodowi. Obecnie istnieje pilna potrzeba przejścia od retoryki zmian do retoryki kreatywnych i efektywnych działań, opartych na tożsamości narodowej w warunkach powojennych, systemie wartości narodowych, specyfice krajowego kontekstu edukacyjnego oraz osiągnięciach reform do 2026 r. Sformułowano wniosek, że refleksja nad trudnym do osiągnięcia postęпом w systemie szkolnictwa wyższego Ukrainy, analizując osiągnięcia i straty reformy, stwarza się jednocześnie optymistyczna perspektywa wprowadzenia istotnych zmian w nasze podejście do rozumienia rozwoju jednostki w warunkach wojny.

Słowa kluczowe: system szkolnictwa wyższego Ukrainy, wojna kognitywna, reforma szkolnictwa wyższego, wyzwania, tendencje rozwojowe, osiągnięcia i straty, działania kreatywne, tożsamość narodowa, wartości narodowe, kontekst edukacyjny, dobrobyt.

3.

PSYCHOLOGICAL RESILIENCE AND ITS SUPPORT IN WARTIME

ODPORNÓŚĆ PSYCHICZNA I JEJ WSPARCIE W CZASIE WOJNY

ISSN 2450-6486

<http://ehs.eeipsy.org>DOI: <https://doi.org/10.38014/ehs-ss.2026.1.08>

This publication was made with the funds of a joint Grant of
EEIP (Ukraine - France) and ChF "Education: Future"

Інна ВАРНАВСЬКА,
Олеся САМКОВА

Психологічна стійкість жителів Херсонщини в умовах тривалого воєнного конфлікту: чотирирічний ретроспективний аналіз

INNA VARNAVSKA, OLESIA SAMKOVA. **Psychological resilience of the residents of the Kherson region in the context of a prolonged military conflict: a four-year retrospective analysis.** *This article presents a comprehensive retrospective analysis of the dynamics of psychological resilience among the civilian population of the Kherson region during the period 2022–2026. The relevance of the study stems from the need for a scientific understanding of the unprecedented experience of residents in the frontline region, who have endured rapid occupation, active civil resistance and a prolonged period of daily artillery shelling following liberation. Psychological resilience in the context of armed conflict is viewed not as a static trait, but as a strategic resource for the survival of the individual and the community. The research methodology is based on the systemic 'resilience' model,*

which interprets resilience as a dynamic process of adaptation to extreme challenges.

Based on an analysis of recent research by Ukrainian scholars and the results of mental well-being monitoring, the authors have scientifically identified four stages of resilience transformation among the region's residents. The first stage – mobilisation resistance (2022) – is characterised by reliance on national dignity and identity as key cognitive defences against the pressure of occupation. The second stage – traumatic survival (2023) – is marked by the accumulation of psychological trauma and the depletion of adaptive reserves as a result of the constant threat to life. The third stage – adaptive stabilisation (2024–2025) – demonstrates recovery through the revitalisation of the educational process and professional activities, which serve as effective coping strategies in the context of a frontline city. The fourth stage – integrative resilience (2026) – focuses on post-traumatic growth and the implementation of European standards for psychosocial support within the educational environment.

It has been demonstrated that the continuity of learning and the professional activity of teachers and students contribute to the stabilisation of cognitive functions and the preservation of subjective control over one's own life. The article identifies the key organisational and psychological conditions necessary for the successful European integration of Ukrainian higher education: the introduction of systematic psychodiagnostic monitoring, the creation of university 'Resilience Spaces', and specialised training of staff to deal with the consequences of a prolonged crisis situation. The findings have practical significance for the development of psychological support programmes for the population in areas facing prolonged geopolitical challenges.

Keywords: *psychological resilience, resilience, Kherson region, adaptation, military conflict, psychological trauma, higher education, post-traumatic growth.*

1. Постановка проблеми

Актуальність дослідження зумовлена досвідом жителів Херсонщини, які протягом чотирьох років (2022–2026) перебували у вихорі динамічних геополітичних викликів: від стрімкої окупації та активного громадянського спротиву до життя в умовах постійних артилерійських обстрілів після звільнення. В умовах

війни психологічна стійкість (резильєнтність) припиняє бути лише теоретичним конструктом і стає стратегічним ресурсом виживання як окремої особистості, так і громади в цілому. Особливої ваги набуває аналіз стійкості науково-педагогічного складу і студентства прифронтових університетів, які змушені підтримувати освітній процес у ситуації хронічного стресу. Вивчення херсонського кейсу дозволяє виявити унікальні когнітивні та емоційні стратегії адаптації, що є критично важливим для розробки сучасних стандартів психологічного супроводу в зонах тривалих воєнних конфліктів.

Останні дослідження та публікації. Теоретичний фундамент роботи базується на сучасних розробках українських вчених, які аналізують психологію війни з різних ракурсів: наприклад, що чинників стійкості: О.Богдан досліджує гідність як базовий фактор резильєнтності педагогів Херсонщини в умовах інформаційного та воєнного тиску [1]. А.Буровицька акцентує увагу на освітньому контексті, зокрема на особливостях резильєнтності студентської молоді, яка продовжує навчання під час війни [2].

А також колектив авторів під керівництвом Н. Гусак [3] пропонує системний підхід до резильєнс-підтримки в надзвичайних ситуаціях, що доповнюється доробками С. Кузікової та В. Зливкова щодо супроводу особистості в умовах бойових дій [6].

Більш детально аналізує травму і діагностику М. Козігора [5], зокрема розкриває специфіку моральної травми, а роботи В. Зливкова та Л. Карамушки [7] надають інструментарій для психодіагностики особистості у кризових ситуаціях і моніторингу здоров'я персоналу.

Доречно врахувати і інші аспекти психологічної стійкості, що достатньо розкрито у наукових розробках В.Чорного [9] (досвід військовослужбовців) Л. Шевчук [8] (загальні засади стійкості в умовах воєнного стану), що створюють контекст для порівняльного аналізу цивільного населення.

Мета статті – проведення ретроспективного аналізу динаміки психологічної стійкості жителів Херсонщини протягом чотирьох років війни, виявлення ключових чинників, що сприяли збереженню ментального здоров'я населення, та обґрунтування організаційно-психологічних умов впровадження європейських стандартів підтримки в освітній простір прифронтового регіону.

Для досягнення мети і забезпечення наукової достовірності використовується комплекс *методів*:

- теоретичні: аналіз і систематизація наукових джерел (ретроспективний метод) для вивчення етапів трансформації психологічного стану населення з 2022 по 2026 роки;
- емпіричні: психодіагностичне тестування із використанням адаптованих методик для оцінки рівня життєстійкості та ментального благополуччя (зокрема, інструментарій Л. М. Карамушки та В. Л. Зливкова) [7].
- метод самоспостереження: аналіз авторських довідок і рефлексивних звітів учасників освітнього процесу в Херсоні.
- статистичні: методи кількісної та якісної обробки даних для виявлення кореляцій між соціальною підтримкою і рівнем стресостійкості.

2. Виклад основного матеріалу дослідження

Теоретичний аналіз психологічної стійкості (резильєнтності) вимагає відмови від трактування її як вродженої статичної риси особистості. Натомість, у контексті тривалої війни на Херсонщині, вона розглядається як динамічний процес адаптації, що постійно трансформується під впливом екстремальних зовнішніх чинників. Згідно з комплексним підходом «резилієнс», психосоціальна підтримка в умовах надзвичайних ситуацій не може обмежуватися разовими акціями, а повинна мати системний характер, охоплюючи індивідуальний, груповий та інституційний рівні.

Ретроспективний аналіз дозволяє виділити чотири ключові стадії формування і трансформації стійкості жителів регіону протягом 2022–2026 років:

1. Мобілізаційний спротив (2022 рік)

На початковому етапі повномасштабного вторгнення та окупації стійкість базувалася на фундаменті національної та особистої гідності. Для науково-педагогічної спільноти жителів Херсонщини гідність стала основним психологічним щитом, що дозволив чинити спротив інформаційному тиску і воєнній агресії. Основний когнітивний ресурс на цій стадії – ціннісна орієнтація, де збереження ідентичності переважало над страхом за фізичне виживання. Психологічна стабільність підтримувалася за рахунок активної громадянської позиції і віри у швидке звільнення, що мінімізувало ризики негайної депресивної декомпенсації.

2. Травматичне виживання (2023 рік)

Після звільнення правобережжя Херсонщини ейфорія змінилася

усвідомленням масштабів пережитого, що супроводжувалося початком систематичних артилерійських обстрілів. На цій стадії з'являються виражені ознаки моральної травми, спричиненої досвідом життя під окупацією і постійною загрозою смерті. Психодіагностика особистості в цей період фіксує глибокі кризові стани, що потребують спеціалізованого втручання для запобігання розвитку ПТСР. Ключовим викликом стало подолання відчуття безпорадності та виснаження когнітивних ресурсів, що були максимально використані на першому етапі війни.

3. Адаптивна стабілізація (2024–2025 роки)

Цей період характеризується переходом від реактивного виживання до активної побудови нових моделей життєдіяльності. Особливої ваги набуває формування резильєнтності серед студентів і персоналу університетів, які змушені працювати в умовах змішаного або дистанційного навчання під звуки вибухів. Стійкість тут виступає як професійна компетенція: освітній процес стає засобом психологічної структуризації часу та простору. Впровадження новітніх засобів навчання і психологічного супроводу дозволяє стабілізувати ментальне здоров'я через залучення до соціально значущої діяльності.

4. Інтеграційна відновлюваність (2026 рік)

На сучасному етапі акцент зміщується на стратегічне відновлення та імплементацію європейських стандартів психологічного благополуччя в освітнє і соціальне середовище. Стійкість жителів Херсонщини трансформується у посттравматичне зростання, де досвід подолання кризи стає ресурсом для розвитку. Важливою умовою є нострифікація українських наукових розробок у міжнародний простір (зокрема, через публікації у виданнях Scopus та WOS), що підтверджує відповідність вітчизняних методик світовим вимогам до ментального здоров'я. Психологічний супровід на цій стадії спрямований на довгострокову реінтеграцію та створення безпечного освітнього простору за стандартами Болонського процесу.

На основі системного моніторингу ментального благополуччя, проведеного із застосуванням методологічного інструментарію Л. М. Карамушки та колег [7], здійснено глибокий аналіз трансформації психологічних ресурсів населення. Результати дослідження дозволяють простежити, як внутрішні та зовнішні чинники стійкості змінювали свою пріоритетність залежно від етапу воєнного конфлікту (табл.1).

Таблиця 1.

Динаміка домінуючих чинників психологічної стійкості та рівнів адаптації*

Період	Домінуючий чинник стійкості	Рівень адаптації (%)	Психологічний стан за результатами моніторингу
2022	Національна ідентичність та почуття гідності	85%	Гострий стрес, надвисока мобілізація, «ефект згуртованості»
2023	Соціальна підтримка, волонтерство, мікросоціальні зв'язки	60%	Моральна травма, емоційне виснаження, депресивні прояви
2024	Освітня активність, професійна діяльність, «звикання»	70%	Резильентність, стабілізація когнітивних функцій
2025–26	Системний фаховий супровід та європейські стандарти допомоги	75%	Посттравматичне зростання, інтеграція досвіду

* Джерело: розроблено авторами

Представлені дані ілюструють складну траєкторію психологічного стану громади. На початку повномасштабного вторгнення (2022 р.) спостерігався феномен «ідеологічного щита»: національна гідність виступала основним модератором стійкості, що дозволяло утримувати високий рівень адаптації (85%) навіть у стані гострого стресу. Проте 2023 рік позначився критичним спадом до 60%. Це пояснюється кумулятивним ефектом тривалої окупації і переходом до стадії виснаження, де на зміну мобілізації прийшла моральна травма.

Починаючи з 2024 року, ключовим стабілізатором стала діяльність – робота і навчання як спосіб повернення суб'єктивного контролю над життям. У 2025–2026 роках рівень адаптації знову зріс до 75%, що свідчить про перехід від простого виживання до посттравматичного зростання. Цей підйом став можливим завдяки трансформації індивідуальної стійкості в системну, підкріплену фаховим психологічним супроводом та міжнародним досвідом.

У межах ретроспективного аналізу детально досліджено специфічні соціальні групи, що дозволило сформувати узагальнені «портрети стійкості»:

Перша група (педагогічна спільнота і науковці): стійкість викладачів Херсонщини виявилася тісно пов'язаною з категорією гідності та професійної місії. Для них збереження освітнього процесу

в університеті стало формою інтелектуального спротиву. Гідність виконувала роль бар'єра, який запобігав особистісній деградації та конформізму під час окупації, а після звільнення – стала основою для відновлення академічної культури.

Друга група (студентство): резильєнтність молоді в умовах воєнного часу характеризується високою гнучкістю. Навчання виступає не лише як процес здобуття знань, а як інструмент конструювання «нормального» майбутнього в «ненормальних» обставинах. Студенти демонструють здатність до адаптивної стабілізації через залученість до цифрових освітніх просторів, що нівелює відчуття ізоляції.

Третя група (персонал організацій та адмінресурс): застосування спеціалізованих практикумів для діагностики персоналу дозволило встановити, що корпоративна підтримка та чіткі алгоритми дій у кризових ситуаціях знижують ризик професійного вигорання навіть за умови регулярних обстрілів міста.

У контексті чотирирічної війни на Херсонщині, стратегії подолання кризових ситуацій трансформувалися з індивідуальних

Таблиця 2.

Розширена характеристика стратегій подолання кризових ситуацій*

Стратегія	Глибока деталізація та приклад застосування	Джерело теоретичного обґрунтування
Когнітивна	Включає інтелектуальну переробку травми, раціоналізацію небезпеки та пошук нових життєвих сенсів у професійній діяльності. Наприклад, викладачі розцінюють щоденну роботу як акт інтелектуального спротиву, переосмислюючи травматичний досвід як джерело унікальної експертизи та внутрішньої сили.	В. Злишков, С. Лукомська, О. Федан [4]
Емоційна	Орієнтована на стабілізацію психоемоційного фону через специфічний «фронтовий» гумор, релігійні практики та поглиблення мікросоціальних зв'язків. Наприклад, формування груп емпатичної підтримки серед колег, де спільне проживання горя трансформується у колективну стійкість.	Н. Гусак, В. Чернобровкін, М. Козігора [3;5]
Діяльнісна	Проявляється через активну залученість до волонтерства, безперервність освітнього процесу і фізичну активність як засіб боротьби з апатією. Наприклад, студенти і викладачі беруть участь у громадських проєктах та спортивних заходах, що повертає відчуття контролю над власним життям.	С. Кузікова, Т. Щербак, А. Буловицька [2;6]

* Джерело: розроблено авторами

реакцій у колективні механізми виживання. Для структурування цього досвіду використано класифікацію копінг-стратегій, що дозволяє оцінити глибину адаптації жителів регіону.

Так, жителі прифронтових територій демонструють високу варіативність копінг-механізмів, що спираються на наукові розробки провідних українських психологів.

Для того, щоб унікальний досвід Херсонщини став частиною європейського освітнього та наукового простору, необхідно забезпечити три фундаментальні умови, що базуються на сучасних психологічних практиках.

Психодіагностичний моніторинг і скринінг: впровадження системи регулярних скринінгів ментального здоров'я для студентів і персоналу університету з метою раннього виявлення ознак моральної травми і професійного вигорання; використання верифікованих методик дослідження психічного благополуччя в організаціях для оцінки динаміки адаптації в умовах тривалого стресу; створення персоналізованих карт психологічного супроводу на основі даних моніторингу.

Створення «Просторів стійкості»: організація фізичних та віртуальних хабів, що функціонують за моделлю «резилієнс», що фокусується на розвитку ресурсів особистості, а не лише на лікуванні травми; забезпечення доступу до міжнародних баз знань та програм психосоціальної підтримки, що відповідають європейським стандартам вищої освіти; проведення групових тренінгів із життєстійкості для зміцнення соціального капіталу громади.

Спеціалізована підготовка і супервізія кадрів: проведення інтенсивного навчання для адміністративного та науково-педагогічного персоналу з навичок першої психологічної допомоги і кризового консультування; впровадження програм навчання по роботі з моральною травмою і ПТСР, що інтегрують досвід військової психології в цивільну сферу; забезпечення постійної супервізійної підтримки для фахівців, які працюють у прифронтовій зоні, з метою запобігання вторинній травматизації.

3. Висновки

На основі проведеного ретроспективного аналізу психологічної стійкості жителів Херсонщини протягом чотирьох років воєнного конфлікту (2022–2026 рр.) можна сформулювати такі ґрунтовні висновки:

- психологічна стійкість не є статичною рисою, а є складним процесом адаптації, що проходить через стадії мобілізації, виснаження і стабілізації. Унікальний досвід Херсонщини підтверджує, що на різних етапах війни домінуючі чинники стійкості змінюються: від ціннісно-орієнтованої гідності на початку окупації до професійно-діяльній активності в умовах тривалих обстрілів.
- почуття особистої і національної гідності виступає ключовим предиктором стійкості для науково-педагогічної спільноти, виконуючи роль бар'єра проти моральної травми та деградації в умовах окупаційного тиску. Це підтверджує необхідність включення ціннісного компонента до програм психологічної підтримки.
- безперервність освітнього процесу в Херсонському державному аграрно-економічному університеті та інших закладах регіону виявилася дієвою копінг-стратегією. Залученість студентів до навчання дозволяє стабілізувати когнітивні функції і формувати образ позитивного майбутнього, що є основою резильєнтності молоді.
- чотирирічний період війни виявив високі ризики кумулятивної травматизації та професійного вигорання персоналу. Впровадження регулярного психодіагностичного моніторингу за європейськими стандартами є обов'язковою умовою для збереження трудового та інтелектуального потенціалу прифронтових територій.
- подолання наслідків війни потребує імплементації підходу «резилієнс» на інституційному рівні. Створення спеціалізованих «Просторів стійкості» та підготовка фахівців, здатних працювати з моральною травмою та ПТСР, є ключовими кроками для успішної євроінтеграції української вищої освіти та суспільства в цілому.

Отже, досвід Херсонщини свідчить про можливість трансформації пережитої колективної травми у ресурс розвитку. Аналіз використаних копінг-стратегій (когнітивних, емоційних та діяльностей) дозволяє розробити уніфіковані рекомендації для зміцнення психологічної безпеки в зонах тривалих геополітичних викликів.

References:

1. Богдан, О. (2025). Гідність педагогів Херсонщини як чинник їхньої стійкості в умовах воєнного та інформаційного протистояння російській агресії. Проблеми політичної психології. 18(32). С.182-202.
2. Буровицька, А. І. (2024). Особливості резильєнтності студентів під час навчання в умовах воєнного часу. Наукові записки. Серія: Психологія. (2). 17-23.
3. Гусак Н., Чернобровкіна В., Чернобровкін В., Максименко А., Богданов С., Бойко О. (2017) Психосоціальна підтримка в умовах надзвичайних ситуацій: підхід резилієнс. Київ: Унів. вид-во ПУЛЬСАРИ. – 216 с.
4. Зливков В. Л., Лукомська С.О., Федан О.В. (2016). Психодіагностика особистості у кризових життєвих ситуаціях. Київ: Педагогічна думка. С.173-175.
5. Козігора М.А. (2023). Психологічні особливості прояву моральної травми під час воєнного конфлікту: дис. на здобуття наук. ступеня доктора філософії: 053 Психологія. Луцьк. 215 с.
6. Кузікова С., Зливков В., Лукомська С., Щербак Т., Котух О. (2024). Психологічний супровід особистості в умовах війни: навчальний посібник. Київ–Ніжин: Видавець Лисенко М. М.. 260 с.
7. Методики дослідження психічного здоров'я та благополуччя персоналу організацій: психологічний практикум / Л. М. Карамушка, О. В. Креденцер, К. В. Терещенко, В. І. Лагодзінська, В. М. Івкін, О. С. Ковальчук ; за ред. Л. М. Карамушки. Київ: Інститут психології імені Г.С. Костюка НАПН України, 2023. 76 с.
8. Шевчук, Л. П. (2025). Психологічна стійкість особистості в умовах воєнного стану // Актуальні проблеми сучасної науки в дослідженнях молодих учених, курсантів та студентів: тези доп. Всеукр. наук.-практ. конф. (м. Вінниця, 16 трав. 2025 р.) / МВС України, Харків. нац. ун-т внутр. справ ; Нац. акад. правових наук України. Вінниця : ХНУВС. С. 398-401.
9. Чорний В. (2024) Психологічна стійкість українських військовослужбовців в ході російсько-української війни: соціальні чинники. Збірник наукових праць Центру воєнно-стратегічних досліджень НУОУ імені Івана Черняхівського. № 2. С. 139–145.

Transliteration of References:

1. Bohdan, O. (2025). Hidnist pedahohiv Khersonshchyny yak chynnyk yikhnoi stiikosti v umovakh voiennoho ta informatsiinoho protystoiannia rosiiskii ahresii [Dignity of Kherson region teachers as a factor of their resilience in the conditions of military and information opposition to Russian aggression]. Problemy politychnoi psykholohii, 18(32), 182-202. [in Ukrainian].

2. Burovytska, A. I. (2024). Osoblyvosti rezylentnosti studentiv pid chas navchannia v umovakh voiennoho chasu [Features of students' resilience during studies in wartime conditions]. Naukovi zapysky. Serii: Psykholohiia. (2). 17-23. [in Ukrainian].
3. Husak, N., Chernobrovkina, V., Chernobrovkin, V., Maksymenko, A., Bohdanov, S., & Boiko, O. (2017). Psykhosotsialna pidtrymka v umovakh nadzvychainykh sytuatsii: pidkhid rezyliens [Psychosocial support in emergency situations: a resilience approach]. Pulsary. [in Ukrainian].
4. Zlyvkov, V. L., Lukomska, S. O., & Fedan, O. V. (2016). Psykhodiahnostyka osobystosti u kryzovykh zhyttievykh sytuatsiiakh [Psychodiagnostics of personality in crisis life situations]. Pedahohichna dumka. [in Ukrainian].
5. Kozihora, M. A. (2023). Psykholohichni osoblyvosti proiavu moralnoi travmy pid chas voiennoho konf iktu [Psychological features of moral trauma manifestation during a military conflict] (Doctoral dissertation). Lutsk. [in Ukrainian].
6. Kuzikova, S., Zlyvkov, V., Lukomska, S., Shcherbak, T., & Kotukh, O. (2024). Psykholohichni suprovod osobystosti v umovakh viiny: navchalnyi posibnyk [Psychological support of personality in war conditions: a study guide]. Vydavets Lysenko M. M.. [in Ukrainian].
7. Karamushka, L. M., Kredentser, O. V., Tereshchenko, K. V., Lahodzinska, V. I., Ivkin, V. M., & Kovalchuk, O. S. (2023). Metodyky doslidzhennia psykhnichnoho zdorovia ta blahopoluchchia personalu orhanizatsii: psykholohichni praktykum [Methods of researching mental health and well-being of organization personnel: a psychological workshop] (L. M. Karamushka, Ed.). Institute of Psychology named after H.S. Kostiuk of the NAPN of Ukraine. [in Ukrainian].
8. Shevchuk, L. P. (2025). Psykholohichna stiikist osobystosti v umovakh voiennoho stanu [Psychological resilience of personality in the conditions of martial law]. In Aktualni problemy suchasnoi nauky v doslidzhenniakh molodykh uchenykh, kursantiv ta studentiv (pp. 398-401). KhNUVS. [in Ukrainian].
9. Chornyi, V. (2024). Psykholohichna stiikist ukrainskykh viiskovosluzhbovtiv v khodi rosiisko-ukrainskoi viiny: sotsialni chynnyky [Psychological resilience of Ukrainian servicemen during the Russian-Ukrainian war: social factors]. Zbirnyk naukovykh prats TsVSD NUOU. (2). 139-145. [in Ukrainian].

Authors

Inna VARNAVSKA

*Candidate of Pedagogical Sciences, Associate Professor,
Associate Professor of the Department of Social
and Behavioural Sciences,*

*Kherson State Agrarian and Economic University,
Kropyvnytskyi, Ukraine*

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-3061-0665>

E-mail: varnavska_i@ksaeu.kherson.ua

Olesia SAMKOVA

*Candidate of Pedagogical Sciences, Associate Professor,
Associate Professor of the Department of Social
and Behavioural Sciences,*

*Kherson State Agrarian and Economic University,
Kropyvnytskyi, Ukraine*

ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-4064-2115>

E-mail: samkova_o@ksaeu.kherson.ua

Abstracts

ІННА ВАРНАВСЬКА, ОЛЕСЯ САМКОВА. **Психологічна стійкість жителів Херсонщини в умовах тривалого воєнного конфлікту: чотирирічний ретроспективний аналіз.** У статті здійснено комплексний ретроспективний аналіз динаміки психологічної стійкості (резильєнтності) цивільного населення Херсонської області в період 2022–2026 років. Актуальність дослідження зумовлена необхідністю наукового осмислення безпрецедентного досвіду жителів прифронтового регіону, які пройшли через етапи стрімкої окупації, активного громадянського спротиву і тривалого перебування в умовах щоденних артилерійських обстрілів після звільнення. Психологічна стійкість у контексті воєнного конфлікту розглядається не як статична риса, а як стратегічний ресурс виживання особистості та громади.

На основі аналізу останніх розробок українських вчених і результатів моніторингу ментального благополуччя авторами науково обґрунтовано чотири стадії трансформації стійкості жителів регіону. Доведено, що безперервність навчання та професійна активність педагогів і студентів сприяють стабілізації когнітивних функцій та збереженню суб'єктивного контролю над власним життям. У статті визначено ключові організаційно-психологічні умови, необхідні для успішної євроінтеграції української вищої освіти: запровадження системного психодіагностичного моніторингу, створення університетських «Просторів стійкості» та спеціалізована підготовка кадрів для роботи з наслідками тривалої кризової ситуації. Отримані результати мають практичне значення для розробки програм психологічного супроводу населення в зонах тривалих геополітичних викликів.

Ключові слова: психологічна стійкість, резильєнтність, Херсонщина, адаптація, військовий конфлікт, моральна травма, вища освіта, посттравматичне зростання.

INNA VARNAVSKA, OLESIA SAMKOWA. **Odporność psychologiczna mieszkańców obwodu chersońskiego w warunkach długotrwałego konfliktu zbrojnego: czteroletnia analiza retrospektywna.** W artykule przeprowadzono kompleksową analizę retrospektywną dynamiki odporności psychicznej (rezyliencji) ludności cywilnej obwodu chersońskiego w latach 2022-2026. Aktualność podjętej problematyki wynika z potrzeby naukowego ujęcia bezprecedensowych doświadczeń mieszkańców regionu przyfrontowego, którzy przeszli przez etapy gwałtownej okupacji, aktywnego oporu obywatelskiego oraz długotrwałego przebywania w warunkach codziennych ostrzałów artyleryjskich po wyzwoleniu. Odporność psychiczna w kontekście konfliktu zbrojnego jest traktowana nie jako cecha statyczna, lecz jako strategiczny zasób przetrwania jednostki i wspólnoty.

Na podstawie analizy najnowszych opracowań ukraińskich naukowców oraz wyników monitoringu dobrostanu psychicznego autorzy uzasadnili naukowo cztery etapy transformacji odporności mieszkańców regionu. Wykazano, że ciągłość procesu edukacyjnego oraz aktywność zawodowa nauczycieli i studentów sprzyjają stabilizacji funkcji poznawczych oraz zachowaniu poczucia subiektywnej kontroli nad własnym życiem. W artykule określono kluczowe uwarunkowania organizacyjno-psychologiczne niezbędne dla skutecznej integracji europejskiej ukraińskiego szkolnictwa wyższego, w tym: wprowadzenie systemowego monitoringu psychodiagnostycznego, tworzenie uniwersyteckich „Przestrzeni Odporności” oraz specjalistyczne przygotowanie kadry do pracy z konsekwencjami długotrwałej sytuacji kryzysowej. Uzyskane wyniki mają praktyczne znaczenie dla opracowania programów wsparcia psychologicznego ludności w regionach dotkniętych długotrwałymi wyzwaniami geopolitycznymi.

Słowa kluczowe: odporność psychiczna, rezyliencja, obwód chersoński, adaptacja, konflikt zbrojny, uraz psychiczny, szkolnictwo wyższe, rozwój pourazowy.

ISSN 2450-6486

<http://ehs.eeipsy.org>DOI: <https://doi.org/10.38014/ehs-ss.2026.1.09>

This publication was made with the funds of a joint Grant of
EEIP (Ukraine - France) and ChF "Education: Future"

Oleksii VASYLENKO

Contemporary theoretical perspectives on the mental health of student youth under wartime conditions: the role of personal resources in coping with stress

OLEKSII VASYLENKO. Contemporary theoretical perspectives on the mental health of student youth under wartime conditions: the role of personal resources in coping with stress. *The article presents a theoretical analysis of contemporary scientific approaches to understanding the mental health of student youth under wartime conditions. The features of the impact of wartime stress are revealed as a prolonged and multidimensional phenomenon that encompasses the emotional, cognitive, behavioral, and existential levels of personality functioning. It is substantiated that war acts as a powerful macrosocial stressor that causes chronic psycho-emotional tension and necessitates continuous adaptation under conditions of uncertainty.*

Special attention is paid to the analysis of personal resources as an integrative system of the individual's internal and external capacities that ensure the regulation of mental states, coping with stress, and the maintenance of psychological health. The structure of personal resources

Received 03.30.2026

Peer-reviewed 04.12.2026

Revised version received 04.28.2026

Accepted 04.30.2026

is defined, including value-semantic, cognitive, emotional-regulatory, motivational-volitional, and behavioral components. It is shown that the effectiveness of adaptation to wartime conditions largely depends on the level of development, flexibility, and coherence of the individual's resource system.

The generalization of research results makes it possible to consider the interrelation between mental health, stress, and personal resources as a basis for developing integrative models of psychological assistance aimed at optimizing the individual's internal capacities and forming effective coping strategies.

Keywords: mental health, stress, war, student youth, personal resources, adaptation, psychological resilience, coping.

1. Problem statement

In the contemporary scientific discourse, the problem of an individual's mental health, particularly that of student youth, in the conditions of war is gaining special relevance and is considered as a complex, multidimensional, and dynamic phenomenon formed under the influence of the interaction of individual, social, and macrosocial factors. War, as a large-scale social phenomenon, acts as a powerful stressogenic factor that changes not only the conditions of human life activity but also significantly transforms mental functioning, the system of values, life orientations, and the sense of security [3; 4; 12].

2. Comparative analysis of research on the problem

In the study by O. R. Tkachyshyna, mental health is understood not merely as the absence of disorders but as an integrative characteristic of personality that ensures effective functioning, social activity, and self-realization. The author emphasizes its role as a foundation of constructive behavior, influencing coping strategies, adaptation, and regulation of psychological states. Mental health is closely linked to social conditions, and in Ukraine its importance increases due to war and socio-economic instability. War is seen as a systemic distress factor that affects emotional, cognitive, and behavioral levels, leading to anxiety, resource depletion, and reduced adaptability. At the same time, mental health is viewed as a key personal and societal resource that supports resilience and social functioning [15].

O. Bryukhovetska considers students' mental health as a critical issue for young people during wartime, defining it as an integrative basis of well-being and effective functioning. Students are particularly vulnerable due to the combination of academic and war-related stressors, including trauma, displacement, and uncertainty. These factors lead to chronic stress and reduced academic performance. The author highlights the role of higher education institutions in providing psychological support, safe environments, and developing self-help skills, emphasizing a resource-based approach to resilience and adaptation [3].

L. Vovkochin, B. Zahorodnii, and L. Yaroslavskaya conceptualize mental health as a multidimensional system that includes emotional balance, creativity, social interaction, and resilience. The authors stress that mental health enables self-realization and effective functioning, while social connections and emotional stability are key conditions for psychological well-being [4].

The study by M. Polyviana and colleagues examines students' mental health as a critical issue under wartime conditions. The authors emphasize that war significantly increases psychological vulnerability due to the combination of academic stress and crisis-related factors such as insecurity, displacement, and uncertainty. The study shows that many students experience anxiety, emotional exhaustion, and decreased well-being, while also having a strong need for psychological support. However, barriers such as stigma and limited access often prevent them from seeking help. The authors highlight the importance of psychoeducation, self-regulation skills, resilience development, and social support. Higher education institutions are seen as key providers of systematic psychological assistance and safe learning environments. Overall, mental health is presented as a dynamic result of interaction between external stressors and personal resources, requiring a comprehensive support system in wartime [3; 12].

I. M. Perihexamines mental health through the concept of psychological support as a system of professional assistance for participants in higher education under wartime stress. The author emphasizes that constant exposure to stressors increases the need for maintaining psychological well-being and adaptive capacities. Psychological support is described as a complex process that includes diagnosis, intervention, and ongoing support, helping to stabilize emotional states and develop effective coping strategies. Special attention is given to cognitive, emotional, behavioral, and motivational components that contribute to resilience and constructive

functioning. The study also highlights the importance of a psychologically safe educational environment, which supports motivation, learning, and professional development. Overall, psychological support is presented as a key mechanism for adaptation, prevention of maladjustment, and preservation of mental health in crisis conditions [11].

Summarizing the positions of researchers, it should be noted that the mental health of student youth in wartime conditions is a complex, multidimensional system that is formed through the interaction of individual characteristics, the social environment, the educational space, and macrosocial conditions. War acts as a powerful systemic stressor that affects all levels of personality functioning, disrupting psychological balance and requiring continuous adaptation. At the same time, even under such conditions, the individual retains the potential for adaptation, and the effectiveness of this process largely depends on the level of development of personal resources [3; 4; 12]. It is precisely in this context that the necessity of further analysis of the influence of personal resources on stress during wartime becomes actualized, since they act as a key mechanism of regulation of the mental state, ensuring the individual's ability not only to resist stressogenic influences but also to transform them into an experience of personal growth. Personal resources in modern psychology are considered as a multidimensional, dynamic system of internal and external capabilities of the individual, which ensure adaptation, overcoming difficulties, maintenance of psychological health, and effective functioning under conditions of life challenges [1; 2; 14].

A. Slobodianuk explores personal resources of student youth as a fundamental psychological factor that ensures adaptation, resilience, and effective functioning in complex life conditions. Personal resources are conceptualized as an integrative system of internal capacities, including cognitive, emotional, motivational, and behavioral components that support an individual's ability to cope with stress and achieve self-realization [14].

Yu. Yu. Demianchuk and I. Levchuk examine personal resources in adolescence with a focus on gender differences. Personal resources are understood as internal capacities that support resilience, coping, and psychological stability. The authors show that adolescence is a key stage for developing and realizing personal resources. The findings indicate gender differences in coping strategies and emotional responses, which influence how young people deal with stress. Thus, personal resources are presented as a dynamic and gender-sensitive factor of adaptation,

highlighting the importance of their development for maintaining psychological well-being [7].

The study by O.O. Bukovska, O.L. Hirchenko, and O.P. Naumenko examines personal resources as a key mechanism for overcoming psychological crises in youth. The authors define personal resources as an integrative system of internal capacities that support adaptation, emotional stability, and effective coping with stressful situations. The study emphasizes that the ability to recognize and use one's resources is crucial for managing crisis experiences. Key resources include self-regulation, optimism, resilience, and social support, which together enhance psychological stability and reduce the negative impact of stress. Thus, personal resources are presented as a dynamic system that not only helps overcome crises but also promotes personal growth and adaptive behavior [2].

The author emphasizes that the student period is a crucial stage for the development of personal resources, as it involves the formation of values, identity, and coping strategies. Personal resources serve as a foundation for academic success and psychological stability, enabling students to manage stress and maintain well-being. Particular attention is given to the structure of personal resources, which includes emotional stability, positive thinking, self-regulation, motivation for achievement, and social support. The interaction of these components determines the adaptive potential of the individual and their capacity to overcome difficulties. An important aspect of the study is the dynamic nature of personal resources. They are not fixed but can be developed through experience, education, and psychological support. This highlights the importance of targeted interventions aimed at strengthening students' resource potential [14]. Thus, personal resources are presented as a key determinant of resilience, contributing not only to adaptation but also to personal growth, self-realization, and the formation of an active life position [2; 14].

O.I. Kuprieieva considers psychological resources as a key factor of youth resistance in wartime. The author defines these resources as internal capacities that help individuals cope with stress, maintain emotional balance, and adapt to crisis conditions. The research shows that youth are particularly vulnerable to the impact of war, as it disrupts identity formation and increases anxiety and uncertainty. However, the presence of developed resources—such as emotional regulation, cognitive flexibility, positive thinking, and social support—enhances resilience and adaptive capacity. The author emphasizes that psychological resources

are dynamic and can be strengthened through experience and support. Thus, they serve as a central mechanism of resistance, enabling youth to maintain mental health and effectively cope with wartime challenges [9].

In the works of A. Bunas, K. Ahisheva, and M. Surzhykova, attention is focused on the interrelation between the life situation and the personal resources of the individual. The authors emphasize that it is precisely resources that determine the nature of responding to stressogenic conditions, ensure the mobilization of internal forces, and influence the choice of coping strategies, which allows them to be considered as a key mechanism for coping with stress [1].

N. Savelyuk presents a theoretical and empirical analysis of stress experiences among university students in wartime conditions. The evolution of scientific approaches to stress is outlined, shifting from physiological models to psychological concepts that emphasize cognitive appraisal and individual responses. It is substantiated that under conditions of war, stress acquires a prolonged and multidimensional character, encompassing emotional, cognitive, behavioral, and physiological components. The empirical findings indicate that intellectual symptoms of stress are the most pronounced among students, including difficulties with concentration, intrusive negative thoughts, and increased distractibility. Emotional manifestations are characterized by heightened anxiety, irritability, and internal tension, while behavioral and physiological symptoms include reduced productivity, chronic fatigue, and somatic complaints. The study demonstrates that students' stress is обусловлено both wartime factors (threat to safety, uncertainty, displacement) and academic workload. The author emphasizes the need for effective psychological support programs aimed at enhancing resilience, developing adaptive resources, and improving students' psycho-emotional well-being [13].

O.M. Bilyk, A.O. Borysova, and V.V. Nosenko emphasize the instability of the individual's resource state under wartime conditions. The authors note that prolonged stress leads to their gradual depletion; therefore, resources require constant support and timely actualization, which determines the effectiveness of adaptation to difficult conditions [2].

The consideration of the problem of personal resources in modern psychology is impossible without taking into account the socio-historical context in which the functioning of the individual takes place. During wartime, it is precisely stress that acts as the determining psychological background against which the internal capabilities of a person are

manifested, actualized, transformed, or depleted. Therefore, the analysis of the influence of personal resources on stress during wartime requires not only the disclosure of the essence of resource potential but also a deep understanding of the phenomenon of stress itself as a multidimensional psychological phenomenon [1; 13].

Stress during wartime is one of the most complex and multidimensional psychological phenomena, encompassing all levels of personality functioning — emotional, cognitive, behavioral, and existential. In the modern conditions of full-scale war, this phenomenon acquires particular significance, since a large part of the population, especially student youth, is under conditions of prolonged psychotraumatic influence. War changes not only the external conditions of human existence but also deeply transforms the inner world, which is manifested in changes in the system of values, disruption of psychological balance, and the need for continuous adaptation to conditions of uncertainty and danger. Modern studies convincingly demonstrate that stress during wartime has a prolonged nature and differs from classical models of stress described in psychology. While traditional stress has certain phases of development and completion, wartime stress lacks a clear endpoint, which makes natural recovery processes impossible [13; 10].

Similar conclusions are confirmed in the study by E. Panasenکو, where stress is considered as a complex reaction to physical and psychological load. It has been established that in students it manifests as anxiety, emotional instability, learning difficulties, and decreased motivation and has a systemic nature, covering educational, social, and emotional spheres. This provides grounds to assert that personal resources also function systematically, ensuring the regulation of emotional state, maintenance of motivation, social inclusion, and organization of behavior in difficult conditions [10].

The study by O.M. Kokun and O.S. Bezverkhyi examines the relationship between psychological health indicators and the intensity of war-related stress among students. Psychological health is viewed as a multidimensional construct that includes emotional, cognitive, and behavioral components, all of which are significantly affected in wartime. The findings demonstrate that increased exposure to war stressors leads to higher anxiety, emotional exhaustion, and reduced well-being among students aged 17–28. Emotional disturbances are closely linked with cognitive difficulties and decreased motivation, confirming the systemic impact of war on psychological functioning. At the same time, the authors

highlight the role of personal resources and coping strategies, which can mitigate negative effects and support adaptation. Thus, psychological health is presented as a dynamic system shaped by the interaction of external stressors and internal resources, emphasizing the need for comprehensive psychological support in wartime [8].

O.I. Kuprieieva analyzes psychological resources as key determinants of youth resilience in wartime conditions. The author conceptualizes these resources within the framework of the conservation of resources theory, emphasizing that resilience depends on the ability to preserve and mobilize internal psychological capacities under prolonged stress. The empirical results demonstrate that psychological resilience in youth is closely associated with such resources as positive self-perception, belief in the value of the self, and constructive coping strategies. In particular, individuals with higher levels of resilience tend to rely on active coping and maintain a future-oriented perspective, which helps them adapt more effectively to crisis conditions. The study also highlights that lower levels of resilience are linked to weakened beliefs about the safety of the world and reduced self-worth, which increase vulnerability to stress. At the same time, the presence of strong internal resources—such as optimism, self-efficacy, and emotional stability—serves as protective factors that mitigate the negative impact of war. Thus, psychological resources are presented as a central mechanism of adaptation, enabling youth not only to cope with stress but also to maintain psychological stability and personal development in conditions of war. The author concludes that strengthening these resources should be a priority of psychological support programs aimed at enhancing resilience among young people [9].

The study by O.M. Vlasova-Chmeruk explores the psychological resourcefulness of student youth as a key factor of adaptation in wartime. Psychological resources are understood as internal capacities that help individuals cope with stress, regulate emotions, and maintain stability under crisis conditions. The author shows that war increases anxiety, emotional exhaustion, and uncertainty, making personal resources especially important for maintaining well-being. Key components include emotional regulation, self-efficacy, positive thinking, and social support, which together enhance resilience. Thus, psychological resourcefulness is presented as a dynamic system that supports adaptation and mental health, emphasizing the need to develop students' resources in wartime [5].

O.D. Kresan, S.V. Smolianinova, and T.D. Kresan note that war negatively affects the cognitive processes of students, reducing

concentration of attention, learning efficiency, and increasing fatigue. At the same time, educational activity acquires a stabilizing function, supporting a sense of control and acting as a resource for coping with stress. Thus, cognitive activity can be considered not only as a sphere influenced by stress but also as an important resource of adaptation [9].

The emotional component of stress is one of the most pronounced among student youth. In the study by I.M. Hruzynska, it is shown that emotional reactions are transformed from shock and fear to anxiety and exhaustion, which indicates the transition of stress into a chronic form. This emphasizes the necessity not only of mobilization but also of the long-term maintenance of resources, in particular emotional resilience, awareness, and psychological flexibility [6].

Also important is the provision of O.D. Kresan and co-authors regarding the two-vector nature of stress: it can lead both to maladaptation and to personal growth. In this context, personal resources determine not only the ability to endure tension but also the direction of transformation of the stress experience — from destructive to developmental [9].

3. Conclusions

The analysis of contemporary studies allows us to conclude that stress during wartime is a complex, multidimensional, and prolonged phenomenon that encompasses all levels of personality functioning and significantly affects mental health. Within this process, personal resources act as a key adaptive mechanism that determines an individual's capacity to maintain internal balance, resist stressogenic influences, and ensure effective functioning under conditions of uncertainty [1; 5; 9]. The generalization of theoretical and methodological approaches to the problem of mental health in wartime makes it possible to interpret it as a complex system, the functioning of which is determined by the interaction between external stressogenic factors and internal regulatory mechanisms. War, as a macrosocial stressor, creates conditions of chronic psycho-emotional strain, leading to the destabilization of the cognitive, emotional, and behavioral domains of the individual [3; 8; 12]. In this context, personal resources should be conceptualized as an integrative construct encompassing value-semantic, cognitive, emotional-regulatory, motivational-volitional, and behavioral components that ensure the adaptive modification of mental activity in response to stressogenic influences. It has been demonstrated that the effectiveness of maintaining mental health under wartime conditions is largely determined by the level

of development and functional coherence of personal resources, which serve as a fundamental mechanism for ensuring psychological resilience, adaptability, and self-regulation [1; 2; 14]. Thus, the conceptualization of the interrelationship between mental health, stress, and personal resources opens up prospects for the development of integrative models of psychological assistance aimed at optimizing individuals' internal capacities, enhancing self-regulation processes, and fostering stable adaptive strategies in the context of contemporary social challenges. [1; 3; 9]

References:

1. Бунас, А., Агішева, К., & Суржикова, М. (2020). Особистісний ресурс подолання стресу життєвої ситуації. *Психологічні науки*, 4(80), 123–128.
2. Буковська, О. О., Гірченко, О. Л., & Науменко, О. П. (2019). Особистісні ресурси подолання психологічної кризи молоддю. У *Інноваційні технології розвитку психологічних ресурсів особистості* (с. 141–152). Херсон: ФОП Вишемирський В. С.
3. Брюховецька, О. (2025). Ментальне здоров'я здобувачів вищої освіти: потреба у збереженні в умовах війни. *Bulletin of Postgraduate Education. Series: Social and Behavioral Sciences; Management and Administration*, 34(63), 49–70.
4. Вовкочин, Л., Загородній, В., & Ярославська, Л. (2024). Формування ментального здоров'я студентської молоді: сучасні виклики та шляхи подолання. *Psychology Travelogs*, (2), 226–234.
5. Власова-Чмерук, О. М. (2023). Психологічна ресурсність студентської молоді в умовах війни. Індивідуальність у психологічних вимірах спільнот та професій, 36–39.
6. Грузинська, І. М. (2023). Проблема емоційного реагування на стресові ситуації в умовах воєнного стану. *Proceedings of the National Aviation University. Series: Pedagogy. Psychology*, 21, 23–28.
7. Дем'янчук, Ю. Ю., & Левчук, І. (2019). Дослідження особистісних ресурсів у юнацькому віці: гендерний аспект. *Суспільно-політичні та психологічні студії*, (3), 40–45.
8. Кокун, О. М., & Безверхий, О. С. (2023). Особливості взаємозв'язків показників психологічного здоров'я та інтенсивності негативного впливу війни у студентів. *Актуальні проблеми психології*, (2), 35–43.
9. Купреєва, О. І. (2025). Психологічні ресурси стійкості молоді в умовах війни. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія: Психологія*, (3), 31–37.
10. Панасенко, Е. (2023). Емпіричне дослідження особливостей стресового стану здобувачів вищої освіти в умовах війни. *Вісник ХНПУ імені Г. С. Сковороди. Психологія*, 68, 120–126.
11. Періг, І. М. (2024). Психологічний супровід учасників освітнього процесу

- закладів вищої освіти в контексті підтримки ментального здоров'я. Вчені записки ТНУ імені В. І. Вернадського. Серія: Психологія, (4), 120–124.
12. Полив'яна, М., Степанова, Н., Ячнік, Ю., & Мишаківська, О. (2024). Потреба в підтримці ментального здоров'я студентів під час війни. Праці Наукового товариства ім. Шевченка. Медичні науки, 2(76), 2–19.
 13. Савелюк, Н. (2022). Переживання стресу в умовах війни: досвід українського студентства. Психологія: реальність і перспективи, 18, 141–146.
 14. Слободяник, А. (2018). Особистісні ресурси студентської молоді (на матеріалах соціально-психологічних досліджень). Науковий вісник Інституту професійно-технічної освіти НАПН України. Професійна педагогіка, 17, 89–94.
 15. Такишина, О.Р. (2023). Проблема ментального здоров'я в Україні: психологічний аналіз. Габітус, 53, 207–211.

Transliteration of References:

1. Bunas, A., Ahisheva, K., & Surzhykova, M. (2020). Osobystisnyi resurs podolannia stresu zhyttievoi sytuatsii [Personal resource for overcoming life stress situations]. Psykholohichni nauky, 4(80), 123–128. [in Ukrainian].
2. Bukovska, O. O., Hirchenko, O. L., & Naumenko, O. P. (2019). Osobystisni resursy podolannia psykholohichnoi kryzy moloddiu [Personal resources for overcoming psychological crisis by youth]. In Innovatsiini tekhnolohii rozvytku psykholohichnykh resursiv osobystosti (pp. 141–152). Kherson: FOP Vyshehmyrskiy. [in Ukrainian].
3. Briukhovetska, O. (2025). Mentalne zdorovia zdobuvachiv vyshchoi osvity: potreba u zberezheni v umovakh viiny [Mental health of higher education students: the need for preservation in wartime conditions]. Bulletin of Postgraduate Education. Series: Social and Behavioral Sciences; Management and Administration, 34(63), 49–70. [in Ukrainian].
4. Vovkochin, L., Zahorodnii, V., & Yaroslavskaya, L. (2024). Formuvannia mentalnoho zdorovia studentskoi molodi: suchasni vyklyky ta shliakhy podolannia [Formation of students' mental health: modern challenges and ways of overcoming]. Psychology Travelogs, (2), 226–234. [in Ukrainian].
5. Vlasova-Chmeruk, O. M. (2023). Psykholohichna resursnist studentskoi molodi v umovakh viiny [Psychological resourcefulness of student youth in wartime conditions]. Indyvidualnist u psykholohichnykh vymirakh spilnot ta profesii, 36–39. [in Ukrainian].
6. Hruzynska, I. M. (2023). Problema emotsiinoho reahuvannia na stresovi sytuatsii v umovakh voiennoho stanu [The problem of emotional response to stressful situations under martial law]. Proceedings of the National Aviation University. Series: Pedagogy. Psychology, 21, 23–28. [in Ukrainian].
7. Demianchuk, Y. Y., & Levchuk, I. (2019). Doslidzhennia osobystisnykh resursiv u yunatskomu vitsi: hendernyi aspekt [Study of personal resources in adolescence:

- gender aspect]. *Sotsialno-politychni ta psykholohichni studii*, (3), 40–45. [in Ukrainian].
8. Kokun, O. M., & Bezverkhyi, O. S. (2023). Osoblyvosti vzaiemozv'iazkiv pokaznykiv psykholohichnoho zdorovia ta intensyvnosti nehatyvnoho vplyvu viiny u studentiv [Features of relationships between indicators of psychological health and the intensity of the negative impact of war on students]. *Aktualni problemy psykholohii*, (2), 35–43. / [in Ukrainian].
 9. Kuprieieva, O. I. (2025). Psykholohichni resursy stiikosti molodi v umovakh viiny [Psychological resources of youth resilience in wartime conditions]. *Naukovyi visnyk Uzhhorodskoho natsionalnoho universytetu. Serii: Psykholohiia*, (3), 31–37. [in Ukrainian].
 10. Panasenko, E. (2023). Empyrychne doslidzhennia osoblyvostei stresovoho stanu zdobuvachiv vyshchoi osvity v umovakh viiny [Empirical study of stress states of higher education students in wartime conditions]. *Visnyk KhNPU imeni H. S. Skovorody. Psykholohiia*, 68, 120–126. [in Ukrainian].
 11. Perih, I. M. (2024). Psykholohichniy suprovit uchashnykiv osvitnoho protsesu zakladiv vyshchoi osvity v konteksti pidtrymky mentalnoho zdorovia [Psychological support of participants in the educational process of higher education institutions in the context of mental health support]. *Vcheni zapysky TNU imeni V. I. Vernadskoho. Serii: Psykholohiia*, (4), 120–124. [in Ukrainian].
 12. Polyviana, M., Stepanova, N., Yachnik, Y., & Myshakivska, O. (2024). Potreba v pidtrymtsi mentalnoho zdorovia studentiv pid chas viiny [The need for mental health support of students during war]. *Pratsi Naukovoho tovarystva im. Shevchenka. Medychni nauky*, 2(76), 2–19. [in Ukrainian].
 13. Savelyuk, N. (2022). Perezhyvannia stresu v umovakh viiny: dosvid ukrainskoho studentstva [Stress experience in wartime: the experience of Ukrainian students]. *Psykholohiia: realnist i perspektyvy*, 18, 141–146. 2 [in Ukrainian].
 14. Slobodianiuk, A. (2018). Osobystisni resursy studentskoi molodi (na materialakh sotsialno-psykholohichnykh doslidzhen) [Personal resources of student youth (based on socio-psychological research)]. *Naukovyi visnyk Instytutu profesiino-tekhnichnoi osvity NAPN Ukrainy. Profesiina pedahohika*, 17, 89–94. [in Ukrainian].
 15. Tkachyshyna, O.R. (2023). Problema mentalnoho zdorovia v Ukraini: psykholohichniy analiz [The problem of mental health in Ukraine: psychological analysis]. *Habitus*, 53, 207–211. [in Ukrainian].

The Author

Oleksii VASYLENKO
*Postgraduate student,
Department of Pedagogy and Psychology,
International Humanitarian University,*

Odessa, Ukraine

ORCID: <https://orcid.org/0009-0006-7365-5720>

E-mail: olexiypostgraduate@ukr.net

Abstracts

ОЛЕКСІЙ ВАСИЛЕНКО. Сучасні теоретичні перспективи щодо психічного здоров'я студентської молоді в умовах військового часу: роль особистісних ресурсів у подоланні стресу. У статті представлено теоретичний аналіз сучасних наукових підходів до розуміння психічного здоров'я студентської молоді в умовах воєнного часу. Розкрито особливості впливу стресу воєнного часу як тривалого та багатовимірного явища, що охоплює емоційний, когнітивний, поведінковий та екзистенційний рівні функціонування особистості. Обґрунтовано, що війна виступає потужним макросоціальним стресором, що викликає хронічну психоемоційну напругу та вимагає постійної адаптації в умовах невизначеності.

Особлива увага приділяється аналізу особистісних ресурсів як інтегративної системи внутрішніх та зовнішніх можливостей особистості, що забезпечують регуляцію психічних станів, подолання стресу та підтримку психологічного здоров'я. Визначено структуру особистісних ресурсів, що включає ціннісно-сміслові, когнітивні, емоційно-регуляторні, мотиваційно-вольові та поведінкові компоненти. Показано, що ефективність адаптації до умов воєнного часу значною мірою залежить від рівня розвитку, гнучкості та узгодженості ресурсної системи особистості.

Узагальнення результатів дослідження дозволяє розглянути взаємозв'язок між психічним здоров'ям, стресом та особистісними ресурсами як основу для розробки інтегративних моделей психологічної допомоги, спрямованих на оптимізацію внутрішніх можливостей особистості та формування ефективних стратегій подолання.

Ключові слова: психічне здоров'я, стрес, війна, студентська молодь, особистісні ресурси, адаптація, психологічна стійкість, подолання.

OLEKSII WASYLENKO. Współczesne perspektywy teoretyczne dotyczące zdrowia psychicznego młodzieży studenckiej w warunkach wojny: rola zasobów osobistych w zarządzaniu stresem.

W artykule przedstawiono analizę teoretyczną współczesnych podejść naukowych do rozumienia zdrowia psychicznego młodzieży studenckiej w warunkach wojny. Ukazano specyfikę oddziaływania stresu wojennego jako zjawiska długotrwałego i wielowymiarowego, obejmującego emocjonalny, poznawczy, behawioralny i egzystencjalny poziom funkcjonowania jednostki. Uzasadniono, że wojna działa jako silny makrospołeczny stresor, wywołujący przewlekłe napięcie psychiczno-emocjonalne i wymagający stałej adaptacji w warunkach niepewności.

Szczególną uwagę poświęcono analizie zasobów osobistych jako zintegrowanego systemu wewnętrznych i zewnętrznych możliwości jednostki, które zapewniają regulację stanów psychicznych, zarządzanie stresem oraz zachowanie zdrowia psychicznego. Określono strukturę zasobów osobistych, obejmującą komponenty wartościowo-znaczeniowe, poznawcze, emocjonalno-regulacyjne, motywacyjno-wolicjonalne oraz behawioralne. Wykazano, że skuteczność adaptacji do warunków wojny w dużej mierze zależy od poziomu rozwoju, elastyczności i spójności systemu zasobów jednostki.

Uogólnienie wyników badań umożliwia rozważenie zależności między zdrowiem psychicznym, stresem a zasobami osobistymi jako podstawę do opracowania zintegrowanych modeli pomocy psychologicznej, ukierunkowanych na optymalizację wewnętrznych zdolności jednostki oraz kształtowanie skutecznych strategii pokonania.

Słowa kluczowe: zdrowie psychiczne, stres, wojna, młodzież studencka, zasoby osobiste, adaptacja, odporność psychiczna, pokonanie.

ISSN 2450-6486

<http://ehs.eeipsy.org>DOI: <https://doi.org/10.38014/ehs-ss.2026.1.10>

This publication was made with the funds of a joint Grant of
EEIP (Ukraine - France) and ChF "Education: Future"

Оксана ВДОВІЧЕНКО

Використання психотехнік для корекції необґрунтованого ризику в екстремальних ситуаціях

OKSANA VDOVICHENKO. Using psychotechniques to correct unjustified risk in extreme situations. *In this work, special attention is paid to the allocation of elements of risk occurrence, by means of their clarification it is possible to give a concise definition in psychological science, as well as to correlate the concepts that are identified with it (risk). Also, great attention is paid to psychotechnics that ensure the development of a person's ability to manage his emotional state, behavior and thinking in difficult conditions and extreme situations.*

Keywords: risk, danger, threat, uncertainty, extreme situation, justified risk, unjustified risk.

1. Постановка проблеми

Життя українців сьогодні пов'язане з постійною напругою, небезпекою, загрозою, ризиком, екстремальними ситуаціями, тому надзвичайно важливо розвивати здатність до продуманих

Received 03.29.2026

Peer-reviewed 04.11.2026

Revised version received 04.18.2026

Accepted 04.30.2026

дій в умовах небезпеки, що виступає передумовою життєздатності особистості, адже необґрунтований ризик призводить до нанесення шкоди життю та здоров'ю людини.

У багатьох наукових працях автори зумовлюють ризик з погляду об'єктивної категорії і ототожнюють його з небезпекою (М.Дуглас, Н.Луман, В.Мошанський та ін.). Е.Гідденс вважав, що поняття «небезпека» відбивається ризикованою дією, що загрожує сприятливим наслідкам. Аргументуючи диференціацію понять небезпека і ризик, автор продовжував: «Те, що ризик передбачає, - точно небезпечно, але не обов'язково усвідомлюється як небезпека» [A.Giddens: 35].

Так, загроза, небезпека – це об'єктивні категорії, які реально існують поза всякою свідомістю людини, причому існують незалежно від її волі. Будинок, що стоїть без громовідведення, небезпечний з точки зору можливої пожежі, але тільки при купівлі або вселенні в нього суб'єкту можна говорити про те, що особистість чимось ризикує, причому небезпека виникнення пожежі від випадкових обставин він повинен допускати і усвідомлювати. Небезпека – це не ризик, вона існує як така і до певного моменту не пов'язана з ризиком. Небезпеку можна визначити як можливість настання шкідливих наслідків, загроза їхнього настання (О.Вдовіченко, 2019).

А ось суб'єктивне, ймовірне припущення несення цієї шкоди, оцінка прийняття негативних наслідків за певних, переважно випадкових, обставин якраз і становлять категорію ризику.

2. Виклад основного матеріалу

Людина дає гарантійний документ за іншого, природно припускаючи, що той (інший) не зможе повернути кошти, і він зазнає втрат. Це припущення – не небезпека, не загроза, не обтяження, не сама подія і не ймовірність шкоди – це ризик. Тільки ця категорія дозволяє правильно, у даному випадку, охарактеризувати вчинок суб'єкта. Під час укладання договорів суб'єкт теж йде певний ризик, більш-менш виразно усвідомлюючи можливе невиконання цього договору контрагентом без його провини. Людина йде на порятунок майна. Це небезпечно, але його вчинок є правомірним, необхідним, тому він ризикує.

Суб'єкт повинен допускати можливість настання несприятливих наслідків, коли їх можна було допускати. Дуже важливо мати на увазі, що припущення можливих наслідків не пов'язується обов'язково з

будь-яким конкретним об'єктивним випадком, певною неможливістю виконання чи даним вчинком. Таким чином, ризик – це допущення негативних наслідків за будь-якої, навіть найнесподіванішої, найменш імовірної події чи дії, у тому числі, коли ймовірність їх наближається до нуля і коли, з точки зору суб'єктивної, є безумовний «казус».

Правда, ці наслідки не завжди пов'язані з непереборним випадком, вони можуть бути викликані цілком свідомим кроком суб'єкта, що робить відомі правомірні, а іноді й неправомірні дії, але наслідки і в цих випадках тією чи іншою мірою ймовірні. Ризик – це не безрозсудний вчинок зневіреного, не надзвичайна дію, а нормальна лінія поведінки в умовах невизначеної обстановки. Йдеться про обґрунтований ризик. Будь-яке відхилення від розважливого ризику при діях у невизначеній обстановці призводить або до авантюризму, якщо ризик більше необхідного, або до перестраховання, якщо боїмося ризикувати. І це й інше, в кінцевому рахунку обіцяє програш. Важливо підкреслити, що йдеться саме про усвідомлення небезпеки – ніхто не виправдовує ситуації, коли людина необачно наражає на небезпеку своє життя чи здоров'я. Йдеться про ризик, який неминучий при зверненні до нових ідей та пошуку нових підходів (О. Вдовіченко, 2012).

Вивчення ризику в українській психології в різні роки проводилося Т. Алексеєнко, С. Кушнар'овою, Л. Абсаямовою, С. Биковою, Д. Бондзик, О. Вдовіченко, О. Санніковою, Т. Хомуленко, О. Чебикіним та ін.

У психологічному полі спостерігається тенденція до змішування окремих категорій і трактування їх як синонімічних, однак доцільно чітко розмежувати їх та визначити їхній зв'язок із поняттям ризику (див. рис. 1).

Існує велика різноманітність думок щодо визначення, сутності та природи виникнення ризику. Це пов'язано з багатоаспектністю цього феномена. Однак абсолютно точно ми можемо говорити про ризик у тому випадку, коли є можливість несприятливого результату. У повсякденній мові ми користуємося прислів'ями «Без праці не витягнеш і рибку з ставка» або «Бог допомагає сміливим», таким чином, заохочуючи та виправдовуючи ризик. У цій концепції ризик пов'язані з поняттям невизначеності. Оскільки завжди існує невизначеність щодо успіху чи невдачі, ймовірності чи кількісної оцінки наслідків, прийнятність ризику, безумовно, означає прийняття невизначеності (Шафер, 1978).

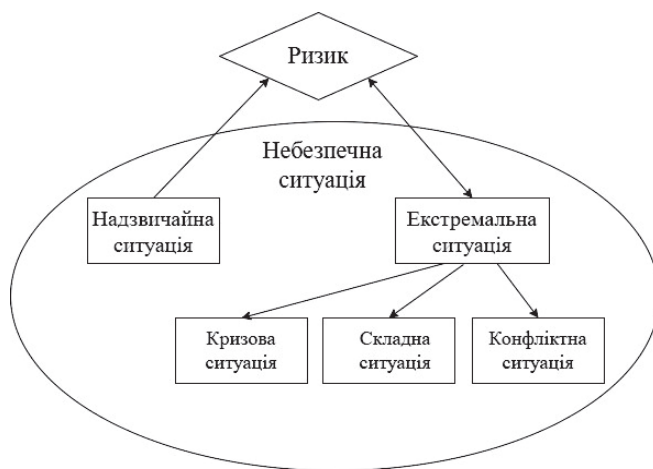

Рис. 1. Співвідношення ризику з різними ситуаціями (О. Вдовіченко, 2014)

Так, екзистенціалісти вважають, що ризик і невизначеність оточують нас з усіх боків: будь-якої хвилини з нами може статися все, що завгодно.

Таким чином, сукупність елементів: небезпека, невизначеність та її складова дефіцит інформації і дозволяє говорити про елементи виникнення ризику (див. рис. 2).

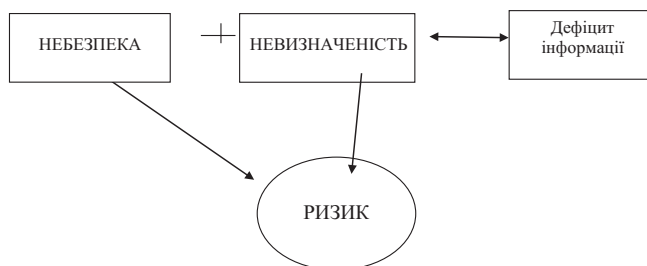

Рис. 2. Елементи виникнення ризику (О. Вдовіченко, 2014)

Багато визначення ризику неточні і, на наш погляд, неправильні через ігнорування вольового елемента даного психологічного феномену, причому воля повинна розумітися як єдиний регулятивний психологічний процес, неодмінними властивостями якого є свідомість та активність.

Під ризиком розуміється свідомо-вольове зусилля суб'єкта, спрямоване подолання небезпечних ситуацій, у якому проявляється активність і прагнення досягти позитивного, оптимального результату, зокрема перевершити те, що очікувалося і передбачалося.

Важливо визначити триада ризику – ситуаціонізм, суб'єктивізм, динамізм.

Найчастіше ризик розглядається не лише як розвиток, а й як регрес. Однак нами ризик вивчається як позитивний феномен, оскільки навіть у разі негативного результату особистість набуває додаткового досвіду, який можна набути лише у нестандартних (нетипових) обставинах. Завдяки ризику, а саме самому факту функціонування – за Е. Фроммом, людина відчуває свою значущість, що сприяє підвищенню самооцінки, впевненості, сили в подальших вчинках. У цьому контексті співвідносні погляди Van Scoy, L.Roger, що сам собою ризик – зовсім непоганий: ризик важливий для прогресу, а невдача найчастіше є важливою складовою навчання. Також видатний менеджер сучасності Лі Якоккі вважає, що в якийсь момент потрібно довіритись інтуїції, піти на ризик.

Важливо, що ризик не зовсім правильно розуміти лише як можливу невдачу, водночас без ризику неможливий пошук нових підходів, нових ідей. Однак ніхто не виправдовує ситуації, коли людина необачно наражає на небезпеку своє життя або здоров'я. Ми уточнюємо, що йдеться про ризик, який є неминучим при зверненні до нових творчих рішень.

У наших дослідженнях розглядається конструктивна форма ризику, яка проявляється у тому, що він виконує роль своєрідного каталізатора, стимулює пошук нових рішень, активність, спрямованість у майбутнє. Деструктивна форма ризику розглядається як відхиляється (девіантна) поведінка. Так, до девіантної поведінки належить аутоагресивна, яка спрямована на завдання шкоди самому собі (паління, алкоголізм, наркотики, гемблінг, агресія, насильство, суїцидальні спроби тощо).

Також потрібно виділити вузлові моменти у процесі ризику – вікові, професійні, гендерні, оскільки є суттєвими у процесі ризику (принципово важливим є підлітковий вік, етап професіоналізації та ін.).

Людина звикла зіптовхуватися з ризиком у житті щодня, і не помічає його, оскільки механічно, на рівні неусвідомленості оцінює його ймовірність та потенційну загрозу. Ризик – це процес

порушення гомеостазу, якийсь обмін: я ризикую чимось, щоб придбати інше дещо. Очевидно, що ризикуємо тим, що вже маємо, не можемо ризикувати тим, чого в нас немає. Однак ми не повинні ризикувати всім, що маємо в своєму розпорядженні, необхідно бути досить розумним (обґрунтованим, виправданим).

Виділяється обґрунтований (раціональний, виправданий) та необґрунтований (нераціональний, невиправданий) ризик (див. рис. 3).

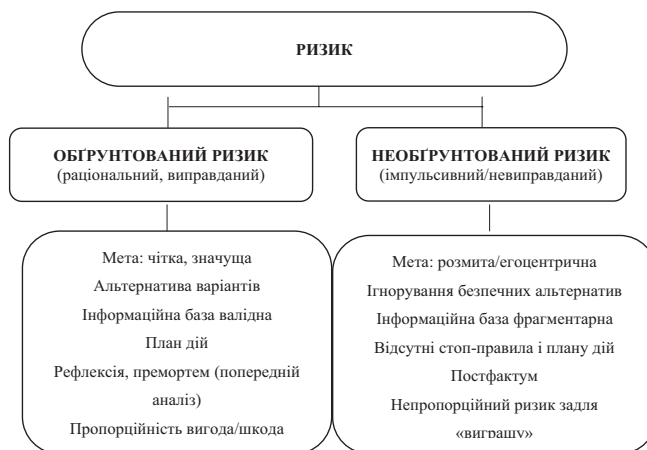

Рис. 3. Види ризику

Обґрунтований ризик міститься у рішенні, реалізація якого не перевищує соціально прийнятного рівня негативних наслідків для морального, психологічного, фізичного стану людей, їхнього здоров'я. Необґрунтований – це ризик, рівень якого не обґрунтований з погляду економічних та соціально-психологічних факторів. Ризик не є обґрунтованим, якщо він свідомо був пов'язаний із загрозою для життя багатьох людей.

Також на необґрунтований ризик йдуть бійці, які брали участь у військових діях, які зазнали травм. Звичайне «мирне» життя їм здається тьманим і нецікавим, щоб заповнити «дефіцит вражень», вони вербуються найманцями в «гарячі точки», влаштовуються працювати охоронцями тощо. Також ця категорія людей вважає себе непридатними для «звичайного» життя, нікому не потрібними, відкинутими. Тому вони часто вдаються до алкоголю, наркотиків, схильні до насильства та навіть самогубства.

Однак відхилення від виправданого ризику при діях в екстремальних ситуаціях призводить або до авантюризму, якщо ризик більше необхідного, або до перестрахування (що може гальмувати діяльність тощо), якщо ми боїмося ризикувати. І ще та інше, зрештою, призводить до програшу та/або негативних результатів. Необґрунтований (невиправданий) ризик характеризується недостатнім розрахунком (аналізом) щодо запобігання небезпечних (шкідливих) наслідків для людини, або відсутністю усвідомлення та передбачення настання таких результатів. Дана форма ризику детермінована потребами емоційного (афективного) та імпульсивного плану (прагненням насолодитися переживанням небезпеки, бажанням задовольнити самолюбство тощо). Так, для осіб, яким характерний невиправданий ризик, властива недооцінка небезпечних ситуацій, переоцінка своїх здібностей, у зв'язку зі схильністю до «сп'яніння успіхом». Саме в силу цих обставин у таких особистостей і виникає суб'єктивна впевненість у тому, що ризикована дія, яка здійснюється, завершиться цілком успішно.

Обґрунтований ризик – це не «менше ризику», а краще структурований ризик: із чіткою ціллю, прозорими альтернативами, валідною інформаційною базою, планом дій, усвідомленим управлінням когнітивно-афективними впливами.

Тому актуальним стає застосування психотехнік, спрямованих на розвиток самоконтролю, підвищення усвідомленості і концентрації; формування навички оцінки необґрунтованого ризику і його корекцію. Ми вважаємо, що використання певних психотехнік дозволить мінімізувати необґрунтований ризик в екстремальних ситуаціях.

Психотехніки – це система методів психологічного впливу й саморегуляції, що забезпечують розвиток здатності людини керувати своїм емоційним станом, поведінкою й мисленням у складних умовах та екстремальних ситуаціях.

Застосування психотехнік дозволяє:

- зменшити кількість імпульсивних рішень, сформувати основи саморегуляції;
- стабілізувати емоційний стан;
- підвищити усвідомленість і концентрацію;
- сформувати навички адекватної оцінки ризику.
- сформувати навички підтримки здорового способу життя; підвищення та формування навичок особистісного захисту, а саме: протистояти соціальному тиску, відстоювати власну

позицію, впевнену поведінку, ефективне спілкування, критичне мислення, самоповага, самоконтроль, прийняття рішення (З. Карпенко та ін.).

Визначимо основні *групи психотехнік*, які зарекомендували себе як ефективні у корекції необґрунтованого ризику.

I група – когнітивно-поведінкові психотехніки. Ці методи спрямовані на перебудову способів мислення і реакцій у екстремальних ситуаціях:

- *Когнітивне реструктурування* – допомагає виявити і скоригувати ірраціональні переконання («мені завжди щастить», «я повинен ризикувати, щоб довести свою силу»).
- *Техніка “Стоп – Подумай – Дій”* – формує коротку когнітивну паузу між стимулом і реакцією.
- *Премортем-аналіз* – уявлення гіпотетичного провалу дії ще до її початку, що активує реалістичну оцінку наслідків.
- *Техніка “Картування ризику”* – створення ментальної карти можливих наслідків для кожної дії, що відновлює аналітичну складову поведінки.

II група – Емоційно-регуляторні психотехніки. Їх мета – зниження афективного напруження та стабілізація психофізіологічного стану. Серед них можна назвати наступні:

- *Дихальні техніки* (методика 4-7-8, ритмічне дихання) – нормалізують вегетативні реакції.
- *Прогресивна м'язова релаксація* (Джекобсон) – знижує тілесну напругу, підвищує контроль над тілом.
- *Метод «заземлення»* – швидке переключення уваги на фізичні відчуття для виходу зі стану паніки.
- *Візуалізація контролю та успіху* – уявне програвання ситуацій, у яких людина спокійно, впевнено діє в екстремальних умовах.
- *Метод “Я-спостерігач”* – розвиток метапозиції – уміння відсторонено спостерігати за власними емоціями (“Я відчуваю страх, але можу ним керувати”).
- *Самонакази та самопідтримка* – короткі формули (“Я дію точно”, “Я зберігаю спокій”, “Я контролюю ризик”) закріплюють раціональну поведінку.

III група – психотехніки розвитку рефлексії та усвідомленості:

- *Метод “когнітивного дзеркала”* – короткий самоаналіз після кожного рішення («які емоції вплинули на моє рішення?»);
- *Ведення “щоденника рішень”* – сприяє формуванню внутрішньої відповідальності й рефлексії.

- *Майндфулнес-тренування* – знижують імпульсивність, розвивають спостережливу увагу до власних емоцій.

IV група - тілесно-орієнтовані психотехніки. У роботі з необґрунтованим ризиком важливим є відновлення зв'язку «тіло-свідомість», оскільки у стані гіпер-збудження цей зв'язок порушується. Цей тип технік презентують:

- *Психомоторні тренування* – відпрацювання реакцій у контрольованих стресових умовах.
- *Динамічні медитації* – використовуються для регулювання рівня енергії та агресії.

V група – психотехнічні програми у системі професійної підготовки. В екстремальній психології ефективними показали себе комплексні психотехнічні програми, які об'єднують когнітивні, емоційно-регуляційні та поведінкові елементи. Серед них:

- *Тренінги керованого ризику* (за моделлю С. Ситкіна) – відпрацювання прийняття рішення у ситуації невизначеності з подальшим груповим аналізом;
- *Психотехнічні симуляції* – моделювання небезпечних ситуацій з поступовим збільшенням складності, підкріплене рефлексивним обговоренням.
- *Стрес-інокуляційні тренінги* (Мейхенбаум) – покрокове формування «психологічного імунітету» до стресових стимулів⁷
- *Психотехніка “триколірного сигналу”* – використовується у військовій психології для миттєвої оцінки власного стану: зелена зона – контроль, жовта – настороженість, червона – імпульсивність, що потребує корекції.

3. Висновки

Узагальнення результатів дослідження й відповідного практичного досвіду дозволяє констатувати наступне:

- 1) необґрунтований ризик є результатом порушення саморегуляції в екстремальних умовах;
- 2) обґрунтований ризик стає ресурсом, а не загрозою;
- 3) систематичне застосування психотехнік формує у людини здатність діяти сміливо, але обґрунтовано, що є ключем до безпечної та ефективної поведінки в екстремальних ситуаціях, а також важливою умовою підвищення якості рішень і зміцнення психічного здоров'я.

References:

1. Вдовіченко О.В. (2019). Психологія ризику особистості: монографія. Одеса: ФОП Бондаренко М. О., 2019. 456 с.
2. Вдовиченко О.В. Элементы возникновения рискованного действия. Вісник ХНПУ імені Г.С. Сковороди. Психологія. Вип. 47, Частина I. X.: ХНПУ, 2014. С. 23-33.
3. Вдовиченко О.В. (2012). Теоретико–методологические подходы к рассмотрению риска как динамического процесса в психологии. Гуманітарний вісник Державного вищого навчального закладу «Переяслав-Хмельницький державний педагогічний університет імені Григорія Сковороди». Переяслав-Хмельницький, 2012. Випуск 25. С. 255-260.
4. Karpenko Z., Abramciow R. (2024). The methodological trends used for research on the efficiency of psychotherapy in the cultural-historical dimension. Psychological factors and technologies of personal self-fulfillment in different living conditions : Scientific monograph. Riga, Latvia : Baltija Publishing, 2024. P. 18-43.
5. Giddens A. (1990). The Consequences of Modernity. Cambridge, 1990. 188 p.

Transliteration of References:

1. Vdovichenko O.V. (2019) Psykholohiya ryzyku osobystosti: monohrafiya. Odesa : FOP Bondarenko M. O. 456 s.
2. Vdovychenko O.V. (2014) Élementy voznyknovenyya ryskovannoho deystvyiya. Visnyk KHNPУ imeni H.S. Skovorody. Psykholohiya. Vyp. 47, Chastyna I. KH.: KHNPУ. S. 23-33.
3. Vdovychenko O.V. (2012) Teoretyko–metodolohycheskye podkhody k rassmotrenyyu ryska kak dynamycheskoho protsessа v psykholohy. Humanitarnyy visnyk Derzhavnoho vyshchoho navchal'noho zakladu «Pereyaslav-Khmel'nyts'kyi derzhavnyy pedahohichnyy universytet imeni Hryhoriya Skovorody». Pereyaslav-Khmel'nyts'kyi, Vypusk 25. S. 255-260.
4. Karpenko Z., Abramciow R. (2024) The methodological trends used for research on the efficiency of psychotherapy in the cultural-historical dimension. Psychological factors and technologies of personal self-fulfillment in different living conditions : Scientific monograph. Riga, Latvia : Baltija Publishing. P. 18-43.
5. Giddens A. (1990) The Consequences of Modernity. Cambridge. 188 p.

The Author

Oksana VDOVICHENKO

Doctor of Psychological Sciences, Professor,

*Director of the Educational and Scientific Institute of
Psychology and Social Sciences,*

*The State institution "South Ukrainian National
Pedagogical University
by K.D. Ushynsky", Odesa, Ukraine
ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-0430-2295>
E-mail: Vdovichenko.OV@pdpu.edu.ua*

Abstracts

ОКСАНА ВДОВІЧЕНКО. Використання психотехнік для корекції необґрунтованого ризику в екстремальних ситуаціях. У даній роботі особлива увага приділяється виділенню елементів виникнення ризику, за допомогою їх уточнення можна дати ємне визначення в психологічній науці, а також співвіднести поняття, які ототожнюють з ним (ризиком). Також велику увагу приділяється психотехнікам, що забезпечують розвиток здатності людини керувати своїм емоційним станом, поведінкою й мисленням у складних умовах та екстремальних ситуаціях.

Ключові слова: ризик, небезпека, загроза, невизначеність, екстремальна ситуація, обґрунтований ризик, необґрунтований ризик.

OKSANA VDOVICHENKO. Wykorzystanie psychotechnik w celu korygowania nieuzasadnionego ryzyka w sytuacjach ekstremalnych. W niniejszej pracy szczególną uwagę poświęcono wyodrębnieniu elementów powstawania ryzyka, których doprecyzowanie umożliwia sformułowanie pojemnej definicji w naukach psychologicznych oraz korelację pojęć z nim (ryzykiem) utożsamianych. Szczególną uwagę poświęcono również psychotechnikom, które zapewniają rozwój zdolności jednostki do regulacji własnego stanu emocjonalnego, zachowania oraz myślenia w trudnych warunkach i sytuacjach ekstremalnych.

Słowa kluczowe: ryzyko, niebezpieczeństwo, zagrożenie, niepewność, sytuacja ekstremalna, ryzyko uzasadnione, ryzyko nieuzasadnione.

ISSN 2450-6486

<http://ehs.eeipsy.org>DOI: <https://doi.org/10.38014/ehs-ss.2026.1.11>

This publication was made with the funds of a joint Grant of
EEIP (Ukraine - France) and ChF "Education: Future"

Mariia KAZANZHY

Resources for stress management among today's students – future teachers and psychologists

MARIIA KAZANZHY. **Resources for stress management among today's students – future teachers and psychologists.** *This paper presents the findings of a study into the coping resources of contemporary students who are training to become teachers and psychologists. The following research methods were selected: the 'Brief COPE26' (C. Carver et al., adapted by N. Aleksina, D. Lavrinenko, O. Savchenko, O. Gerasymenko), the 'Perceived Stress Scale (PSS-10)' (S. Cohen, adapted by O.O. Veldbrecht and N.I. Tavorovetska) and the 'Values Profile' (S. Schwartz, adapted by I.I. Semkiv), the combination of which enables the identification of both personal values and the level of perceived stress, as well as the specific nature of stress coping. The research was conducted at the state institution «South Ukrainian National Pedagogical University named after K.D. Ushynsky». A total of 120 students from various disciplines, who are future teachers and psychologists, took part.*

A qualitative analysis of the data obtained was carried out. The study found that the level of perceived stress among all participants was quite high.

The most prominent strategies for coping with stressful situations were active coping, seeking emotional support, expressing feelings, acceptance, planning, utilising practical support, humour, and positive reframing. The least common strategies are self-blame, denial, turning to religion, and behavioural avoidance of the problem. The values of the students – future teachers and psychologists – are predominantly characterised by self-reliance, security, kindness, and universalism, which enables them to accumulate resources to help themselves and others.

Keywords: stress, coping, coping strategies, values, value structure, students, future teachers and psychologists.

1. Statement of the problem

The search for resources to cope with stress that builds up due to prolonged exposure to negative factors is particularly important during a protracted war, when tension and stress prevail, and the strength to overcome this situation and find the resources for a fulfilling life going forward is dwindling – hence the problem is becoming extremely pressing and requires an urgent solution.

2. Analysis of recent research and publications

Ukrainian youth and students are suffering from the effects of the war – the prolonged impact of stressors is affecting their emotional state, academic performance, ability to adapt to constant danger and extreme conditions, leading to personality changes and a negative impact on their mental health, etc.

It is therefore important to seek out ways to manage stress and discover new sources of meaning for a productive life. A person's value system is a key regulator of their life path and social existence, for it is values that serve as a guide for aspirations and a vector for development. It is therefore entirely natural that a person's values change, and so they require constant, careful study across many disciplines – particularly during periods of significant social upheaval and transformation in a person's life.

Ukrainian society is no exception; its trajectory of development is closely linked to the formation of a new European worldview and an affinity for European values. This is demonstrated by social developments and the direction of the state's development chosen by Ukrainian society.

The war has shown that Ukrainians' values are also changing and that they serve as a source of support for people in difficult times. The value orientations of Ukrainian society undergo transformation particularly at times of significant upheaval, which is important for identifying effective tools for personal development. The value foundations of social life are particularly significant in the context of war, information aggression and cultural changes, in order to comprehend the paths of development for the individual and Ukrainian society [2]. It is precisely through the prism of these values that a person's current understanding of their life, health, core meanings, rights and freedoms, and the parameters of interaction with other people and the state as a whole is reflected; through human values, the state's national security is strengthened by fostering constructive relations within society [4].

As for the learner, throughout history—regardless of the integration and mobility of education—the value of national development, the preservation of a nation's identity and uniqueness, and the promotion of diversity have remained paramount [5]. This is particularly relevant today for young people, who represent the future of the state, possess a value foundation and shape the value component of the future. Values are the foundation, the resource, and the motivational basis for development and progress. We will therefore examine the relationship between the values of today's youth and their resources for coping with stress, which form the basis of an individual's life and serve as a guide for choosing the direction of their actions.

The examination, analysis and synthesis of information regarding stress management and personal values have been the focus of many researchers, with particular attention paid to students. For instance, stress, anxiety and coping strategies among Ukrainian medical students during the war were investigated (V.V. Ogorenko, A.G. Kirichenko, V.M. Kornatsky, A.V. Shornikov, R.M. Timofeev, 2023), and it was found that (over 50%) of relatively adaptive and non-adaptive strategies, leading to pronounced anxiety [6]. O. Kraskov investigated the impact of war-related stress on the mental health of young people, involving students from the National University of Kyiv-Mohyla Academy. It was found that 62.6% of female students and 36.5% of male students exhibited symptoms of PTSD regardless of which part of Ukraine the students resided in; the stress factor 'constant threat of negative events' was noted by practically all respondents; the factor 'death or serious injury of a loved one' caused the highest level of stress, whilst the least significant factor, due to

habituation, was 'the sound of air-raid sirens' [9]. M. Tsymbaliuk and N. Zhigailo found, as a result of their study, that the war had a significant impact on students' psychological resilience; the severity and frequency of stress increased significantly with the onset of the war, whilst stress resilience, conversely, decreased significantly [8].

Aim of the article – to identify core values and coping strategies as resources for managing stress among students – future psychologists and teachers.

Methods and procedures. To achieve the stated aim and carry out the tasks, we used:

1) The 'Brief COPE26' coping scale (C. Carver et al., adapted by N. Aleksina, D. Lavrinenko, O. Savchenko and O. Gerasymenko) (Aleksina et al., 2024), the use of which provides information on the severity of psychological characteristics across scales such as 'Active Coping', 'Planning', 'Positive Reappraisal', 'Acceptance', 'Humour', 'Use of Emotional Support', 'Use of Instrumental Support', 'Expression of Feelings', 'Behavioural Avoidance of the Problem', 'Self-Blame', 'Turning to Religion', 'Denial' [1].

2) The 'Values Portrait' method (S.Schwartz, adapted by I.I. Semkiv) allows for the identification of information regarding personal values: 'benevolence', 'universalism', 'autonomy', 'stimulation', 'hedonism', 'achievement', 'power', 'conformity', 'security', 'tradition' [7].

3) Perceived Stress Scale (PSS-10) (S. Cohen, adapted by O.O. Veldbrecht, N.I. Tavrovetska) [3].

3. Research results

The study was conducted at the State Institution 'K.D.Ushynsky South Ukrainian National Pedagogical University' with the participation of students – future teachers and psychologists. The total sample comprised 120 individuals from various disciplines, with gender distribution corresponding to that of the general population.

Based on the study's findings, a qualitative analysis of the data was carried out. It was established that the level of perceived stress among all participants was above 24 points (out of a maximum of 40 points), meaning that all students experience stress, which is a constant feature of their lives. The most prominent strategies for coping with stressful situations were (in descending order of significance in percentage terms) – active coping, seeking emotional support, expressing feelings, acceptance, planning, seeking instrumental support, humour, and positive reframing. The

following coping strategies proved to be the least relevant for students: self-blame, denial, turning to religion, and behavioural avoidance of the problem, which indicates that individuals use various strategies for the conscious and effective management of stressful situations, which is extremely important in situations of prolonged stress. It can therefore be noted that the participants actively make efforts to overcome or avoid the stressor; they are characterised by active actions, deliberation and planning of efforts to counter the stressor, and they recognise and accept the fact that a stressful situation exists and needs to be overcome. The emotional sphere is involved in overcoming the stressful situation – both in terms of awareness of one's own feelings and in terms of emotional release and attempts to obtain emotional support from those around them, as well as approaching the stressor and the situation with humour and irony.

It is precisely this combination and the use by individuals of various strategies to manage themselves and the demands of a stressful situation that allows us to speak of conscious, controlled and appropriate coping behaviour aimed at overcoming the stressful situation [1].

The values of students – future teachers and psychologists – are predominantly characterised by the following: independence in achievement, security, friendliness and universalism. Despite the high ranking of the value of 'achievement', authority has the lowest expression among the proposed list; students attach the least importance to authority and have no desire to attain it.

Therefore, a person who prioritises such values is characterised as self-reliant, independent and responsible for their own choices. They take control of their own life and their own affairs, and value this both in themselves and in others. Safety is of paramount importance to them. Students demonstrate a high level of values related to personal success and self-development (achievement), as well as the prosocial values of friendliness and universalism.

S.H. Schwartz notes that the value of safety increases significantly and prevails in individuals who have such a need and find themselves in dangerous situations. Universalism and benevolence are prosocial values that manifest themselves in tolerance and understanding, a focus on the happiness and well-being of others, friendliness and support for others, and the importance of justice and equality [10].

The level of hedonism among students, manifested in the pursuit of sensual pleasure and deriving enjoyment from life, proved to be quite low. The same applies to conformism, although for those who value

conformism, it is important to ensure that their actions and behaviour align with social standards and expectations. This likely reflects the relativity of social standards and the occasional need to disregard them in crisis and extreme situations, as 'being obedient', 'behaving correctly', and 'never annoying or disturbing others' are not the prerogative of the modern individual who genuinely strives to conform to the norms of contemporary society.

The calculation of secondary indicators of coping strategies, namely: 'problem-focused coping', 'emotion-focused coping' and 'avoidant coping', showed that the first two types are characteristic of students, whilst avoidant coping is not typical of them.

Consequently, students are focused on actively overcoming challenges, seek support when necessary, demonstrate psychological resilience and strength, aim to change stressful situations, and adopt a constructive approach to resolving the problems that arise. At the same time, they do not become isolated in their own experiences; they are characterised by a sense of humour, the use of emotional support, and coping strategies based on faith, etc.

4. Conclusions

The study identified the prevailing values and coping strategies among contemporary students who will in future represent socio-economic professions (psychologists, educators). A relatively high level of perceived stress was observed among the students due to the situation of chronic tension and danger during the war. The student body is characterized by constructive coping strategies and, conversely, a tendency to avoid or distance themselves from the current stressor. The prevailing values are self-reliance, security, friendliness and universalism, which provide a value-based resource for self-support, personal development and the provision of helping activities in general. The prominence of the prosocial values of friendliness and universalism allows for the accumulation of resources to help oneself and others.

References:

1. Алексіна, Н., Лавриненко, Д., Савченко, О., Герасименко, О. (2024). Коротка шкала подолання «Brief COPE26»: українськомовна адаптація та модифікація для онлайн-діагностики. Інсайт: психологічні виміри суспільства, №12, 191-227. <https://doi.org/10.32999/2663-970X/2024-12-18>

2. Бондаренко, О. (2025). Трансформація ціннісних орієнтацій українського суспільства в контексті соціокультурних змін початку XXI століття. Вісник Національної академії керівних кадрів культури і мистецтв, №2, 99-106. DOI: <https://doi.org/10.32461/2226-3209.2.2025.338911>
3. Вельдбрехт, О.О., Тавровецька, Н.І. (2022). Шкала сприйнятого стресу (PSS-10): адаптація та апробація в умовах війни. Журнал сучасної психології, №2, 16-27. <https://doi.org/10.26661/2310-4368/2022-2-2>
4. Гладкий, В.В. (2021). Основні ознаки європейських цінностей. Матеріали II Міжнародної науково-методичної конференції «Ціннісно-орієнтований підхід в освіті і виклики євроінтеграції» (Суми, 28-29 травня 2021 р.) / ред. колегія: В.М.Завгородня, А.М.Куліш, та ін. Суми: Сумський державний університет, 35-41.
5. Золотухіна, С.Т., Іонова, О.М., Лупаренко, С.Є. (2021). Актуальні цінності сучасної європейської освіти. Педагогіка формування творчої особистості у вищій і загальноосвітній школах: зб. наук. пр. / Класич. приват. ун-т; редкол.: А.В.Сущенко (голов. ред.) та ін. Запоріжжя: КПУ, Вип. 76, Т.1, 42-46.
6. Огоренко, В.В., Кириченко, А.Г., Корнацький, В.М., Шорніков, А.В., Тимофеев, Р.М., Полякова, О.О., Широков, О.В. (2023). Тривога, стрес та стратегії подолання у українських студентів-медиків через рік збройної агресії проти України. Світ медицини та біології, Том 19, №86, 120-124.
7. Семків, І.І. (2013). Адаптація методики Ш.Шварца «Портрет цінностей» українською мовою. Практична психологія та соціальна робота, №1, 12-28.
8. Цимбалюк, М., Жигайло, Н. (2022). Формування стресостійкості студентів в умовах війни для правового та євроінтеграційного процесів. Вісник Львівського університету, Серія психологічні науки, Спецвипуск, 128-136.
9. Kraskov, O. (2024). Вплив факторів стресу, пов'язаних з війною в Україні, на психічне здоров'я молоді (на прикладі студентів 3-4 курсів Національного університету «Киево-Могилянська академія»). Психосоматична медицина та загальна практика, №9(3). URL: <https://uk.e-medjournal.com/index.php/psp/article/view/522/1097>
10. Schwartz, S.H. (1992). Universals in the structure and content of values: Theoretical advances and empirical tests in 20 countries. *Advances in Experimental Social Psychology*. Orlando, FL: Academic, Vol. 25, 1-65.

Transliteration of References:

1. Aleksina, N., Lavrynenko, D., Savchenko, O., Herasymenko, O. (2024). Korotka shkala podolannia «Brief COPE26»: ukrainskomovna adaptatsiia ta modyfikatsiia dlia onlain-diahnostyky [The Brief COPE26: a Ukrainian-language adaptation and modification for online assessment]. *Insait: psykholohichni vymiry suspilstva*, №12, 191-227. <https://doi.org/10.32999/2663-970X/2024-12-18> [in Ukrainian].
2. Bondarenko, O. (2025). Transformatsiia tsinnisnykh oriientatsii ukrainskoho suspilstva v konteksti sotsiokulturnykh zmin pochatku XXI stolittia [The

- transformation of value orientations in Ukrainian society in the context of socio-cultural changes at the beginning of the 21st century]. *Visnyk Natsionalnoi akademii kerivnykh kadriv kultury i mystetstv*, №2, 99-106. DOI: <https://doi.org/10.32461/2226-3209.2.2025.338911> [in Ukrainian].
3. Veldbrekht, O.O., Tavrovetska, N.I. (2022). Shkala spryiniatoho stresu (PSS-10): adaptatsiia ta aprobatyia v umovakh viiny [The Perceived Stress Scale (PSS-10): Adaptation and Validation in a Wartime Context]. *Zhurnal suchasnoi psykholohii*, №2, 16-27. <https://doi.org/10.26661/2310-4368/2022-2-2> [in Ukrainian].
 4. Hladkyi, V.V. (2021). Osnovni oznaky yevropeiskykh tsinnosti [Key characteristics of European values]. *Materialy II Mizhnarodnoi naukovo-metodychnoi konferentsii «Tsinnisno-orientovanyi pidkhid v osviti i vyklyky yevrointehratsii»* (Sumy, 28-29 travnia 2021 r.) / red. kolehiia: V.M.Zavhorodnia, A.M.Kulich, ta in. Sumy: Sumskyi derzhavnyi universytet, 35-41 [in Ukrainian].
 5. Zolotukhina, S.T., Ionova, O.M., Luparenko, S.Ie. (2021). Aktualni tsinnosti suchasnoi yevropeiskoi osvity [The core values of modern European education]. *Pedahohika formuvannia tvorchoi osobystosti u vyshchii i zahalnoosvitnii shkolakh: zb. nauk. pr. / Klasych. pryvat. un-t; redkol.: A.V.Sushchenko (holov. red.) ta in. Zaporizhzhia: KPU, Vyp. 76, T.1, 42-46* [in Ukrainian].
 6. Ohorenko, V.V., Kyrychenko, A.H., Kornatskyi, V.M., Shornikov, A.V., Tymofieiev, R.M., Poliakova, O.O., Shyrokov, O.V. (2023). Tryvoha, stres ta stratehii podolannia u ukraïnskyykh studentiv-medykiv cherez rik zbroinnoi ahresii proty Ukrainy [Anxiety, stress and coping strategies among Ukrainian medical students one year into the armed aggression against Ukraine]. *Svit medytsyny ta biolohii*, Tom 19, №86, 120-124 [in Ukrainian].
 7. Semkiv, I.I. (2013). Adaptatsiia metodyky Sh.Shvartsa «Portret tsinnosti» ukraïnskoiu movoiu [Adaptation of S. Schwartz's 'Values Portrait' methodology into Ukrainian]. *Praktychna psykholohiia ta sotsialna robota*, №1, 12-28 [in Ukrainian].
 8. Tymbaliuk, M., Zhyhailo, N. (2022). Formuvannia stresostiikosti studentiv v umovakh viiny dlia pravovoho ta yevrointehratsiinoho protsesiv [Developing students' resilience in times of war in the context of legal and European integration processes]. *Visnyk Lvivskoho universytetu, Seriia psykholohichni nauky, Spetsvypusk*, 128-136 [in Ukrainian].
 9. Kraskov, O. (2024). Vplyv faktoriv stresu, poviazanykh z viinoiu v Ukraini, na psykhychnie zdorovia molodi (na prykladi studentiv 3-4 kursiv Natsionalnoho universytetu «Kyievo-Mohylianska akademiia») [The impact of stress factors associated with the war in Ukraine on the mental health of young people (using third- and fourth-year students at the National University of Kyiv-Mohyla Academy as a case study)]. *Psykhosomatychna medytsyna ta zahalna praktyka*, №9(3). URL: <https://uk.e-medjournal.com/index.php/psp/article/view/522/1097> [in Ukrainian].

10. Schwartz, S.H. (1992). Universals in the structure and content of values: Theoretical advances and empirical tests in 20 countries. *Advances in Experimental Social Psychology*. Orlando, FL: Academic, Vol. 25, 1-65.

The Author

Mariia Yosypivna KAZANZHY
*Doctor of Psychology, Professor,
Head of the Department of General and
Differential Psychology,
State Institution «South Ukrainian National
Pedagogical University
by K.D. Ushynsky», Odessa, Ukraine
ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-8316-1288>
E-mail: kazanzhy.mariya@gmail.com*

Abstracts

**МАРІЯ КАЗАНЖИ. Ресурси управління стресом у сього-
днішніх студентів – майбутніх вчителів та психологів.** Пові-
домлення присвячене викладенню результатів дослідження ресурси
подолання стресу сучасних студентів, які є майбутніми педагога-
ми та психологами. Методики дослідження обрано наступні: «Ко-
ротка шкала подолання «Brief COPE26»» (Ч. Карвер та ін., в адап-
тації Н. Алексіної, Д. Лавриненка, О. Савченко, О. Герасименко),
«Шкала сприйнятого стресу (PSS-10)» (Ш. Коен, адаптація О.О.
Вельдбрехт, Н.І. Тавровецька) та «Портрет цінностей» (Ш. Шварц,
адаптація І.І. Семків), сукупність яких дозволяє встановити як цін-
ності особистості, так і рівень сприйнятого стресу та специфіку
стресоподолання. Базою дослідження виступив Державний заклад
«Південноукраїнський національний педагогічний університет імені
К.Д. Ушинського». Усього прийняло участь 120 студентів різних спе-
ціальностей, які є майбутніми педагогами та психологами.

Було проведено якісний аналіз отриманих даних. За результа-
ми дослідження встановлено, що рівень сприйнятого стресу у всіх
досліджуваних досить високий. Найбільш вираженими стратегіями
подолання стресової ситуації є активне подолання, використання
емоційної підтримки, вираження почуттів, прийняття, плануван-
ня, використання інструментальної підтримки, гумор, позитивне
переосмислення. Найменш актуальними є самозвинувачення, запе-

речення, звернення до релізії та поведінковий відхід від проблеми. Цінності студентів – майбутніх педагогів та психологів превалюють наступні – самостійність досягнення, безпека, доброзичливість та універсалізм, що дозволяє акумулювати ресурси для допомоги собі та іншим.

Ключові слова: стрес, подолання, копінг, копінг-стратегії, цінності, структура цінностей, студентська молодь, майбутні педагоги та психологи.

MARIA KAZANZHY. Zasoby zarządzania stresem wśród współczesnych studentów – przyszłych nauczycieli i psychologów.

Artykuł poświęcono przedstawieniu wyników badań zasobów radzenia sobie ze stresem wśród współczesnych studentów, przygotowujących się do pracy w zawodach pedagogicznych i psychologicznych. Zastosowano następujące metody badawcze: „Krótka skala radzenia sobie ze stresem (Brief COPE26)” (C. Carver i in., w adaptacji N. Aleksiej, D. Lavrynenki, O. Savchenko, O. Herasymenko), „Skala postrzeganego stresu (PSS-10)” (S. Cohen, adaptacja O.O. Veldbreht, N.I. Tavrovetska) oraz „Portret wartości” (S. Schwartz, adaptacja I.I. Semkiv), których połączenie pozwala na ustalenie zarówno wartości osobistych, jak i poziomu odczuwanego stresu oraz specyfikę radzenia sobie ze stresem. Baza badawcza obejmowała Państwową Instytucję „Południowoukraiński Narodowy Uniwersytet Pedagogiczny im. K.D. Uszynskiego”. W badaniu uczestniczyło 120 studentów różnych kierunków, przygotowujących się do pracy w zawodach pedagogicznych i psychologicznych.

Przeprowadzono analizę jakościową uzyskanych danych. Wyniki badania wykazały, że poziom odczuwanego wśród respondentów jest dość wysoki. Do najbardziej wyraźnych strategii radzenia sobie w sytuacjach stresowych należą: aktywne pokonywanie stresu, korzystanie ze wsparcia emocjonalnego, wyrażanie emocji, akceptacja, planowanie, korzystanie ze wsparcia instrumentalnego, humor oraz pozytywne przeformułowanie. Najbardziej stosowane strategie obejmują: obwinianie siebie, zaprzeczanie, zwracanie się ku religii oraz behawioralne unikanie problemu. W systemie wartości studentów – przyszłych pedagogów i psychologów – dominują: samodzielność w osiągnięciu celów, bezpieczeństwo, życzliwość oraz uniwersalizm, co pozwala mobilizować zasoby zarówno do samopomocy, jak i wsparcia innych osób.

Słowa kluczowe: stres, pokonanie, radzenie sobie ze stresem, strategie radzenia sobie ze stresem, wartości, system wartości, młodzież studencka, przyszli pedagodzy i psycholodowie.

ISSN 2450-6486

<http://ehs.eeipsy.org>DOI: <https://doi.org/10.38014/ehs-ss.2026.1.12>

This publication was made with the funds of a joint Grant of
EEIP (Ukraine - France) and ChF "Education: Future"

Oleksandra SYDORENKO

Theoretical and methodological framework for resiliency of participants in educational interaction amidst existential challenges of prolonged armed conflict

OLEKSANDRA SYDORENKO. Theoretical and methodological framework for resiliency of participants in educational interaction amidst existential challenges of prolonged armed conflict. *The article substantiates a theoretical and methodological framework of resiliency of participants in educational interaction amidst the conditions of prolonged armed conflict. The phenomenon of resiliency is analyzed not as a static feature, but as a dynamic process ("weaving") of an individual's adaptation to existential challenges. The author identifies three key components of the model: cognitive-reflective, emotional-regulatory and existential-value. Particular attention is paid to the transformation of the "will to meaning" into a development strategy despite destructive circumstances. Practical prospects for the implementation of the integrative model in the system of psychological support of higher education and modern educational management are determined. The use of the proposed framework is proven to contribute to the preservation of mental health and professional longevity*

of research and teaching staff, as well as to the successful socialization of education seekers in crisis conditions.

Keywords: *resiliency, educational interaction, existential challenges, armed conflict, theoretical and methodological framework, psychological support, educational management, will to meaning.*

1. Problem statement

The modern socio-cultural space of Ukraine is in a state of permanent transformation under the influence of extreme factors of wartime, which determines the need to rethink the fundamental principles of the higher education system functioning. A prolonged armed conflict is not just an external crisis event, but becomes a total existential challenge that changes the ontological status of educational interaction subjects. In this context, traditional adaptation strategies are insufficient, which actualizes the scientific search for individual's internal resources, capable of ensuring not only the preservation of mental homeostasis, but also professional and personal development in a situation of extreme uncertainty.

Resiliency within the educational discourse appears as an integrative ability of participants in the educational process to dynamically restore and constructively develop life strategies despite traumatic circumstances. The problem lies in the lack of a holistic theoretical and methodological framework that would combine cognitive, emotional-volitional and value-semantic components of resiliency into a single model of psychological support for education.

The connection of this problem with practical tasks is due to the urgent need to develop innovative models of education quality management in the context of migration processes and distance learning; to create effective tools to overcome the "existential vacuum" and symptoms of professional burnout among higher education teachers; to introduce European standards of psychological safety into the educational environment, which is a strategic task in the context of Ukraine's integration into the global educational space.

Thus, the substantiation of the theoretical and methodological resiliency framework is critically important for ensuring the continuity of the educational process and strengthening the mental health of the nation, which directly correlates with the priority areas of the modern pedagogical and psychological science development.

2. Analysis of recent research and publications

The problem of psychological resiliency and personality restoration in extreme conditions occupies a central place in modern world and domestic scientific thought. The fundamental basis for understanding the nature of human spirit in situations of extreme pressure is contained in the works by Viktor Frankl, who substantiated the concept of “man in search of true meaning” [14; 15; 16; 17; 18]. His theoretical propositions about the ability of an individual to resist circumstances through finding the meaning of life become the basic source for describing modern existential challenges faced by Ukrainian educators and students.

The concept of resiliency, which is developed in detail by the European theorist Boris Tsyriulnyk, gains a particular importance for our research. In his work “To talk about life against all odds. Resiliency as a mastery of survival”, he considers this phenomenon not as a static feature, but as a dynamic process of “weaving” security and meaning after a trauma [13]. This approach allows us to interpret resiliency in the educational space as a complex interaction between the individual resources of the subject and supporting environmental factors.

The genesis of the concept and classic reviews of resiliency trajectories are presented in the works by Amy Werner [20], who first introduced the term into scientific circulation, and George Bonanno [11; 12], whose research on adaptation after traumatic events is key to understanding the mechanisms of overcoming the post-traumatic stress disorder.

Domestic scientific discourse enriches the theoretical model through the analysis of an individual's adaptive capabilities in wartime. The latest conceptual provisions by S. D. Maksymenko (2025), which substantiate the resource potential of psychological support for education in conditions of existential pressure of wartime, are of particular importance for the development of the theoretical and methodological resiliency framework. The author emphasizes that overcoming the destructive impact of stress and fear is possible only through the synergy of innovative technologies and deep psychological methods, which allows subjects of educational interaction to maintain psycho-emotional stability in real time. In the context of our study the fundamental importance is lying in the scientist's analysis concerning the adaptation of the educational process to unpredictable situations, where resiliency is considered through the prism of maintaining mental homeostasis and taking into account cognitive transformations (in particular, clip thinking) as an adaptive response to a prolonged armed conflict. This approach allows us to integrate the technological component

into the structure of our methodological framework, strengthening its ability to respond to the acute present time existential challenges [7].

The work by the author's team under the leadership of V. G. Pank (2023) makes a significant contribution to the development of the applied tools of our theoretical and methodological framework. As part of the study of strategies for psychological support in wartime, scientists (V. V. Rybalka, S. K. Shandruk, D. D. Romanovskaya, etc.) systematized technologies for providing socio-pedagogical and psychological assistance to subjects of educational interaction who were directly affected by hostilities [8]. For our concept, their approach to generalizing the practical experience of psychological service workers is fundamental, which allows integrating effective methods of overcoming the consequences of war trauma into a holistic model of resiliency, adapted to the specifics of higher education institutions during periods of prolonged social cataclysms.

The conceptual basis of our theoretical and methodological framework is significantly supplemented in the work by N. I. Poviakel, who considered self-regulation of professional thinking as an integral mechanism for maintaining professional competence in the conditions of the strict requirements of modern life. In the context of the existential challenges of a prolonged armed conflict, the ability of subjects to arbitrary purposeful self-regulation, identified by the researcher, becomes particularly relevant, which acts not only as a means of preserving the psychological stability of higher education teachers, but also as a tool for activating their creative and intellectual potential in situations of extreme uncertainty [9].

For the development of our model, the author's position that self-regulation is a system of actions based on self-esteem and serves as the foundation for self-actualization of an individual in a destructive environment is fundamental. This allows integrating the regulatory component into the structure of resiliency of participants in educational interaction, ensuring the sustainability of the educational process and the professional longevity of teachers in conditions of prolonged social tension.

But despite the significant number of developments, there remains a need to integrate these approaches into a single theoretical and methodological framework adapted to the realities of a prolonged armed conflict.

3. Highlighting previously unresolved parts of the general problem and formulating the goals of the article

Despite thorough work of domestic and foreign scientists in the field of studying psychological resiliency, the issue of building resiliency

within the educational space in a situation of prolonged armed conflict remains insufficiently resolved in several fundamental aspects.

Firstly, most existing models (in particular, the concepts of E. Werner or J. Bonanno) are focused on restoring the individual after the end of a traumatic event, while modern Ukrainian realities require the development of mechanisms to maintain viability in conditions of permanent existential pressure, where the crisis does not have clear time limits.

Secondly, there is a certain fragmentation in scientific research: the resource capabilities of psychological support for the organization of educational processes (S. D. Maksymenko) and the mechanisms of self-regulation of teachers (N. I. Poviakel) are often considered autonomously. Instead, there is a lack of a holistic theoretical and methodological framework that would integrate the cognitive, emotional, and meaningful life resources of all participants in educational interaction – both students and scientific and pedagogical workers – into a single adaptive system.

In addition, the specifics of the “existential immunity” of the individual, which allows not only to survive, but also to find new professional and personal meanings in conditions of complete uncertainty, require additional study. The lack of a clearly structured methodological toolkit that would combine psychological safety with the effectiveness of educational management determines the relevance and vector of our research.

It was the need to overcome this methodological discontinuity and develop a multi-level resiliency framework adapted to the conditions of a protracted war that determined the choice of the topic and direction of the aforementioned article.

Given the critical need to develop effective strategies for preserving the mental health of participants in the educational process in crisis conditions, the main goal of the article is to theoretically substantiate and develop the author’s theoretical and methodological resiliency framework. This model is designed to ensure the adaptability and viability of entities of educational interaction who are under the constant determining influence of the existential challenges of a prolonged armed conflict.

To achieve the specified goal, the following scientific tasks are planned to be solved:

1. To carry out a conceptual analysis of the terminological field of the phenomenon of “resiliency” in the context of modern pedagogical psychology, highlighting its specifics in the conditions of the educational space.

2. To identify and classify key existential challenges (fear, ontological uncertainty, loss of meaningful life orientations) that arise before students and scientific and pedagogical workers in conditions of war.
3. To formulate the structural components of the methodological framework, in particular: cognitive (intellectual reflection), emotional-volitional (mechanisms of self-regulation) and existential-value (search for new meanings of activity).
4. To outline the practical prospects for implementing the proposed integrative model into the system of psychological support of higher education and modern educational management.

It is expected that the development of such a framework will not only minimize the destructive consequences of trauma, but will also contribute to the professional and personal development of participants in educational interaction despite the current limiting circumstances.

4. Main results

Conceptualization of the theoretical and methodological framework requires, first of all, a thorough definitive analysis of the terminological field of resiliency. The etymological roots of the concept of “resiliency” (stability, elasticity) have a long history of use in the natural sciences, but its active implementation in psychological discourse began only in the 70s of the XX century [5, p. 5].

To build a holistic model of stability, it is essential to refer to the definition of the American Psychological Association (APA, 2023), according to which resiliency is interpreted as an iterative process and the result of the successful adaptation of the subject to destructive circumstances. This is achieved through the integration of cognitive, emotional and behavioral flexibility, which allows the individual to adequately respond to external and internal challenges [10].

It is worth noting that in the Ukrainian-speaking scientific segment, there is a certain polysemy and terminological diffusion, since the category of “resilience” is often interpreted as “viability”, “psychological elasticity”, “stress resistance” or “durability”. Such variability of interpretations necessitates a clear methodological distinction. Following such researchers as D. Assonov and O. Khaustova (2019), we differentiate between the concepts of “resilience”, viewed as a dynamic, time-extended process of adaptation, and “resiliency”, defined as an integrative property (or capacity) of the individual to respond constructively to destructive environmental influences [1].

Therefore, within our methodological framework, resilience appears as a multi-vector phenomenon, which, according to the approaches of Assonov and Khaustova, is characterized by three modalities [1]: maintaining the stability of mental homeostasis directly during stress exposure; prompt restoration of functional norm after leveling the action of traumatic factors; the effect of post-traumatic growth – the acquisition of qualitatively new personal constructs and reaching a higher level of life activity as a result of overcoming the crisis.

In the context of modern pedagogical psychology and the educational space, which is under the influence of a long-term armed conflict, the resiliency of interaction participants acquires specific features. It appears not simply as a mechanism for returning to the pre-crisis state, but as an active strategy for transforming traumatic experience into a resource for further learning and professional growth. Based on the ideas of V. Frankl as regards the “will to meaning” and B. Tsyriulnyk’s concept of the “art of survival”, we consider resiliency as the foundation of our framework, which combines individual psychological resilience with the supporting resources of the academic community.

Thus, the distinction between resiliency as an ability and resilience as a process allows us to build a flexible model of psychological support, where the development of personal qualities of a teacher and a student (resiliency) ensures the success of the overall process of restoring the educational system (resilience) in the face of existential challenges.

The implementation of the tasks of our research requires a thorough classification and analysis of existential challenges that determine the transformation of psychological state of educational interaction subjects. In conditions of a prolonged war, the educational space ceases to be only an environment for the transmission of knowledge, turning into a zone of constant overcoming of extreme situations.

The foundation for understanding the depth of these transformations is the analysis of the results of the All-Ukrainian survey “Your resiliency in war conditions” (O. Kokun, 2022) [4], as well as monitoring the dominant emotional reactions of Ukrainians during the period of full-scale invasion. Data from the twelfth wave of the study by the Gradus Research analytical center (2025) indicate that dynamic changes in the existential orientations of the population are accompanied by a consistently high level of stress [19, p. 3].

Synthesizing the findings of representatives of domestic science (U. Kohut, O. Sikora, T. Vdovychyn, 2022 [3]; O. Kuklin, N. Azmuk, I.

Dernova, 2023 [6]; A. Veliksar, 2025 [2]), we have classified the key destructive factors according to three vectors:

1. Vector of ontological danger and fear. The constant threat to life (air raids, shelling) and the need for teachers to be responsible for the safety of students create a state of permanent “emotional tone”, which leads to deep psychophysical exhaustion. This actualizes Viktor Frankl’s concept of “existential anxiety”, where the fear of death comes into conflict with the need to continue professional activity.
2. Vector of ontological uncertainty. The instability of learning conditions, interruptions in communication, forced migration of participants in the educational process, and double burden on applicants destroy the usual “picture of the world”. In this context, resiliency, according to Borys Tsyriulnyk, appears as the ability to “weave” new connections and structure chaos, adapting educational strategies to conditions of complete unpredictability.
3. The vector of loss of meaningful life orientations. Decreased motivation to study, devaluation of long-term planning, and symptoms of professional burnout in educators become a direct consequence of a prolonged stay in crisis. As modern researchers (in particular, V. G. Panok and N. I. Povyakel) emphasize, preserving the quality of education in such conditions is possible only through rethinking traditional approaches and intensive psychological support.

Of particular importance is the fact that today the teacher not only broadcasts content, but also becomes a “bearer of resiliency”, which requires a high level of self-regulation of professional thinking. Thus, the identified challenges are not just external obstacles; they are structural elements of our theoretical and methodological framework, where each challenge requires a corresponding resource component of resiliency to level it.

The development of a theoretical and methodological framework of resiliency in conditions of a prolonged armed conflict requires, first of all, the determination of the terminological field of research. The phenomenon of resiliency in modern psychological science is gradually transforming from a description of a static personality trait into an understanding of the dynamic process of adaptation and post-traumatic growth. As Borys Tsyriulnyk noted, resiliency is not just the ability to endure, but a complex “weaving” of security and meanings that allows an individual

to integrate traumatic experience into a new life strategy [13, p. 33]. For educational interaction, this means a transition from a “survival” strategy to a “development despite circumstances” strategy.

Based on the ideas of Viktor Frankl, we consider resiliency as a manifestation of “noodynamics” – a spiritual effort aimed at finding meaning even in situations of extreme existential pressure [14, pp. 103-105]. In the context of military challenges, the will to meaning becomes the core around which our methodological framework is built.

Given the research objectives, we propose a three-level structure of the resiliency framework:

1. Cognitive-reflective component. It is based on the ability to intellectually process stressful information. In this aspect, the provisions of S. D. Maksymenko (2025) regarding the consideration of “clip thinking” and modern technologies as resources for maintaining mental homeostasis in conditions of unpredictability are extremely relevant [7]. Resiliency here is manifested through the flexibility of cognitive schemes and the ability to quickly reflect on changing environmental conditions.
2. Emotional-regulatory component. This component focuses on mastering anxiety and managing internal resources. Based on the work by N. I. Pov'yakel [9], we define self-regulation as a system of actions based on self-assessment and purposeful subordination of mental functions to the current tasks of professional and educational activities. It is the ability to arbitrary self-regulation that allows participants in educational interaction to maintain professional stability and quality of education during periods of social cataclysms.
3. Existential-value component. It is integrative and is responsible for finding new goals. Here we integrate the applied experience described in the manual edited by V. G. Pank (2023), which emphasizes the importance of psychological support for overcoming the consequences of armed actions through socio-pedagogical support [8].

Therefore, the proposed resiliency framework appears to be a holistic multi-level system, where cognitive reflection, volitional self-regulation, and existential search for meaning form a reliable protective barrier against the destructive impact of war.

The final stage of substantiation of our theoretical and methodological framework is the determination of specific trajectories of its implementation

in the architecture of modern educational management and the system of psychological support of higher education. In the conditions of existential challenges of a long war, the proposed model ceases to be a purely theoretical construct, turning into an applied toolkit for stabilizing educational interaction.

A promising direction in the field of educational management is the revision of human resource management strategies (HR management at the university) with an emphasis on “resilient leadership”. This involves:

1. Implementation of flexible schedules and modular training systems that take into account psychophysical exhaustion and safety risks of participants in the process.
2. Creation of “psychological unloading zones” and digital platforms for asynchronous interaction, which minimizes the impact of technical failures on the cognitive component of resiliency.
3. Formation of a culture of academic support, where administrative resources are directed not only to control, but also to prevent professional burnout of scientific and pedagogical workers.

In the system of psychological support, the practical implementation of the model should take place through a multi-level program of trainings and seminars. Based on the work by V. G. Pank and N. I. Pov'yakel, we identify the following priorities:

- 1) at the level of the cognitive component – training in information hygiene techniques and critical analysis in conditions of media pressure, which allows maintaining intellectual stability;
- 2) at the level of the emotional-volitional component – implementation of self-regulation methods (mindfulness, breathing exercises, grounding techniques), adapted for use directly during training sessions;
- 3) at the level of the existential-value component – conducting facilitation sessions aimed at reflecting on professional meanings, which helps teachers and students integrate the experience of war into their own identity as a resource for further development.

An important perspective is also the integration of the proposed framework into the content of the disciplines of the psychological and pedagogical cycle. This will allow future specialists not only to possess knowledge, but also to possess “existential immunity”, which is critically important for the restoration of the country’s human resources potential.

Thus, the integrative model of resiliency appears as a viable mechanism for the modernization of higher education, capable of transforming educational institutions into centers of psychological safety and post-traumatic growth despite the destructive circumstances of today.

5. Conclusions

Within the conducted research, a holistic theoretical and methodological substantiation of the resiliency framework concerning participants in educational interaction was carried out, which is critically important for maintaining the functionality of higher education in conditions of a prolonged armed conflict.

The obtained scientific results allow us to formulate the following conclusions:

1. It has been established that in conditions of existential pressure, resiliency is not a static property, but a dynamic process (“weaving”) of adaptation that integrates individual resources of the personality with supporting factors of the academic environment.
2. The key vectors of existential threats have been identified: ontological danger, situational uncertainty and erosion of meaningful life guidelines. It is proven that these factors determine the transformation of the psychological state of subjects, requiring the implementation of new resource mechanisms.
3. A three-level model of resiliency has been substantiated, which includes cognitive-reflexive (intellectual stress processing), emotional-regulatory (self-regulation system of professional thinking) and existential-value (search for new meanings) components.
4. The prospects for implementing the model in educational management through the development of “resilient leadership” and the creation of multi-level psychological support programs have been determined. This allows higher education institutions to transform into centers of psychological safety and post-traumatic growth.

Prospects for further exploration are seen in the empirical verification of the developed framework and the study of the features of the formation of “existential immunity” in teachers and students of various specialties, in particular in the conditions of digitalization and migration processes.

References:

1. Асонов, Д., & Хаустова, О. (2019). Розвиток концепції резилієнсу в науковій літературі протягом останніх років. *Psychosomatic Medicine and General Practice*, 4(4), Article e0404219.
2. Велисар, Н. В. (2025). Сучасні виклики для українських освітян та здобувачів освіти. *Всеосвіта*.
3. Когут, У., Сікора, О., & Вдовичин, Т. (2022). Виклики навчання та викладання в умовах війни. *Молодь і ринок*, 6(204), 83-88.
4. Кокун, О. М. (2022). Всеукраїнське опитування «Твоя життєстійкість в умовах війни»: препринт. Інститут психології імені Г. С. Костюка НАПН України.
5. Кокун, О. М., & Мельничук, Т. І. (2023). Резилієнс-довідник: практичний посібник. Інститут психології імені Г. С. Костюка НАПН України.
6. Куклін, О. В., Азьмук, Н. А., & Дернова, І. А. (2023). Резильентність національної системи вищої освіти: оцінка, напрямки посилення. *Проблеми економіки*, 2(56), 63-73.
7. Максименко, С. Д. (2025). Ресурсні можливості психологічного супроводу організації освітніх процесів в екстремальних умовах воєнного часу: взаємодія з технологіями та кліповим мисленням. У Костюківські читання: збірник матеріалів наукових доповідей (с. 69-74). Інститут психології імені Г. С. Костюка НАПН України.
8. Панок, В. Г., Рибалка, В. В., Шандрук, С. К. та ін. (2023). *Методики психологічного супроводу учасників освітнього процесу в умовах війни* (В. Г. Панок, Ред.). УНМЦ практичної психології і соціальної роботи.
9. Пов'якель, Н. І. (2004). Саморегуляція професійного мислення в системі фахової підготовки практичних психологів [Докторська дисертація, Національний педагогічний університет імені М. П. Драгоманова].
10. American Psychological Association. (2023). *Resilience*.
11. Bonanno, G. A. (2009). *The other side of sadness: What the new science of bereavement tells us about life after loss*. Basic Books.
12. Bonanno, G. A. (2021). *The resilience paradox: Why are we better at coping than we think?* Basic Books.
13. Cyrulnik, B. (1999). *Un merveilleux malheur*. Éditions Odile Jacob.
14. Frankl, V. E. (1946). *...trotzdem Ja zum Leben sagen: Ein Psychologe erlebt das Konzentrationslager*. Franz Deuticke.
15. Frankl, V. E. (1946). *Ärztliche Seelsorge: Grundlagen der Logotherapie und Existenzanalyse*. Deuticke.
16. Frankl, V. E. (1956). *Theorie und Therapie der Neurosen: Einführung in Logotherapie und Existenzanalyse*. Urban & Schwarzenberg.
17. Frankl, V. E. (1972). *Der Wille zum Sinn: Ausgewählte Vorträge über Logotherapie*. Hans Huber.
18. Frankl, V. E. (1985). *Der Mensch vor der Frage nach dem Sinn: Eine Auswahl aus dem Gesamtwerk*. Piper.

19. Gradus Research Company. (2025). Суспільно-політичні настрої під час повномасштабного вторгнення військ російської федерації на територію України – дванадцята хвиля дослідження: аналітичний звіт.
20. Werner, E. E., & Smith, R. S. (1992). *Overcoming the odds: High risk children from birth to adulthood*. Cornell University Press.

Transliteration of References:

1. American Psychological Association. (2023). Resilience.
2. Assonov, D., & Khaustova, O. (2019). Rozvytok kontseptsii rezyliensu v naukovi literaturi protiahom ostannikh rokiv [Development of the resilience concept in scientific literature during recent years]. *Psychosomatic Medicine and General Practice*, 4(4), Article e0404219.
3. Bonanno, G. A. (2009). *The other side of sadness: What the new science of bereavement tells us about life after loss*. Basic Books.
4. Bonanno, G. A. (2021). *The resilience paradox: Why are we better at coping than we think?* Basic Books.
5. Cyrulnik, B. (1999). *Un merveilleux malheur [A Brilliant Misfortune]*. Éditions Odile Jacob.
6. Frankl, V. E. (1946). ...trotzdem Ja zum Leben sagen: Ein Psychologe erlebt das Konzentrationslager [...Saying Yes to Life in Spite of Everything: A Psychologist Experiences the Concentration Camp]. Franz Deuticke.
7. Frankl, V. E. (1946). *Ärztliche Seelsorge: Grundlagen der Logotherapie und Existenzanalyse [The Doctor and the Soul: From Psychotherapy to Logotherapy]*. Deuticke.
8. Frankl, V. E. (1956). *Theorie und Therapie der Neurosen: Einführung in Logotherapie und Existenzanalyse [Theory and Therapy of Neuroses: An Introduction to Logotherapy and Existential Analysis]*. Urban & Schwarzenberg.
9. Frankl, V. E. (1972). *Der Wille zum Sinn: Ausgewählte Vorträge über Logotherapie [The Will to Meaning: Selected Lectures on Logotherapy]*. Hans Huber.
10. Frankl, V. E. (1985). *Der Mensch vor der Frage nach dem Sinn: Eine Auswahl aus dem Complete Works [Man's Search for Meaning: A Selection from the Complete Works]*. Piper.
11. Gradus Research Company. (2025). *Suspilno-politychni nastroi pid chas povnomasshtabnoho vtorhnennia viisk rosiiskoi federatsii na terytoriiu Ukrainy – dvanadtsiata khvyliia doslidzhennia: analitychnyi zvit [Socio-political moods during the full-scale invasion of the Russian Federation troops into the territory of Ukraine – the twelfth wave of research: analytical report]*.
12. Kohut, U., Sikora, O., & Vdovychyn, T. (2022). *Vyklyky navchannia ta vykladannia v umovakh viiny [Challenges of learning and teaching in conditions of war]*. *Molod i rynok*, 6(204), 83-88.

13. Kokun, O. M. (2022). Vseukrainske opytuvannia "Tvoia zhyttiistiikist v umovakh viiny": prepyrnt [All-Ukrainian survey "Your resilience in conditions of war": preprint]. G.S. Kostiuk Institute of Psychology of the NAES of Ukraine.
14. Kokun, O. M., & Melnychuk, T. I. (2023). Rezyliens-dovidnyk: praktychnyi posibnyk [Resilience handbook: a practical guide]. G.S. Kostiuk Institute of Psychology of the NAES of Ukraine.
15. Kuklin, O. V., Azmuk, N. A., & Dernova, I. A. (2023). Rezylientnist natsionalnoi systemy vyshchoi osvity: otsinka, napriamky posylennia [Resilience of the national higher education system: assessment, directions of strengthening]. *Problemy ekonomiky*, 2(56), 63-73.
16. Maksymenko, S. D. (2025). Resursni mozhlyvosti psykholohichnoho suprovodu orhanizatsii osvithnykh protsesiv v ekstremalnykh umovakh voiennoho chasu: vzaiemodiia z tekhnolohiiamy ta klipovym myslenniam [Resource opportunities for psychological support of the organization of educational processes in extreme conditions of wartime: interaction with technologies and clip thinking]. In *Kostiukivski chytannia: zbirnyk materialiv naukovykh dopovidei* (pp. 69-74). G.S. Kostiuk Institute of Psychology of the NAES of Ukraine.
17. Panok, V. H., Rybalka, V. V., Shandruk, S. K. et al. (2023). Metodyky psykholohichnoho suprovodu uchasnykiv osvithnioho protsesu v umovakh viiny [Methods of psychological support for participants of the educational process in conditions of war] (V. H. Panok, Ed.). Ukrainian Scientific-Methodological Center of Applied Psychology and Social Work.
18. Povyakel, N. I. (2004). Samorehuliatsiia profesiinoho myslennia v sistemi fakhovoi pidhotovky praktychnykh psykholohiv [Self-regulation of professional thinking in the system of professional training of practical psychologists] [Doctoral dissertation, National Pedagogical Dragomanov University].
19. Veliksar, N. V. (2025). Suchasni vyklyky dlia ukrainskykh osvitian ta zdobuvachiv osvity [Modern challenges for Ukrainian educators and students]. *Vseosvita*.
20. Werner, E. E., & Smith, R. S. (1992). *Overcoming the odds: High risk children from birth to adulthood*. Cornell University Press.

The Author

Oleksandra Yuriivna SYDORENKO
*Candidate of Psychological Sciences,
Associate Professor,
Department of Social and Behavioral Sciences,
Kherson State Agrarian and Economic University,
Kherson / Kropyvnyiyskyi, Ukraine
ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-0781-1423>
E-mail: olexa.sid@gmail.com*

Abstracts

ОЛЕКСАНДРА СИДОРЕНКО. Теоретико-методологічний конструктор резильєнтності учасників освітньої взаємодії в умовах екзистенційних викликів тривалого воєнного конфлікту. У статті обґрунтовано теоретико-методологічний конструктор резильєнтності учасників освітньої взаємодії в умовах тривалого воєнного конфлікту. Феномен резильєнтності проаналізовано не як статичну рису, а як динамічний процес («плетіння») адаптації особистості до екзистенційних викликів. Автором виокремлено три ключові компоненти моделі: когнітивно-рефлексивний, емоційно-регулятивний та екзистенційно-ціннісний. Особливу увагу приділено трансформації «волі до сенсу» у стратегію розвитку всупереч деструктивним обставинам. Визначено практичні перспективи впровадження інтегративної моделі в систему психологічного супроводу вищої школи та сучасний освітній менеджмент. Доведено, що застосування запропонованого конструктора сприяє збереженню ментального здоров'я та професійному довголіттю науково-педагогічних працівників, а також успішній соціалізації здобувачів освіти в кризових умовах.

Ключові слова: резильєнтність, освітня взаємодія, екзистенційні виклики, воєнний конфлікт, теоретико-методологічний конструктор, психологічний супровід, освітній менеджмент, воля до сенсу.

OLEKSAANDRA SYDORENKO. Teoretyczno-metodologiczny konstruktor rezyliencji uczestników interakcji edukacyjnej w warunkach egzystencjalnych wyzwań długotrwałego konfliktu zbrojnego. W artykule uzasadniono teoretyczno-metodologiczny konstruktor rezyliencji uczestników interakcji edukacyjnej w warunkach długotrwałego konfliktu zbrojnego. Zjawisko rezyliencji przeanalizowano nie jako cechę statyczną, lecz jako dynamiczny proces („konstruowanie”) adaptacji jednostki do wyzwań egzystencjalnych. Autor wyróżnia trzy kluczowe komponenty modelu: poznawczo-refleksyjny, emocjonalno-regulacyjny oraz egzystencjalno-wartościowy. Szczególną uwagę poświęcono transformacji „woli sensu” w strategię rozwoju pomimo destrukcyjnych warunków. Określono praktyczne perspektywy wdrożenia modelu integracyjnego do systemu wsparcia psychologicznego szkolnictwa

wyższego oraz współczesnego zarządzania edukacją. Wykazano, że zastosowanie zaproponowanego konstruktora sprzyja zachowaniu zdrowia psychicznego oraz zawodowej długowieczności pracowników naukowo-dydaktycznych, a także wspiera skuteczną socjalizację studentów w warunkach kryzysowych.

Słowa kluczowe: rezyliencja, interakcja edukacyjna, wyzwania egzystencjalne, konflikt zbrojny, konstruktor teoretyczno-metodologiczny, wsparcie psychologiczne, zarządzanie edukacją, wola sensu.

4.

SCHOOL EDUCATION IN WARTIME

EDUKACJA SZKOLNA W CZASIE WOJNY

ISSN 2450-6486

<http://ehs.eeipsy.org>DOI: <https://doi.org/10.38014/ehs-ss.2026.1.13>

This publication was made with the funds of a joint Grant of
EEIP (Ukraine - France) and ChF "Education: Future"

Світлана ТАНАНА

Переваги та недоліки змішаного навчання англійської мови в умовах воєнного стану в старшій школі

SVITLANA TANANA. **Advantages and disadvantages of the blended learning of English in conditions of martial law in the secondary school.** *The blended learning allows for flexibility and versatility in the educational process, contributes to a more complete disclosure of the potential of pupils of senior classes, due to the absence of restrictions on the quantity and quality of distance learning courses is discovered in it. The blended form of education in higher school opens up opportunities even for those pupils which miss high school classes for valid or even frivolous reasons is determined. This form of education is especially a priority for high school pupils which due to health reasons, study individually. Within the blended form of education, there are certain adjustments that require urgent solutions due to power outages throughout Ukraine. In the blended form of English language learning, high school students independently connect to the lesson using the selected link and study completely remotely in accordance with the methodology of the selected educational institution. It is emphasized that one of the innovative*

technologies of teaching in high school during the study of English, capable of ensuring the development of these competencies and creating a modern educational environment, is blended learning. The essence of the concept of «blended learning» is revealed, which is interpreted as an educational concept through which a student will be able to receive knowledge both remotely, through the Internet, and in person with a teacher. Blended learning is a new educational phenomenon that is closely related to the use of modern digital tools for educational purposes, namely the possibilities of their effective application in the process of mastering new knowledge and skills, taking into account the individual needs of pupils of senior classes, developing their ability to combine different forms of educational activity, independent and group work. Blended learning in secondary education institutions is one of the newest forms of organizing the educational process, in which all or part of the lessons are carried out using modern information and telecommunication technologies. At the same time, territorial remoteness and different locations of teachers and students are a modern phenomenon. The main condition for the successful and effective organization of blended learning is the dissemination of the experience of English teachers in the media through presentations, videos, photo reports, articles and publications that are published on the official websites of educational institutions and organizations, as well as on social networks. It has been proven that in the difficult psychological conditions of martial law, this creates a good mood and sets the participants of the educational process up for success, helps improve the qualifications of pedagogical workers, accumulates theoretical and practical material for teachers for their own methodological developments, develops information and communication competence as one of the main competencies of the New Ukrainian School. Blended learning in general education institutions opens up the opportunity to implement a qualitatively new level of training for pupils of senior classes while studying English.

Key words: innovative educational environment, blended form of education, English language, pupils of senior classes, modern information and multimedia technologies.

1. Постановка проблеми

Масштабні за своїми використанням інноваційні процеси в Новій українській школі, потребують переходу в навчанні від традиційного пасивного накопичення суми знань до вмотивованого засвоєння здобувачами освіти технологій здобуття наукової інформації та відповідних умінь реалізовувати свої знання під час вивчення англійської мови [3].

Майже третій рік війни в Україні, призвів до переведення всіх загальноосвітніх закладів на перехід до змішаної форми навчання. Готовність до дистанційного навчання наразі є різною, особливо виникають проблеми з відсутністю інтернету (довготривале відключення від світла під час тривалих обстрілів рф), комп'ютерів, навчально-методичного забезпечення в мережі Інтернет.

Агресія росії проти України завдає непоправної шкоди всім сферам українського суспільства. Від бомбардувань та обстрілів маємо десятки тисяч загиблих і поранених мирних жителів, мільйони біженців до країн Європейського Союзу (ЄС) та внутрішньо переміщених осіб, зруйнована житлова, критична та соціальна інфраструктура, зокрема знищено та пошкоджено тисячі навчальних закладів. Студенти та учні, перебуваючи у вимушеній соціальній ізоляції під час пандемії COVID-19, зіткнулися з низкою проблем, пов'язаних із відсутністю фізичної й психологічної безпеки, втратою рідних і близьких, обмеженим доступом до технологій та енергоресурсів [12].

В умовах воєнного стану ситуація ускладнюється низкою нових викликів: загроза авіаційних і ракетних атак по всій країні; непридатність традиційних моделей навчання через руйнування енергетичної інфраструктури та відсутність стабільного доступу до електроенергії; встановлення освітніх зв'язків між учителями та учнями старшої школи за умов їх перебування у статусі біженців або тимчасово переміщених осіб; часткове обмеження доступу до Інтернету через відсутність підготовленості провайдерів до роботи в умовах блекауту; неготовність навчальних закладів до функціонування без альтернативних джерел електричної енергії (генераторів) та без стабільного доступу до мережі Інтернет для педагогів; неповне заселення студентських гуртожитків (містечок) внутрішньо переміщеними особами; використання матеріально-технічної бази вищих навчальних закладів на більш безпечних територіях інших університетів, що переміщені із зони бойових дій [14].

Тому одним із пріоритетних завдань національної системи освіти є створення умов для безперешкодного доступу до якісного освітнього процесу в безпечних регіонах. З початком воєнного стану Міністерство освіти і науки України рекомендувало закладам освіти адаптувати навчальний процес залежно від ситуації безпеки, обираючи дистанційну або змішану форму навчання.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Науково-методичні засади проблеми змішаного навчання вивчали провідні зарубіжні та вітчизняні науковці: К. Бонк, Е. Банадос, Т. Вілков, Кл. Віттейкер, Ч. Грехем, Дж. Грін, К. Масвел, К. Такер, Бр. Томлінсон; К. Бугайчук, О. Кривонос, В. Кухаренко, М. Носкова та інші. Характерні особливості впровадження елементів змішаного навчання у процесі навчання англійської мови у закладах загальної середньої освіти виокремили К. Бугайчук, І. Воротникова, Л. Данькевич, В. Кухаренко, М. Лила, В. Фандей, О. Шроль.

Мета статті – дослідити та проаналізувати переваги та недоліки змішаного навчання англійської мови в умовах воєнного стану в старшій школі.

Для досягнення мети та розв'язання завдань застосовувався комплекс наукових *методів*: емпіричні – метод спостереження (з'ясування стану проведення змішаного навчання в сучасній вищій школі та рівня методичної підготовки викладачів до його організації); теоретичні методи – аналіз психолого-педагогічної та методичної літератури для визначення стану дослідження проблеми; дослідження рівня сформованості пізнавальної активності здобувачів освіти під час змішаного навчання: контент-аналіз.

2. Виклад основного матеріалу

В Україні змішане навчання є відносно новим напрямом, що наразі перебуває на етапі становлення та практичного впровадження. Змішане навчання – це підхід, за якого частина освітнього процесу відбувається під безпосереднім керівництвом викладача під час занять, а інша частина передбачає самостійну роботу студентів із використанням електронних ресурсів. Важливо зазначити, що баланс між цими складовими може варіюватися залежно від конкретних обставин та потреб студентів.

Однією з ключових відмінностей змішаного навчання від традиційної освітньої системи є активне застосування інтерактивних технологій для отримання знань і доступу до навчальних матеріалів.

Це означає, що технології стають не лише допоміжним засобом, а й повноцінним інструментом у навчальному процесі.

Однак змішане навчання також передбачає поєднання різних методів і підходів до навчання, а також варіативність у подачі матеріалу. Наприклад, частина навчального контенту може бути присвячена груповій роботі, під час якої студенти спільно виконують завдання або аналізують певну тему. Інша частина матеріалу може бути розрахована на самостійне опрацювання, що дає змогу глибше дослідити тему у власному темпі.

Важливою особливістю змішаного навчання є його гнучкість – воно може відбуватися як у традиційній аудиторії, так і дистанційно завдяки використанню електронних ресурсів та онлайн-платформ [13].

Як зазначає К.Л. Бугайчук, національна освітня система поки не має власних розроблених моделей змішаного та дистанційного навчання. Тому українські заклади загальноосвітньої школи здебільшого орієнтуються на міжнародний досвід, адаптуючи різні методики відповідно до своїх умов [4, с. 10]. Вивчення успішних практик, аналіз недоліків і поступове вдосконалення підходів можуть сприяти створенню більш системного та стандартизованого впровадження змішаного навчання в Україні.

Досвід дистанційного навчання під час пандемії COVID-19 дозволив швидше адаптуватися до онлайн-формату в умовах воєнного стану. Однак на той час перехід до дистанційної освіти відбувся без глибокого аналізу її характеристик з урахуванням специфіки професійної освіти. Війна, в свою чергу, вимагає врахування нових аспектів безпеки. У цей складний для країни час змішана форма навчання доступна всім здобувачам освіти загальноосвітніх закладів. Перехід на змішану форму навчання англійської мови в умовах воєнного стану в старшій школі поставив перед загальноосвітніми закладами складне завдання організації навчальної діяльності – онлайн навчання. Освіта як одна з найважливіших складових суспільства, залежить від нагальних процесів, що відбуваються в ньому, і повинна як найшвидше реагувати на виклики часу, впливати на всі процеси і сторони життя, оскільки впливає та розвиває молоду особистість, формує певні життєві погляди [11].

Використання змішаного навчання англійської мови в умовах воєнного стану в старшій школі дає змогу вчителю англійської мови та здобувачам освіти взаємодіяти в режимі реального часу,

що стало особливо важливим в період війни. Водночас, оволодіння інформаційними різними ресурсами дає можливість постійно підвищувати рівень кваліфікації не тільки з навчальних дисциплін, але й з комп'ютерних та інформаційних технологій. Змішана форма навчання забезпечує систематичну й ефективну інтерактивність, між вчителем англійської мови та учнями старшої школи під час вивчення англійської мови.

На сьогодні особливої уваги заслуговує сучасний стан освітнього процесу в старшій школі, проблеми впровадження дистанційного навчання, змішаних форм під час вивчення англійської мови в умовах воєнного стану.

Серед суттєвих переваг змішаної форми навчання англійської мови в умовах воєнного стану можна відзначити наступні [16]:

- мобільність та економія часу;
- самовдосконалення під час навчання при змішаній формі навчання в умовах воєнного часу;
- готовність до постійного оволодіння новими знаннями з англійської мови;
- можливість навчатися в будь-якому місці, не виходячи з особистого помешкання. Учні старшої школи можуть вчитися, не виходячи з дому, перебуваючи у будь-якій точці планети. Щоб приступити до навчання, необхідний лише комп'ютер з доступом до Інтернету;
- відсутність необхідності щодня відвідувати освітній навчальний заклад – значна перевага для старшокласників з обмеженими можливостями здоров'я, для проживаючих у важкодоступних місцевостях, батьків з маленькими дітьми;
- можливість навчатися англійській мові у будь-який час (при наявності інтернету);
- доступність навчальних матеріалів. Доступ до всієї необхідної літератури відкривається учням після реєстрації в системі дистанційного навчання, або він отримує навчальні матеріали електронною поштою. Зникає проблема нестачі чи відсутності підручників, навчальних посібників чи методичок;
- мобільність. Зв'язок з вчителями, репетиторами здійснюється різними способами: як on-line, так і off-line. Проконсультуватися з вчителем англійської мови за допомогою електронної пошти іноді ефективніше та швидше, ніж прийти до школи (наявність повітряних тривог);

- індивідуальний підхід до кожного учня старшої школи під час вивчення англійської мови. При традиційному навчанні вчителю під час проведення уроку англійської мови досить важко приділити необхідну кількість уваги всім учням класу, підлаштуватися під темп роботи кожного. Використання дистанційних технологій підходить для організації індивідуального підходу;
- зручність. Вчителі, репетитори, викладачі, що займаються педагогічною діяльністю дистанційно, можуть приділяти увагу більшій кількості учнів і працювати, навіть перебуваючи у відраженні чи на конференції за кордоном.

Разом з тим, дистанційне навчання не позбавлене і ряду недоліків, серед основних: відсутність зворотного зв'язку з вчителем англійської мови, великий обсяг домашніх завдань, технічні проблеми, низьке забезпечення комп'ютерною технікою, коли один комп'ютер мають використовувати і батьки для роботи, і діти для навчання, недостатня фізична активність учнів, недостатність спілкування з однолітками, порушення звичного ритму життя і режиму. Батьки нарікають, що держава не забезпечила учнів і вчителів сучасними гаджетами, як це було зроблено в інших країнах [15, с. 27].

Також, для якісного навчання необхідна сильна мотивація. Практично весь навчальний матеріал учень старшої школи, що вчиться віддалено опрацьовує самостійно. Це вимагає достатньої сили волі, відповідальності і самоконтролю. Швидше за все, ніхто його підганяти чи заохочувати до навчання не стане. Підтримувати потрібний темп навчання без контролю з боку вдається не всім.

Нестача практичних вмінь та навичок після дистанційних уроків – теж суттєвий недолік віддаленого навчання. Досить проблемно якісно організувати дистанційне навчання за напрямками підготовки та спеціальностями, на яких передбачена велика кількість практичних занять, серед яких і шкільний предмет «англійська мова».

Ще одним недоліком є залежність від подачі електроенергії. Після руйнувань енергосистеми російськими ракетами, українці змушені значно зменшити споживання енергоресурсів. Укренерго щодня вдається до радикальних заходів – екстрених, аварійних, віялових і планових відключень електроенергії. Відповідно, коли немає світла й інтернету, дистанційне навчання практично не можливе.

Отже, найбільш поширеними засобами організації дистанційного навчання на сьогодні є засоби, що базуються на Інтернет-технологіях

– електронна пошта, відеоконференції, чати, форуми, веб-сайти, онлайн-бібліотеки, файли розсилок. Загалом впровадження інноваційних дистанційних технологій у навчальний процес спрямоване на глибше осмислення навчального матеріалу; формування таких компетентностей, як: комунікативна (безпосереднє спілкування та через засоби мережі), інформаційна (пошук інформації з різних джерел та можливість її критичного осмислення), самоосвітня (вміння вчитися самостійно) [1, с. 94].

Нормативна база змінювалась досить швидко в залежності від потреб та успішності боротьби із коронавірусною хворобою. Тим не менше, в будь якому випадку якість нормативно-правової бази дистанційної освіти та швидкість її обговорення і прийняття зросли в кілька разів в порівнянні із доковідним періодом. Зараз, в часі війни, дистанційне навчання також є надзвичайно актуальним. Адже багато дітей, через воєнні дії, змушені були покинути свої домівки, і, відповідно, й навчальні заклади, і переїхати в безпечніше місце. Проте, завдяки дистанційним технологіям, вони змогли продовжити навчання віддалено.

Головною умовою успішної та ефективної організації змішаного навчання є розповсюдження досвіду роботи вчителів у засобах масової інформації. Такими можуть бути презентації, відеоролики, фоторепортажі, статті і публікації, які оприлюднюються на офіційних сайтах закладів та установ освіти, а також в соцмережах. У нелегких психологічних умовах затяжного карантину й воєнного стану це створює хороший настрій та налаштовує учасників освітнього процесу на успіх, допомагає підвищенню кваліфікації педагогічних працівників, накопичує для вчителів теоретичний і практичний матеріал для власних методичних розробок, виробляє інформаційно-комунікаційну компетентність, одну із основних компетентностей Нової української школи [5, с. 204].

Змішане навчання розширює можливості студентів для активної взаємодії з навчальним матеріалом та сприяє більш персоналізованому підходу до освіти, що позитивно впливає на засвоєння знань і розвиток навичок. Змішане навчання передбачає нову роль викладачів, які виступають не лише як оцінювачі знань, а як фасилітатори освітнього процесу. Їхнє завдання полягає не тільки в перевірці успішності студентів, а й у підтримці активної взаємодії, відстеженні їхнього прогресу та наданні необхідної допомоги. Таким чином, учителі виходять за межі традиційної ролі спостерігачів і

стають менторами.

Ця трансформація відкриває для учнів старшої школи нові можливості у сприйнятті навчання, дозволяючи їм отримувати не лише знання, а й постійну підтримку та рекомендації від викладачів. Завдяки цьому учні старшої школи можуть обговорювати навчальні питання, ділитися думками та глибше досліджувати матеріал, що робить освітній процес більш інтерактивним та персоналізованим [10].

3. Висновки

Змішана форма навчання англійської мови у старших класах не позбавлена і низки недоліків: відсутність зворотного зв'язку з викладачем, великий обсяг самостійних, реферативних завдань, технічні проблеми, низьке забезпечення комп'ютерною технікою (коли один комп'ютер мають використовувати всі члени родини, і здобувачі освіти для навчання).

Проведене дослідження не вичерпує всіх аспектів означеної проблеми. Перспективи подальшого вивчення вбачаємо в розробці теоретико-практичного впровадження змішаного навчання із застосуванням цифрових технологій у вітчизняних закладах середньої освіти та обґрунтування з урахуванням світового досвіду та національних особливостей освітньої системи в Україні в умовах воєнного стану.

References:

1. Аврамчук А.М., Коваль Т.І. Використання системи MOODLE для створення мультимедійних електронних освітніх ресурсів з мовних дисциплін: зарубіжний і вітчизняний досвід. Педагогічний процес: теорія і практика (Серія: Педагогіка). 2019. № 2 (53). С. 93-99. URL: http://lib.iitta.gov.ua/704502/1/pptp_2016_2_18.pdf.
2. Блощинський І. Г. Сутність та зміст поняття «дистанційне навчання» в зарубіжній та вітчизняній науковій літературі. URL: [file:///C:/Users/Admin/Downloads/Vnadps_2015_3_4%20\(1\).pdf](file:///C:/Users/Admin/Downloads/Vnadps_2015_3_4%20(1).pdf) (дата звернення: 28.11.2020).
3. Браславська О.В., Покась Л. І. Інноваційна педагогічна технологія як засіб формування методичних компетентностей для роботи майбутнього вчителя англійської мови. URL : <http://enpuir.npu.edu.ua/bitstream>.
4. Бугайчук К.Л. Змішане навчання: теоретичний аналіз та стратегія впровадження в освітній процес закладів загальної середньої освіти. Інформаційні технології і засоби навчання, №4, С. 1-14, 2023. URL: <https://journal.iitta.gov.ua/index.php/itlt/article/view/1434/1070>.

5. Воронкін О. С. Персональні навчальні мережі в системі дистанційної освіти. New information technologies in education for all: learning environment : матер VI Міжнар. конф. (ІТЕА–2011). Київ, 2021. С. 202–208.
6. Закон України «Про освіту» (2017). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19#Text>.
7. Закон України «Про повну загальну середню освіту» (2020).URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/463-20#Text>.
8. Концепція реалізації державної політики у сфері реформування загальної середньої освіти «Нова українська школа» (2016). URL: <https://www.kmu.gov.ua/npas/249613934>.
9. Концепція реалізації державної політики у сфері реформування загальної середньої освіти «Нова українська школа» на період до 2029 року URL: <https://www.kmu.gov.ua/npas/249613934>.
10. Кухаренко В.М., Березенська С.М., Бугайчук К.Л., Олійник Н.Ю., Олійник Т.О., Рибалко О.В., Сиротенко Н.Г., Столяревська А.Л. Теорія та практика змішаного навчання: монографія. Харків: НТУ «ХПІ», 2016. 284 с.
11. Лист Міністерства освіти і науки України від 23 березня 2020 року №1/9- 173 «Щодо організації освітнього процесу в закладах загальної середньої освіти під час карантину». URL: https://vin-osvita.gov.ua/uploads/documents/1_9-173.pdf.
12. Максак І. В. «Blended learning» як інноваційний підхід у формуванні професійної компетентності вчителя англійської мови: URL: http://visnyk.chnpri.edu.ua/?wpfb_dl=1334.
13. Орловська О.В. Змішане навчання у викладанні та вивченні англійської мови. URL: <https://elar.khmnpu.edu.ua/handle/123456789/12732>.
14. Постанова Кабінету Міністрів України від 23.07. 2024 № 841 «Про початок навчального року під час воєнного стану в Україні» URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/841-2024-%D0%BF#Text>
15. Танана С.М. Інноваційні підходи до викладання іноземних мов в умовах удосконалення вищої освіти. Science. Research. Development #26. Philology, sociology and culturology. Monografia. Warszawa, «Diamond trading tour», 2020. Р. 25-28.
16. Чорна В.М. Впровадження технології змішаного навчання на уроках англійської мови. URL: https://znayshov.com/FR/19170/Ped_nauka_XXXVIII_XXXIX-92-96.pdf

Transliteration of References:

1. Avramchuk, A.M., Koval, T.I. (2019). Vykorystannia systemy MOODLE dlia stvorennia multymediinykh elektronnykh osvitynykh resursiv z movnykh dystsyplin: zarubizhnyi i vitchyzniani dosvid [Using the MOODLE system to create multimedia electronic educational resources in language disciplines:

- foreign and domestic experience]. Pedahohichnyi protses: teoriia i praktyka (Ceriia: Pedahohika) – Pedagogical process: theory and practice (Series: Pedagogy), 2 (53), 93-99 [in Ukrainian].
2. Bloshchynskyi, I.H. (2015). Sutnist ta zmist poniattia «dystantsiine navchannia» v zarubizhnii ta vitchyzniani naukovii literaturi [The essence and content of the concept of "distance learning" in foreign and domestic scientific literature]. URL:file:///C:/Users/Admin/Downloads/Vnadps_2015_3_4%20(1).pdf [in Ukrainian].
 3. Braslavska, O.V., & Pokas L. I. Innovatsiina pedahohichna tekhnolohiia yak zasib formuvannia metodychnykh kompetentnostei dlia roboty maibutnoho vchytelia anhliiskoi movy [Innovative pedagogical technology as a means of forming methodological competencies for the work of a future English teacher]. URL : <http://enpuir.npu.edu.ua/bitstream> [in Ukrainian].
 4. Buhaichuk, K.L. (2023). Zmishane navchannia: teoretychnyi analiz ta stratehiia vprovadzhennia v osvittii protses zakladiv zahalnoi serednoi osvity [Blended learning: theoretical analysis and strategy for implementation in the educational process of secondary education institutions.]. Informatsiini tekhnolohii i zasoby navchannia – Information technologies and learning tools, 4, 1-14. URL: <https://journal.iitta.gov.ua/index.php/itlt/article/view/1434/1070> [in Ukrainian].
 5. Voronkin, O. S. (2021). Personalni navchalni merezhi v systemi dystantsiinoi osvity [Personal learning networks in the distance education system]. New information technologies in education for all: learning environment : mater VI Mizhnar. Konf. (ITEA–2011). Kyiv, 202–208 [in Ukrainian].
 6. Zakon Ukrainy «Pro osvitu» [Law of Ukraine "On Education"] (2017). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19#Text> [in Ukrainian].
 7. Zakon Ukrainy «Pro povnu zahalnu seredniu osvitu» [Law of Ukraine "On Complete General Secondary Education"] (2020). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/463-20#Text> [in Ukrainian].
 8. Kontseptsiiia realizatsii derzhavnoi polityky u sferi reformuvannia zahalnoi serednoi osvity «Nova ukrainska shkola» [Concept of implementation of state policy in the field of reforming general secondary education "New Ukrainian School"] (2016). URL: <https://www.kmu.gov.ua/npas/249613934> [in Ukrainian].
 9. Kontseptsiiia realizatsii derzhavnoi polityky u sferi reformuvannia zahalnoi serednoi osvity «Nova ukrainska shkola» na period do 2029 roku [Concept of implementation of state policy in the field of reforming general secondary education "New Ukrainian School" for the period until 2029]. URL: <https://www.kmu.gov.ua/npas/249613934> [in Ukrainian].
 10. Kukhareno, V.M., Berezenska, S.M., Buhaichuk, K.L., Oliinyk, N.Iu., Oliinyk, T.O., Rybalko, O.V., Syrotenko, N.H., & Stoliarevska, A.L. (2016). Teoriia ta praktyka zmishanoho navchannia: monohrafiia [Theory and practice of blended learning: monograph]. Kharkiv: NTU «KhPI» [in Ukrainian].

11. Lyst Ministerstva osvity i nauky Ukrainy vid 23 bereznia 2020 roku №1/9- 173 «Shchodo orhanizatsii osvitnoho protsesu v zakladakh zahalnoi serednoi osvity pid chas karantynu» [Letter of the Ministry of Education and Science of Ukraine dated March 23, 2020 No. 1/9-173 "Regarding the organization of the educational process in secondary education institutions during quarantine"]. URL: https://vin-osvita.gov.ua/uploads/documents/1_9-173.pdf [in Ukrainian].
12. Maksak, I. V. «Blended learning» yak innovatsiinyi pidkhid u formuvanni profesiinoi kompetentnosti vchytelia anhliiskoi movy ["Blended learning" as an innovative approach in forming the professional competence of an English teacher]. URL: http://visnyk.chnpu.edu.ua/?wpfb_dl=1334 [in Ukrainian].
13. Orlovska, O.V. Zmishane navchannia u vykladanni ta vyvchenni anhliiskoi movy [Blended learning in English language teaching and learning]. URL: <https://elar.khmn.edu.ua/handle/123456789/12732> [in Ukrainian].
14. Postanova Kabinetu Ministriv Ukrain vid 23.07. 2024 № 841 «Pro pochatok navchalnoho roku pid chas voiennoho stanu v Ukraini» [Resolution of the Cabinet of Ministers of Ukraine dated 23.07. 2024 No. 841 "On the beginning of the academic year during martial law in Ukraine"]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/841-2024-%D0%BF#Text> [in Ukrainian].
15. Tanana, S.M. (2020). Innovatsiini pidkhody do vykladannia inozemnykh mov v umovakh udoskonalennia vyshchoi osvity. Science. Research. Development #26. Philology, sociology and culturology. Monografia. Warszawa, «Diamond trading tour», 25-28 [in Ukrainian].
16. Chorna, V.M. Vprovadzhennia tekhnolohii zmishanoho navchannia na urokakh anhliiskoi movy [Implementing blended learning technology in English lessons]. URL: https://znayshov.com/FR/19170/Ped_nauka_XXXVIII_XXXIX-92-96.pdf [in Ukrainian].

The Author

Svitlana TANANA

Candidate of Pedagogical Sciences, Associate Professor,

Teacher of the Highest Category,

KZ KOR "Pereyaslav Military Sports

Lyceum "Patriot",

Pereyaslav, Ukraine

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-6088-0738>,

E-mail: tananasvetlana@gmail.com

Abstracts

СВІТЛАНА ТАНАНА. Переваги та недоліки змішаного навчання англійської мови в умовах воєнного стану в старшій школі. Змішане навчання є однією з інноваційних технологій навчання у старшій школі під час вивчення англійської мови, здатної забезпечити розвиток мовних компетентностей і створити сучасне освітнє середовище. Розкрито сутність поняття «змішаного навчання», що трактується як освітня концепція, завдяки якій учень зможе отримувати знання, дистанційно, через мережу Інтернет, так і очно з учителем. Акцентовано увагу, що змішане навчання є новим навчальним явищем, яке тісно пов'язане із використанням сучасних цифрових засобів з освітньою метою, а саме можливостями їх ефективного застосування у процесі оволодіння новими знаннями та навичками з урахуванням індивідуальних потреб старшокласників, формування у них здатності до поєднання різних форм навчальної діяльності, самостійної та групової роботи. Змішана форма навчання в закладах загальної середньої освіти – це одна із новітніх форм організації навчального процесу, при якій усі чи частина занять здійснюється із використанням сучасних інформаційних, і телекомунікаційних технологій. При цьому територіальна віддаленість та різна локація вчителів та учнів є сьогоденним явищем. Головною умовою успішної та ефективної організації змішаного навчання є розповсюдження досвіду роботи вчителів англійської мови у засобах масової інформації через презентації, відеоролики, фоторепортажі, статті й публікації, які оприлюднюються на офіційних сайтах закладів та установ освіти, а також у соцмережах. Доведено, що в нелегких психологічних умовах воєнного стану це створює хороший настрій та налаштовує учасників освітнього процесу на успіх, допомагає підвищенню кваліфікації педагогічних працівників, накопичує для вчителів теоретичний і практичний матеріал для власних методичних розробок, виробляє інформаційно-комунікаційну компетентність як одну з основних компетентностей Нової української школи. Змішане навчання у загальноосвітніх навчальних закладах відкриває можливість імплементувати на якісно новий рівень підготовку учнів у старшій школі під час вивчення англійської мови.

Ключові слова: інноваційне освітнє середовище, змішана форма навчання, англійська мова, учні старших класів, інформаційні та мультимедійні сучасні технології.

SVITLANA TANANA. **Zalety i wady nauczania mieszanego języka angielskiego w szkole ponadpodstawowej w okresie stanu wojennego.** *Nauczanie mieszane jest jedną z innowacyjnych technologii dydaktycznych stosowanych w szkołach ponadpodstawowych, umożliwiającą rozwój kompetencji językowych i tworzenie nowoczesnego środowiska edukacyjnego. Ujawnia się istotę koncepcji „nauczania mieszanego”, które jest interpretowane jako koncepcja edukacyjna zakładająca możliwość zdobywania wiedzy zarówno zdalnie, przez Internet, jak i bezpośrednio z nauczycielem. Podkreślono, że nauczanie mieszane to nowe zjawisko edukacyjne, ściśle związane z wykorzystaniem nowoczesnych narzędzi cyfrowych w celach edukacyjnych, a mianowicie z możliwościami ich efektywnego zastosowania w procesie opanowywania nowej wiedzy i umiejętności z uwzględnieniem indywidualnych potrzeb uczniów szkół ponadpodstawowych oraz kształtowaniem ich zdolności do łączenia różnych form aktywności edukacyjnej, pracy samodzielnej i grupowej. Zajęcia w formule mieszanej w szkołach ogólnokształcących stanowią jedną z nowoczesnych form organizacji procesu edukacyjnego, w której całość lub część zajęć prowadzona jest z wykorzystaniem nowoczesnych technologii informacyjno-telekomunikacyjnych. Jednocześnie współczesnym zjawiskiem jest geograficzne rozproszenie oraz zróżnicowana lokalizacja nauczycieli i uczniów. Za podstawowy warunek skutecznej i efektywnej organizacji nauczania mieszanego uznaje się upowszechnianie doświadczeń nauczycieli języka angielskiego w mediach poprzez prezentacje, materiały wideo, fotoreportaże, artykuły i publikacje, które są publikowane na oficjalnych stronach internetowych placówek oświatowych i instytucji edukacyjnych, a także w sieciach społecznościowych. Wykazano, że w trudnych warunkach psychologicznych stanu wojennego sprzyja to polepszeniu humoru i motywuje uczestników procesu edukacyjnego na sukces, przyczynia się do podnoszenia kwalifikacji kadry pedagogicznej, gromadzi materiały teoretyczne i praktyczne dla nauczycieli do własnych opracowań metodycznych oraz rozwija kompetencje informacyjno-komunikacyjne jako jedną z kluczowych kompetencji Nowej Szkoły Ukrainskiej. Nauczanie mieszane w szkołach ogólnokształcących otwiera możliwość wdrożenia na jakościowo nowym poziomie procesu kształcenia uczniów szkół ponadpodstawowych w zakresie nauczania języka angielskiego.*

Słowa kluczowe: *innowacyjne środowisko edukacyjne, nauczanie mieszane, język angielski, uczniowie szkół ponadpodstawowych, nowoczesne technologie informacyjne i multimedialne.*

Contents

1. PSYCHOLOGICAL AND PEDAGOGICAL ASPECTS OF MODERN EDUCATION..... 3

Svitlana BYKOVA

Psychological indicators of personal achievement:
results of a content analysis of students' work in
various disciplines 4

Natalia DUBININA, Yanina MARYANKO, Tatiana KARTEL

Foreign language competence as a component of
preparation of future civil-engineers for international
cooperation 15

Alona OHNEVA

Social intelligence as a regulator of interpersonal
interaction styles of students. The article examines
social intelligence as a psychological mechanism
regulating interpersonal interaction styles among students 34

Natalia OHORODNYK

Developing future seafarers' soft skills through
maritime English in the context of professional
personality growth 44

Tetiana PLEKHANOVA

Emotional intelligence as a professional success factor
for pediatric interns 54

Oleh YATSUKH

Implementation of Case-based learning in online
teaching of «Civil safety»..... 63

2. REFORMING EDUCATION IN WARTIME 73**Lidia DERKACH**

Lessons from the Ukrainian experience of reforming
higher education in the context of cognitive warfare:
main trends and challenges. 74

**3. PSYCHOLOGICAL RESILIENCE AND ITS
SUPPORT IN WARTIME..... 87****Inna VARNAVSKA, Olesia SAMKOVA**

Psychological resilience of the residents of the Kherson
region in the context of a prolonged military conflict: a
four-year retrospective analysis 88

Oleksii VASYLENKO

Contemporary theoretical perspectives on the mental
health of student youth under wartime conditions: the
role of personal resources in coping with stress 101

Oksana VDOVICHENKO

Using psychotechniques to correct unjustified risk in
extreme situations. 115

Mariia KAZANZHY

Resources for stress management among today's
students – future teachers and psychologists..... 126

Oleksandra SYDORENKO

Theoretical and methodological framework for
resiliency of participants in educational interaction
amidst existential challenges of prolonged armed conflict 136

4. SCHOOL EDUCATION IN WARTIME 152**Svitlana TANANA**

Advantages and disadvantages of the blended learning
of English in conditions of martial law
in the secondary school 153

Spis treści

1. PSYCHOLOGICZNE I PEDAGOGICZNE ASPEKTY WSPÓŁCZESNEJ EDUKACJI. 3

Switłana BYKOWA

Psychologiczne wskaźniki osiągnięć osobistych:
wyniki analizy treści prac studentów z różnych dyscyplin. 4

Natalia DUBININA, Yanina MARIANKO,

Tetiana KARTEL

Kompetencja języków obcych jako składnik
przygotowania przyszłych inżynierów budownictwa
do współpracy międzynarodowej 15

Alona OGNIEWA

Inteligencja społeczna jako regulator stylów interakcji
interpersonalnych studentów 34

Natalia OHORODNYK

Rozwój kompetencji miękkich przyszłych marynarzy
poprzez język angielski morski w kontekście rozwoju
osobowości zawodowej 44

Tetiana PLEKHANOVA

Inteligencja emocjonalna jako czynnik sukcesu
zawodowego stażystów pediatrycznych 54

Oleh YATSUKH

Wykorzystanie metody studium przypadku w
nauczaniu zdalnym przedmiotu «Bezpieczeństwo cywilne» 63

2. REFORMA EDUKACJI W CZASIE WOJNY 73**Lidiia DERKACH**

Wnioski z Ukraińskich doświadczeń reformowania
szkolnictwa wyższego w warunkach wojny
kognitywnej: główne tendencje i wyzwania. 74

**3. ODPORNOŚĆ PSYCHICZNA I JEJ WSPARCIE
W CZASIE WOJNY..... 87****Inna VARNAVSKA, Olesia SAMKOWA**

Odporność psychologiczna mieszkańców obwodu
Chersońskiego w warunkach długotrwałego konfliktu
zbrojnego: czteroletnia analiza retrospektywna 88

Oleksii WASYLENKO

Współczesne perspektywy teoretyczne dotyczące
zdrowia psychicznego młodzieży studenckiej w
warunkach wojny: rola zasobów osobistych w
zarządzaniu stresem. 101

Oksana VDOVICHENKO

Wykorzystanie psychotechnik w celu korygowania
nieuzasadnionego ryzyka w sytuacjach ekstremalnych. 115

Mariia KAZANZHY

Zasoby zarządzania stresem wśród współczesnych
studentów – przyszłych nauczycieli i psychologów 126

Oleksaandra SYDORENKO

Teoretyczno-metodologiczny konstruktor rezyliencji
uczestników interakcji edukacyjnej w warunkach
egzystencjalnych wyzwań długotrwałego
konfliktu zbrojnego 136

4. EDUKACJA SZKOLNA W CZASIE WOJNY..... 152**Svitlana TANANA**

Zalety i wady nauczania mieszanego języka
angielskiego w szkole ponadpodstawowej w okresie
stanu wojennego. 153

Зміст

1. ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНІ АСПЕКТИ СУЧАСНОЇ ОСВІТИ. 3

Світлана БИКОВА

Психологічні показники особистісних досягнень:
результати контент-аналізу робіт студентів з
різних дисциплін 4

Наталя ДУБІНІНА, Яніна МАР'ЯНКО, Тетяна КАРТЕЛЬ

Іншомовна компетенція як складова підготовки
майбутніх інженерів-будівельників до
міжнародного співробітництва. 15

Альона ОГНЕВА

Соціальний інтелект як регулятор стилів
міжособистісної взаємодії студентів 34

Наталія ОГОРОДНИК

Розвиток м'яких навичок майбутніх моряків через
морську англійську мову в контексті професійного
особистісного зростання 44

Тетяна ПЛЕХАНОВА

Емоційний інтелект як фактор професійного успіху
інтернів-педіатрів 54

Олег ЯЦУХ

Застосування кейс-методу в дистанційній освіті при
викладанні дисципліни «Цивільна безпека» 63

2. РЕФОРМУВАННЯ ОСВІТИ В УМОВАХ ВІЙНИ 73**Лідія ДЕРКАЧ**

Уроки українського досвіду реформування вищої освіти в умовах когнітивної війни: головні тенденції та виклики 74

3. ПСИХОЛОГІЧНА СТІЙКІСТЬ ТА ЇЇ ПІДТРИМКА В УМОВАХ ВІЙНИ 87**Інна ВАРНАВСЬКА, Олеся САМКОВА**

Психологічна стійкість жителів Херсонщини в умовах тривалого воєнного конфлікту: чотирирічний ретроспективний аналіз 88

Олексій ВАСИЛЕНКО

Сучасні теоретичні перспективи щодо психічного здоров'я студентської молоді в умовах військового часу: роль особистісних ресурсів у подоланні стресу 101

Оксана ВДОВІЧЕНКО

Використання психотехнік для корекції необґрунтованого ризику в екстремальних ситуаціях 115

Марія КАЗАНЖИ

Ресурси управління стресом у сьогоdnішніх студентів – майбутніх вчителів та психологів 126

Олександра СИДОРЕНКО

Теоретико-методологічний конструктор резильєнтності учасників освітньої взаємодії в умовах екзистенційних викликів тривалого воєнного конфлікту 136

4. ШКІЛЬНА ОСВІТА В УМОВАХ ВІЙНИ 152**Світлана ТАНАНА**

Переваги та недоліки змішаного навчання англійської мови в умовах воєнного стану в старшій школі. 153

WORK APPLICATION

Editorial Board EHS:S&S Takes the evaluation and publication of original materials, previously unpublished texts and only the ones that at the same time do not pass any publishing process.

Language(s) of publication: English, Polish. Possibility of the publication to further the stated languages - by the decision of the editorial board.

Authors who wish to publish the article in „European Humanities Studies: State and Society”, must send it to the E-mail: ehs.state@gmail.com, contains information about the author: academic degree and academic title, place of work (university, college, department), city, country, e-mail address.

After the successful Peer-review materials obtained the author will receive official notification of acceptance of an article for publication and preparation for publication. After receiving such notice, the author directs the editorial board of the Declaration of the author (download): print, fill out "by hand", sign, scan and send by e-mail edition: ehs.state@gmail.com

Declaration of the author:

- confirms that his / her text does not violate the rights of third parties, and is not in consideration for publication in any edition;
- confirms the accuracy and completeness of the copyright data (affiliation);
- agrees to submit personal information in electronic and printed form;
- in the case of collective work, the authors indicate the proportion of personal contributions (in accordance with the recommendations of the Ministry of Science and Higher Education, and in order to counter the practice of "ghostwriting" and "guest authorship").

Payment of printing costs (when it is necessary) carried out by the author only after the successful completion of a preliminary review procedure and the adoption of the Declaration of the editorship of the author.

Edition does not pay fees for the publication of the texts on the pages of the EHS:S&S. The editors reserve the right to make minor changes and reductions in the articles, which have no influence on their content, notifying the author.

**THE JOURNAL IS AVAILABLE ONLINE IN THE FOLLOWING DATABASES /
CZASOPISMO JEST DOSTĘPNE ONLINE W BAZACH:**

Index Copernicus International (<http://www.indexcopernicus.com>)

Link: <http://journals.indexcopernicus.com/search/details?id=46623>

Biblioteka Narodowa (https://alpha.bn.org.pl/search*pol)

Polska Bibliografia Naukowa (<https://pbn.nauka.gov.pl/sedno-webapp/works/734610>)

Centrum NUKAT (<http://katalog.nukat.edu.pl/lib/item?id=chamo:3718161&theme=nukat>)

<http://ehs.eeipsy.org> (OJS access on-line)

Address for correspondence of the Editorial
European Humanities Studies: State and Society

Adres korespondencyjny redakcji
European Humanities Studies: State and Society

E-mail: ehs.state@gmail.com

**Website /
Adres strony internetowej**

<http://ehs.eeipsy.org>

EUROPEAN HUMANITIES STUDIES: State and Society /
EUROPEJSKIE STUDIA HUMANISTYCZNE: Państwo i Społeczeństwo. –
Issue 1, 2026 - (Poland - Ukraine)
DOI: <https://doi.org/10.38014/ehs-ss.2026.1.00>

International Publishing / Międzynarodowe Wydawnictwo

East European Institute of Psychology (EEIP) / Wschodnioeuropejski Instytut Psychologii

Oddział w Krakowie (Polska) - 30-009 Kraków

tel. +48 797 325 749

Oddział w Kijowie (Ukraina) - 03039, Kijów, Ukraina

str. Holosiivska 13, of. 528-530, 03039, Kyiv, Ukraine

tel. +380442570710, +380443608622

e-mail: ehs.state@gmail.com

Partnership / Współpraca

Polska Akademia Nauk, pl . Defilad 1, 00-901 Warszawa, Poland (Przedstawicielstwo w Kijowie)

Fundacja im. M. Reja, Kraków

ul. Nad Potokiem 20, 30-830 Kraków, Poland